

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Türkiye’de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi:
Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi Faz II

Yaşlılık ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Haritalama ve İzleme Çalışması

Gülçin Con Wright

Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Türkiye’de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi:
Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi Faz II

Yaşlılık ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Haritalama ve İzleme Çalışması

Gülçin Con Wright

CEİD YAYINLARI:

Yaşlılık ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Haritalama ve İzleme Çalışması

ISBN: 978-625-7666-19-0

Kaynak gösterilmek kaydıyla yararlanılabilir.

CEİD ADRES

Yıldızevler Mahallesi 721. Sokak, No: 4/9 Çankaya/Ankara – Türkiye

Tel: 0 312 440 04 84

www.ceid.org.tr

www.ceidizler.ceid.org.tr

1. Basım:

Haziran 2022

Kapak/İç Tasarım/Baskı: İşkur Matbaacılık
Ağaç İşleri Sanayi Sitesi,
1370.Cadde, No:5,
İvedik Organize Yenimahalle / Ankara
Tel: +90.312 • 394 52 62
iskur@iskurmatbaa.com.tr

DR. ÖĞR. ÜYESİ GÜLÇİN CON WRIGHT: 2007 yılında Boğaziçi Üniversitesi Sosyoloji Bölümü’nü bitirmiştir. 2010-2013 yılları arasında ODTÜ Sosyoloji Bölümü’nde yüksek lisansını yapmış ve bölüm asistanı olarak çalışmıştır. 2013 yılında kazandığı Fulbright Doktora bursuyla gittiği ABD’nin Purdue Üniversitesi’nde sosyoloji ve gerontoloji çifte doktora programını 2018 yılında tamamlamıştır. Türkiye’ye döndükten sonra ODTÜ, Bilkent ve TED üniversitelerinde yarı zamanlı dersler vermiş ve 2020 yılında TED Üniversitesi Sosyoloji Bölümü’nde Dr. öğretim üyesi olarak çalışmaya başlamıştır. 65+ Yaşlı Hakları Derneği, Sosyoloji Derneği ve Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Derneği (TOCİKAD) üyesidir.

TEŞEKKÜR

Değerli öneri ve katkılarından dolayı Prof. Dr. Ayça Kurtođlu, Prof. Dr. Funda Şenol Cantek ve Dr. Hilal Arslan’a teşekkür ederim. Ayrıca raporun hazırlanması sürecindeki önemli destekleri için Dr. Burcu Özdemir Ocaklı, G. Ezgi Akgülođlu ve Özlem Kılıç’a da teşekkürü bir borç bilirim.

ÖNSÖZ

Bu rapor, Türkiye’de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi (CEİDizler) kapsamında hazırlanan tematik haritalama ve toplumsal cinsiyet eşitliğini (TCE) izleme göstergeleri geliştirme çalışmasının bir ürünüdür. Proje ilk olarak 2017 yılında başlamış ve 2019 yılında tamamlanmıştır. Halen, Proje’nin 2020-2022 yılları arasında sürececek olan ikinci aşaması yürütülmektedir. Proje’nin yazım sürecinde, Türkiye’de TCE alanında çalışan çok sayıda kurum ve kişi ile toplantılar yapılmış, bu toplantılar sonucunda Türkiye’de TCE politikalarının geldiği noktada, bağımsız izleme ve değerlendirme mekanizmaları geliştirilmesinin hayati önemde olduğu kanısına varılmıştı. Bunun için yapılacak en önemli işlerden birisi, o tarihe kadar TCE’yi hayata geçirmeye yönelik olarak geliştirilmiş ulusal mevzuat ve eylem planları uygulamasının etkinliğini ölçebilecek ve değerlendirebilecek bağımsız bir izleme mekanizmasının kurulmasıydı. Bunun yanında, TCE’yi gerçekleştirmeye ilişkin uygulamaların sistematik biçimde tarafsız ve bağımsız olarak izlenebilmesini kolaylaştıracak, bilimsel ve teknik gereklere uygun araçlar geliştirilmesinin önemi de ortaya çıkmıştı. Bu çabaların sürdürülebilir olması için kurumsallaşmak gerekliydi. Proje yazılırken ulaşılmaması gereken hedeflerinden biri de, bu kurumsallaşmayı sağlamak oldu.

Türkiye’de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi’nin 1. Faz’ı bu hedefler doğrultusunda biçimlendi. Mart 2017’de uygulanmaya başlayan Proje, temel olarak, TCE için geliştirilmiş uluslararası norm ve standartların Türkiye’deki mevzuat, uygulama ve izleme politikalarına içerilmesini desteklemeyi; TCE ile ilgili sorun alanlarını haritalama çalışmaları ile raporlamayı; bu alanlara özgü izleme göstergeleri geliştirerek bağımsız, bilimsel ve ana-akımlaştırılmış bir izleme stratejisinin Türkiye’de kurumsallaşmasına katkıda bulunmayı; TCE’yi izleme alanında kamu-sivil işbirliğini ve gösterge temelli izleme kapasitesini geliştirmeyi hedefledi.

Projenin ilk fazında, bu amaçlar doğrultusunda 10 tematik alanda haritalama raporları ve izleme göstergeleri hazırlandı. Bu alanlar: eğitim, sağlık, istihdam, siyasal kararlara katılım, kentsel haklar/hizmetler, medya, spor ve din hizmetlerine erişimde TCE ve kadınlara yönelik toplumsal cinsiyet temelli şiddet idi. Projenin çok önemli ve değerli çıktıları, ilgili alanlardaki sayısız veri ve kaynağı konuyla ilgilenen her kesimin erişimine sunabilmek için Cinsiyet Eşitliği İzleme Merkezi kurularak, dokümanların yükleneceği bir e-kütüphane oluşturuldu.

Projenin ilk fazının yarattığı olumlu izlenim ve kazanımların etkisiyle, 2020-2022 tarihleri arasında Türkiye’de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi (CEİDizler) başlığıyla, ikinci faz hayata geçirilmiştir. Avrupa Birliği tarafından finanse edilen projenin temel hedefi, ilk fazda olduğu gibi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin yaygın olarak gerçekleşmesi ve katılımcı demokrasinin güçlendirilmesidir. Bunun için hak temelli çalışan sivil toplum kuruluşlarının, yerel yönetimlerin, kamu yararına çalışan örgütlerin, akademinin ve sendikaların hak temelli izleme kapasitelerini artırmak, ilgili paydaşlar arasındaki işbirliğini güçlendirmek ve hak temelli izlemenin bilimsel temelde yapılması için bilgi üretmek amaçlanmıştır. Bir başka hedef de, göstergelere dayalı cinsiyet eşitliği izlemesi ile ilgili mevcut bilgiler ve kaynakların

geliştirilmesi, bu kaynaklara erişimin yaygınlaştırılmasıdır. Bu amaçlar doğrultusunda, 6 yeni başlıkta tematik alan raporu hazırlanmıştır. CEİDizler Projesi kapsamında hazırlanan 6 yeni tematik alan raporu şunlardır: **Bilim, Teknoloji, Mühendislik ve Matematik Alanlarında Toplumsal Cinsiyet Eşitliği (STEM)**; Adalete Erişimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği; **Yoksulluğun Önlenmesi, Sosyal Koruma ve Sosyal Yardımlarda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği**; Kadın Mülteciler ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği; **Erkekler, Erkeklikler ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği**; Yaşlılık ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği.

Bu raporlarda da önceki fazda hazırlanan raporlar gibi, ilgili alanda izleme göstergeleri hazırlanmıştır. Göstergeler verisi olan ve yıllar içinde izlenebilen göstergeler ile henüz verisi olmayan ancak olması gerektiği için önerilen göstergeler olarak ayrıştırılmıştır. Yeni 6 tematik alan raporunun tam metinleri, basılı hale getirilmelerinin yanında, ana metinleri, Türkçe ve İngilizce geniş özetleri CEİM e-kütüphane aracılığıyla konuyla ilgili geniş kitleye ulaştırılmıştır. İlk 10 tematik alan raporuyla birlikte bu 6 rapor da, online eğitim materyaline dönüştürülmüş ve bunlar da CEİM e-portala yüklenmiştir.

Proje çıktılarının uzun vadede kalıcı olabilmesi, TCE duyarlı izleme çalışmalarında kullanılabilmesi geniş toplum kesimlerinin katkısı ile mümkün olmaktadır. Projenin çeşitli aşamalarında farklı kişi ve kurumlardan bu yönde destek aldık. Başta, uzun ve zorlu bir yolu birlikte yürüten proje ekibi olmak üzere, haritalama raporlarını ve göstergeleri titiz ve yoğun emek gerektiren bir çalışmayla tamamlayan uzmanların katkılarını minnetle anıyoruz. Bu projenin ve tematik alan raporlarının, Türkiye’de katılımcı demokrasinin güçlendirilmesine katkıda bulunmasını diliyoruz.

Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği

Yönetim Kurulu

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar Listesi.....	9
Tablolar Listesi.....	10
Grafikler Listesi.....	11
YÖNETİCİ ÖZETİ.....	13
I. GİRİŞ.....	17
1.1. Amaç.....	17
1.2. Yaşlı Haklarının Gelişimi	17
1.3. Raporun Akış Planı	21
II. NORMLAR VE STANDARTLAR	23
2.1. Yaşlı Hakları ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Talebinin Uluslararası İnsan Hakları Belgelerine Girişinin Tarihçesi.....	23
2.2. Normlar	29
2.2.1. Normların Belirlenmesi	29
2.2.1.1. Eşitlik/Toplumsal Cinsiyet Eşitliği.....	30
2.2.1.2. Ayrımcılık Yasağı	30
2.2.1.3. Yaşlının İnsan Onuruna Saygı/İtibar.....	32
2.2.1.4. Yaşlıya Özel Koruma	33
2.2.1.5. Bağımsız (Özerk) Yaşam	33
2.2.1.6. Bakım.....	34
2.2.1.7. Yaşlının Kendi Potansiyelini Gerçekleştirme	35
2.3. Standartlar, Ölçütler ve İyi Uygulamalar	36
2.3.1. Standartların Belirlenmesi.....	36
2.3.1.1. Çok Boyutlu Ayrımcılıkla Mücadele.....	37
2.3.1.2. Yaşlı Kadın ve LGBTİ+ların Kendi Potansiyellerini Geliştirmelerine ve Tam Anlamıyla Gerçekleştirmelerine Olanak Sağlayan Ortamın Yaratılması	38
a) Eğitim olanakları.....	38
b) Ekonomik olanaklar	40
c) Sağlık olanakları.....	41

2.3.1.3. Uzun Süreli ve Palyatif Bakım Dahil, Yaşlı Kadın ve LGBTİ+ların İhtiyaç ve İsteklerine Uygun Bakım Olanaklarının Sunulması ve Yaygınlaştırılması	43
2.3.1.4. Yaşlı Kadın ve LGBTİ+ların Karar Mekanizmalarına Katılabilecekleri Ortamın Yaratılması	44
2.3.2. İyi Uygulamalar	45
III. TÜRKİYE’DE MEVCUT DURUM ANALİZİ: NORMATİF POLİTİK YAPI	47
A. Yerel Mevzuatın Haritalaması: Mevzuatın İlgili İnsan Hakları Belgeleriyle Uyumunun Tespiti (Yapısal İzleme)	49
B. İlgili Politikaların Haritalaması: Politika Belgelerinin İnsan Hakları Belgeleriyle Uyumunun Tespiti (Yapısal İzleme).....	58
C. Sivil Toplum Örgütlerinin ve Diğer Kamusal Aktörlerin Kapasitelerinin Haritalaması (Yapısal İzleme).....	86
IV. GÖSTERGE VE VERİ KAYNAKLARI.....	99
4.1. Yaşlılık Göstergelerinin Kaynaklarının Haritalaması	99
4.2. Yaşlılık ile İlgili Nicel ve Nitel Veri Kaynaklarının Haritalanması.....	102
V. TÜRKİYE’DE YAŞLILIĞIN HARİTALAMASI	105
5.1. Mevcut Durum.....	105
VI. GÖSTERGELER.....	119
6.1. Türkiye’de Verisi Toplanmakta Olan ve/veya Kullanılan Yaşlılık ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ile İlgili Göstergeler.....	119
6.2. Türkiye’de Verisi Toplanması Önerilen Yaşlılık ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ile İlgili Göstergeler	121
VII. KAVRAMLAR VE TEKNİK TERİMLER LİSTESİ.....	127
VIII. KAYNAKÇA.....	129
IX. EKLER	137
EK 1: Uluslararası Sözleşmeler.....	137
EK 2: Uluslararası Belgeler	137
EK 3: İlgili Mevzuatın Listesi	138
EK 4: Yaşlılık Alanında Çalışan Toplumsal Cinsiyet Temelli STK’lar	139
EK 5: Yaşlılık Alanında Çalışan Hak Temelli STK’lar	139
EK 6: Türkiye’de Verisi Toplanan Mevcut Gösterge Değerleri	140

KISALTMALAR LİSTESİ

Kısaltma	Açılımı
65+ YHD	65+ Yaşlı Hakları Derneği
AB	Avrupa Birliği
AÇSHB	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
AGYA	Araçsal Günlük Yaşam Aktiviteleri
AK	Avrupa Konseyi
ASHB	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
ASPB	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
BB	Büyükşehir Belediyesi
BİT	Bilgi ve İletişim Teknolojileri
BM	Birleşmiş Milletler
BM-AEK	Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomi Komisyonu
BKH	Binyıl Kalkınma Hedefleri
CEİD	Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği
DESA	Department of Economic and Social Affairs
DEF	Dünya Ekonomi Forumu
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
EYHGM	Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü
ENGKAD	Engelli Kadın Derneği
GYA	Günlük Yaşam Aktiviteleri
İGE	İnsani Gelişim Endeksi
İHEB	İnsan Hakları Evrensel Beyanname
İŞKUR	Türkiye İş Kurumu
LGBTİ	Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transseksüel, İnterseksüel
KDK	Kamu Denetçiliği Kurumu
KEFEK	Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu
KEİG	Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi
KİH-YÇ	Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği
KSGM	Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development

OWN	Older Women’s Network
ÖZİDA	Özürülüler İdaresi Başkanlığı
SB	Sağlık Bakanlığı
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SHÇEK	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SKA	Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
TAYA	Türkiye Aile Yapısı Araştırması
TCE	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği
TCK	Türk Ceza Kanunu
TİHEK	Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
TNSA	Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması
TOHAD	Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Derneği
TÜED	Türkiye Emekliler Derneği
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRYAK	Yaşlılık Konseyi Derneği
UNECE	United Nations Economic Commission of Europe
UYSAF	Uluslararası Yaşlıya Saygı Federasyonu
YADES	Yaşlı Destek Programı
YAGEP	Yaşlılar için Gündüz ve Evde Bakım Programı
YASAM	Ankara Üniversitesi Yaşlılık Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi

TABLolar LİSTESİ

Tablo No	Tablo İçeriği
1.	Yaşlılık ve toplumsal cinsiyete ilişkin uluslararası belge listesi
2.	Yaşlılık ile ilişkili mevzuat listesi
3.	Yaşlılık ile ilişkili mevzuatın ilgili normlarla uyumu
4.	Kurumların amaç, vizyon, misyon ve politika belgelerinin toplumsal cinsiyet eşitliği analizi
5.	Kamu kurumlarının yürüttükleri yaşlılık projelerinin toplumsal cinsiyet eşitliği analizi
6.	Yaşlılık ile ilgili STK’ların izlemesinin yapılabileceği kaynaklar
7.	Yaşlılık alanında LGBTİ+ temelli STK’lar

8.	Yaşlılık alanında kadın temelli STK’lar
9.	Yaşlılık STK’larının hak temelli izleme yapma incelemesi
10.	Yaşlılık alanındaki STK’ların toplumsal cinsiyet temsili
11.	Yaşlılık alanındaki STK’ların amaç, vizyon ve misyonlarının toplumsal cinsiyet eşitliği analizi
12.	Yaşlılık ile ilişkili sivil toplum örgüt projelerinin toplumsal cinsiyet eşitliği analizi
13.	Yaşlılık göstergelerinin yer aldığı uluslararası endeksler
14.	Yaşlılık konusuna ilişkin veri kaynaklarının listesi
15.	Yaşlılığa ilişkin mevcut göstergeler
16.	Yaşlılığa ilişkin önerilen erişilebilecek göstergeler
17.	Yaşlılığa ilişkin önerilen araştırma gerektiren göstergeler

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik No	Grafik İçeriği
1.	Türkiye’deki yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı, 1935-2080
2.	Yaşlı nüfus içerisindeki erken yaşlı, orta yaşlı ve yaşlı yaşlı nüfusun oranları, 2015 ve 2020
3.	Yaş ve cinsiyete göre beklenen yaşam süresi, 2017-2019
4.	Cinsiyete göre nüfusun ortanca yaşı, 1935-2080
5.	Yaşlı nüfusun cinsiyete göre medeni durumu, 2015
6.	Yaşlı nüfusun cinsiyete göre medeni durumu, 2020
7.	Yaşlı nüfusun cinsiyete göre eğitim durumu, 2015
8.	Yaşlı nüfusun cinsiyete göre eğitim durumu, 2019
9.	Yaşlı nüfusun cinsiyete göre işgücü durumu, 2019
10.	Yaşlı nüfusun cinsiyete göre yoksulluk oranı, 2015 ve 2019
11.	Yaşlı nüfusun cinsiyete göre obezite oranı, 2010
12.	Yaşlı nüfusun cinsiyete göre obezite oranı, 2019
13.	Yaşlı nüfusun cinsiyete göre GYA zorlukları, 2014 ve 2019
15.	Ölüm nedeni ve cinsiyete göre ölen yaşlıların oranı, 2019
16.	Alzheimer hastalığından ölen yaşlıların cinsiyete göre oranı, 2010-2019
17.	Yaşlı nüfusun cinsiyete göre İnternet kullanımı, 2015-2020

65+

YÖNETİCİ ÖZETİ

1. Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de ortalama yaşam süresi artmakta ve nüfus hızla yaşlanmaktadır. Yaşlılığın bir ‘kadın yüzü’ olduğu ve kadınların erkeklerden daha uzun bir ortalama yaşam süresine sahip olmasından dolayı yaşlılık evresinde erkeklerden daha çok kadınlar bulunduğu bilinmektedir. Kadınlar için daha uzun süren yaşamın bu son evresi hastalıkla, yoksullukla, yalnızlıkla ve yaş ayrımcılığına maruz kalmakla geçmektedir. Yaşçılık, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılıkla kesişerek cinsiyetlendirilmiş yaşçılık biçiminde özellikle kadın ve LGBTİ+ yaşlıları olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Tüm bu sebeplerle, kadın ve LGBTİ+ların yaşlılık evresinde deneyimledikleri tüm sorun ve engeller, toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinde önemli bir yer edinmektedir.

2. Bu raporda, yaşlılık alanında toplumsal cinsiyet eşitliğinin mevcut durumunu ortaya koymayı amaçlamakta ve yaşlılık dönemine ya da bir demografik grup olarak yaşlılara yönelik tüm hak tanımları, talepleri, politikaları ve verileri ele alınmaktadır. Yaşlı hakları alanında uluslararası sözleşmenin olmadığı ve çoklu ayrımcılık kavramının henüz yerleşmemiş olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu raporun kamu kuruluşları ve sivil toplum için yaşlı haklarının hayata geçirilmesi ve izlenmesi sürecini toplumsal cinsiyete duyarlı bir şekilde nasıl yürütebilecekleri konusunda yol gösterici olması amaçlanmaktadır.

3. Nüfusun yaşlanması ve dünya genelinde artan yaşlı nüfusun ihtiyaçları, istekleri ve dolayısıyla haklarının daha da görünür hale gelmesiyle, yaşlı hakları tartışmaları daha da hızlanmıştır. Ancak yaşlı haklarını bir insan hakkı meselesi olarak ele almak ve sözleşmelerle korumak halen yaygın değildir ve dolayısıyla kadın ve LGBTİ+ların insan hakları savunuculuğunda yaşlı hakları nadiren yer bulmaktadır. Nitekim yaşlı haklarına dair çalışmalarda da kesişimselliğe geniş yer verilmemektedir.

4. Yaşlı hakları, uluslararası düzeyde ilk kez Viyana’da 1981 yılında toplanan Dünya Yaşlanma Asamblesi’nde gündeme gelmiştir. Bu toplantıda belirlenen yaşlılığa yönelik temel ilkeler, 1991 yılında BM Yaşlılık İlkeleri adıyla kaleme alınmıştır. Bu ilkeler; bağımsızlık, katılım, bakım, kendini gerçekleştirme ve itibardır. Bu raporda, yaşlılık ve toplumsal cinsiyet alanına uygun olarak belirlenen normlar; eşitlik/toplumsal cinsiyet eşitliği, ayrımcılık yasağı, yaşlının insan onuruna saygı/itibar, yaşlıya özel koruma, bağımsız (özerk) yaşam, bakım ve yaşlının kendi potansiyelini gerçekleştirme normlarıdır.

5. 2002 yılında Madrid’de BM tarafından düzenlenen İkinci Dünya Yaşlanma Asamblesi’nden çıkan Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı’nda, dört ayrı hedef yaşlıların, özellikle de yaşlı kadınların, ekonomik olanaklara erişimi ve bu olanakları kullanımına dair standartlar belirlemektedir. Yine aynı planda, yaşlıların sağlığıyla ilgili konuların toplumsal cinsiyet eşitliği bakışı ile ele alınması vurgusu yapılmakta ve yetişkin kadınlar arasında okuma-yazma oranlarının 2015 yılına kadar yüzde 50 arttırılması hedeflendirilmiştir.

6. Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu’nda (1991) ise, eğitimin her düzeyindeki olanaklara erişimin önündeki en temel engel olarak çok boyutlu ayrımcılığın -yaş ve cinsiyete dayalı

biçimleri dâhil- ortadan kaldırılmasına dair önlemlerin alınması hedefi belirlenmiştir. Yine aynı belgede, yaşlı kadınların yaşlanmayla birlikte gelen tüm değişikliklerden kaynaklanan sağlık ihtiyaçlarının karşılanması bir hedef olarak vurgulanmaktadır. Ayrıca, sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlerin, özellikle de yoksulluk içinde yaşayan her yaştan kadınlara da ulaşabilmesini sağlamak adına, hükümet ve özel sektörün işbirliği yapması ve ulusal bir strateji geliştirmesi yönünde bir standart belirlenmiştir.

7. CEDAW’ın 2017 yılında çıkardığı *Kadınlara Yönelik Cinsiyete Dayalı Şiddete İlişkin 35 Sayılı Genel Tavsiye Kararı* da, kadına karşı ayrımcılığın tanımını yaparken yaş faktörünün kadınların hayatlarını etkileyen ayrımcılıktan bağımsız olmadığını kabul eder. İlk defa kadınlara karşı ayrımcılık ile yaş faktörünün bir araya geldiği bu tavsiye kararı, ayrımcılık yasağı normunu da sadece cinsiyete dayalı ayrımcılık ya da sadece yaşa dayalı ayrımcılık üzerinden değil, iki tür ayrımcılığın kesişimi üzerinden kurması anlamında önemli bir adımdır.

8. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları’nda (2015) da yer alan ekonomik olanaklara yönelik standartlar, birincil olarak yoksulluk ile ilgilidir. Amaçlar arasında her yaştan erkek ve kadının ulusal tanımlara dayalı yoksulluğunun 2030’a kadar yarıya indirilmesi ve yaş, cinsiyet ve engellilik ayrımı götmeksizin, herkesin ekonomik olarak güçlendirilmesi, ekonomik olanaklara erişimi ve o olanakları kullanımının sağlanması önemli hedefler olarak göze çarpmaktadır.

9. Raporun bir sonraki kısmında, Türkiye’de yaşlılık ve yaşlanmaya dair var olan mevzuat ilgili insan hakları belgeleri ve normlarıyla uyumu açısından incelenmiştir. Türkiye’de yaşlılık alanında da çalışan kadın örgütleri, LGBTİ+ örgütleri ile yaşlılık örgütlerinin izleme ve değerlendirme rapor ve çalışmalarının incelenmesi ile devam edilmiştir. Bunlara ek olarak, yaşlılık örgütlerinin yönetim yapıları ve amaç, misyon, vizyonları da toplumsal cinsiyet eşitliği değerlendirilmesine tabi tutulmuş ve yaşlılık alanında yapılan sivil toplum projeleri toplumsal cinsiyet duyarlılığı açısından incelenmiştir.

10. Yaşlıların durumu ve hakları, Türkiye’de devlet kurumları tarafından kapsamlı bir şekilde ilk defa dönemin Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından 2007 yılında kaleme alınan Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı’nda ele alınmıştır. DPT tarafından SHÇEK ile oluşturulan bu eylem planı Türkiye’de mevcut durumu ortaya sermekte, Birleşmiş Milletler’in Yaşlanma Üzerine Uluslararası Madrid Eylem Planı ve Siyasi Deklarasyonu’nda (2002) yer alan tedbirleri içeren bir tavsiye niteliğindedir.

11. Türkiye’de SHÇEK’in çatısı altında, Başbakanlığa bağlı Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü ve Özürlüler İdaresi Başkanlığı desteğiyle sunulan yaşlı hizmetleri, 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın kurulmasıyla birlikte Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından sunulmaya başlanmıştır. Avrupa Komisyonu’nun 2012 yılını ‘Aktif Yaşlanma Yılı’ olarak adlandırmasını takiben Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı aynı yıl Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı’nı ve bu planın Uygulama Programını kaleme almıştır. Sonrasında da, Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan 10. Kalkınma Planı’na (2014-2018) yaşlanma ve yaşlılığa dair hedefler eklenmiş, ayrıca bu plana ek olarak 10. Kalkınma Planı Yaşlanma Özel İhtisas Komisyonu Raporu da yayımlanmıştır. Ancak tüm bu gelişmeler

rağmen, kamu kurum ve kuruluşları ile hazırladıkları belgelerde yaşlılık ve toplumsal cinsiyet konuları nadiren bir arada ele alınmıştır.

12. Türkiye’deki birçok kadın örgütü kesişimsellik anlayışı içerisinde hak savunuculuğu ve/veya izlemesi yaparken toplumsal cinsiyetin kesişiminde yaşı nadiren ele almaktadır. Her ne kadar topluluk üyelerinin yaş ortalaması daha genç olsa da, LGBTİ+ örgütlerinde yaşlılıkta LGBTİ+ deneyimlerinin, son dönemde kendisine daha çok gündem bulmaya başladığı gözlemlenmiştir.

13. Sivil toplumda yaşlı hakları üzerine çalışmalar yürüten kuruluşların ortaya çıkması ve aktif olarak bu konuyu ele almaları ise çok daha yakın bir zamana tekabül eder. Türkiye’de yaşlı haklarına odaklanan ilk sivil toplum kuruluşu 65+ Yaşlı Hakları Derneği 2014 yılında kurulmuştur. Yaklaşımlarını hak temelli olarak tanımlayan derneğin, yaşa bağlı haklar ve cinsiyet sorunları hakkında farkındalık oluşturmaya da amaçlaması önem arz etmektedir.

14. Türkiye’de yaşlılık alanında yapılan projelere bakıldığında, bu projelerin çoğunlukla belediyeler ve sivil toplum kuruluşları tarafından gerçekleştirildiği göze çarpmaktadır. Belediyelerin yaşlılık alanındaki aktif rolü Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın 2018 yılında yürürlüğe koyduğu Yaşlı Destek Programı ile daha da artmıştır. Bu programın kapsamında, belediyeler tarafından 65 yaş üstü yaşlıların tüm bakım hizmetlerine yönelik büyükşehir belediyelerince hazırlanan ve bakanlığın uygun gördüğü projelere maddi destek sunulması amaçlanmaktadır. Ancak incelemeler ışığında, belediyelerce hazırlanan bu projelerde nadiren toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlılık gösterildiği sonucuna varılmıştır.

15. Raporun bir sonraki kısmında, başta İnsani Gelişme Endeksi (HDI), Küresel Cinsiyet Uçurumu Endeksi (GGGI), Cinsiyet Eşitliği Endeksi (GII) ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SDG) göstergeleri ele alınmış, sonrasında yaşlılık alanına dair Küresel Yaş İzleme Endeksi (GAW) ve Aktif Yaşlanma Endeksi (AAI) ile bu endekslerin göstergeleri haritalanmıştır.

16. HelpAge Uluslararası (*HelpAge International*) ağı, yaşlı hakları üzerine yürüttükleri sayısız kampanya ve yayınladıkları kaynaklara ek olarak 2013 yılında Küresel Yaş İzleme Endeksi’ni (*Global Age Watch Index*) oluşturmuş ve Türkiye’nin de dâhil olduğu 96 ülkeden veri derleyerek ve yaşlılık ve yaşlanmaya dair göstergelere dayanarak ülkeler arası sıralamalar oluşturmaktadır. Veri devrimi olarak adlandırdıkları bu girişimle de, küresel düzeyde yaşlı hakları savunuculuğunun veri temelli yapılmasını sağlamayı amaçlamışlardır.

Gösterge listesinde 4 ana tema bulunmaktadır:

- Gelir güvenliği
- Sağlık durumu
- Kapasite
- Olanak sağlayan ortam

17. BM Avrupa Ekonomi Komisyonu tarafından 2012 yılında hazırlanan Aktif Yaşlanma Endeksi (*Active Ageing Index*), 4 ana temaya ait 22 göstergeden oluşmaktadır. Yaşlı bireylerin ne kadar aktif yaşlandıklarını anlamayı amaçlayan bu endeks ile 2018 yılı itibarıyla 28 Avrupa Birliği ülkesinden veri toplanmış ve bu veri aktif yaşlanmadaki toplumsal cinsiyet açığını da ortaya çıkacak şekilde raporlandırılmıştır. Türkiye’de 2016 yılında Sağlık Bakanlığı’nın desteğiyle Ankara Üniversitesi Yaşlılık Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından bir araştırma kapsamında bu endeksin göstergeleri üzerinden veri toplanmış ve sonuçları raporlandırılmıştır.

Gösterge listesinde 4 ana tema bulunmaktadır:

- İstihdam
- Sosyal katılım
- Bağımsız yaşam
- Kapasite/Olanak sağlayan ortam

18. Bu raporda son olarak, verisi toplanmakta olan mevcut göstergelere ek olarak yaşlılık ve toplumsal cinsiyet tematik alanına yönelik yeni göstergeler de önerilmektedir. Önerilen göstergeler iki başlık altında sunulmaktadır. Birincisi, yaşlılığa ilişkin önerilen erişilebilecek göstergelerdir. Bu göstergeler, verisinin toplandığı bilinmekte olan ancak yaşa, toplumsal cinsiyete ve engelliliğe göre kırımları paylaşılmayan göstergelerden oluşmaktadır. İkinci grup göstergeler ise, yaşlılığa ilişkin önerilen araştırma gerektiren göstergelerdir. Bu göstergeler, henüz verisi toplanmayan dolayısıyla hem nitel hem de nicel olarak araştırılması gereken göstergelerden oluşmaktadır.

19. Bu raporun eklerinde, uluslararası sözleşmeler, uluslararası belgeler, ulusal mevzuat, Türkiye’de yaşlılık alanında çalışan toplumsal cinsiyet ve hak temelli STK’ların listesi ile verisi toplanan mevcut gösterge değerlerine yer verilmiştir.

I. GİRİŞ

1.1. Amaç

Bu raporda yaşlılık alanında toplumsal cinsiyet eşitliğinin mevcut durumunun ortaya koyulması amaçlanmaktadır. Bu amaç üzerinden hedeflenen de, Türkiye’de yaşlı haklarına dair ortak bir anlayışın geliştirilmesi, var olan hak kazanımlarının korunması ve böylece geriye gidiş eğilimlerinin önlenmesidir. Ayrıca, toplumsal cinsiyet temelli çalışan sivil toplum örgütlerinin yaşlı hakları konusunda savunuculuklarının güçlendirilmesi, benzer bir şekilde yaşlılık alanında çalışan sivil toplum örgütlerinin toplumsal cinsiyet eşitliği duyarlılığının güçlendirilmesi ve yaşlılık alanında toplumsal cinsiyete duyarlı hak temelli izlemenin kolaylaştırılması da bu raporun hedefleri arasına girmektedir.

Yaşlı haklarına dair uluslararası bir sözleşme bulunmamaktadır. Bu sebeple, devletlerin yaşlı haklarını hayata geçirme ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama yükümlülükleri daha dolaylı bir şekilde gerçekleşmektedir. Dolayısıyla, devletlerin yaşlı haklarına yönelik en önemli yükümlülüğünün teşvik etmek olması beklenmektedir. Nitekim son 20 yıl içerisinde yaşanan bazı önemli gelişmeler, dünya çapında yaşlı haklarına dair yeni uluslararası araçların oluşturulmasını teşvik etmeye yönelik çabalara işaret etmektedir. Dünya Sağlık Örgütü’nün (DSÖ) 1999 yılını Uluslararası Yaşlılar Yılı olarak ilan etmesinden kısa bir süre sonra, 2002 yılında Madrid’de İkinci Dünya Yaşlılık Toplantısı’nın çıktısı olarak Yaşlanma Uluslararası Eylem Planı hazırlanmıştır (BM, 2002). 2021 yılında ise Birleşmiş Milletler (BM) 2021-30 yıllarını Sağlıklı Yaşlanma On Yılı olarak ilan etmiştir. Bu gelişmeler, önümüzdeki yıllarda yaşlanma ve yaşlılığa dair uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından bir bildirme veya sözleşmenin kaleme alınacağına dair bir işaret olarak okunabilir. Yaşlı hakları alanında uluslararası bir sözleşmenin olmadığı ve çoklu ayrımcılık kavramının henüz yerleşmemiş olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu raporun kamu kuruluşları ve sivil toplum için yaşlı haklarının hayata geçirilmesi ve izlenmesi sürecini toplumsal cinsiyete duyarlı bir şekilde nasıl yürütebilecekleri konusunda yol gösterici olması amaçlanmaktadır.

Bu amaca ulaşmak adına: 1) Yaşlılık tematik alanının kapsamı ve bu alandaki toplumsal cinsiyetin önemi ele alınacak. 2) Yaşlılık alanında toplumsal cinsiyet eşitliğinin mevcut durumunu göstermek adına uluslararası sözleşme, bildirme ve hedefler doğrultusunda norm, standart ve ölçütler ortaya koyulacak. 3) Belirlenen bu normlar çerçevesinde, dünya ve Türkiye’deki mevcut durumun değerlendirilmesi yapılacak. 4) İyi örnekler ve veriler ışığında, yaşlılık alanının toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı olması için gerekli ve hâlihazırda kullanılan göstergelerini bir araya getirmek ve alan için Türkiye bağlamında göstergelerin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

1.2. Yaşlı Haklarının Gelişimi

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de ortalama yaşam süresi artmakta ve nüfus hızla yaşlanmaktadır. 2018 yılında dünyadaki yaşlı nüfusu, ilk kez 5 yaş altındaki nüfusu aşmıştır (EYHGM, 2020). BM verilerine göre, 2019 yılı itibarıyla yaşlı nüfusu dünya nüfusunun yüzde 9’unu oluşturmaktadır. Küresel bağlamda deneyimlenen nüfus yaşlanmasının giderek artması ve 2050 yılında her altı kişiden birisinin 65 yaş üstü olması beklenmektedir (UN DESA, 2019).

TÜİK’in 2020 İstatistiklerle Yaşlılar bülteninden alınan verilere göre, Türkiye’de 1935 yılında toplam nüfusun sadece yüzde 3,9’unu oluşturan yaşlı nüfusu, 2015-2020 arası yüzde 22,5 artış göstererek 2020’de yüzde 9,5’e yükselmiştir. Hızla yaşlanan nüfusun içinde sayıları neredeyse 8 milyonu bulmuş bu yaşlıların yüzde 55,8’ini ise kadınlar oluşturmaktadır. 2017-2019 verilerine göre, Türkiye geneli için doğuştan beklenen yaşam süresi 78,6 yıldır. Kadınların doğuştan beklenen yaşam süresi 81,3 yıl, erkeklerin ise 75,9 yıldır. Ayrıca 65 yaşına gelmiş bir bireyin kalan yaşam süresi ortalama 18 yıla ulaşmıştır. 65 yaşına ulaşmış kadınların kalan yaşam süreleri 19,6 yıl, erkekler için ise bu sürenin 16,3 yıl olduğu gözlenmiştir (TÜİK, 2020).

Yaşlılık sürecini anlayabilmek için, yaşlanma olgusunun neye işaret ettiğini net bir şekilde ortaya koymak gerekmektedir. Yaşlanma, iki olguya tekabül etmektedir. Birincisi, nüfus yaşlanması, yani bir ülkedeki insanların arasındaki yaşlı oranının artışına işaret etmektedir. İkincisi ise, her bir bireyin anne rahmine düşüşünden ölümüne kadarki yaşam sürecinde geçirdiği biyolojik yaşlanma, yani yaş almayla birlikte hem bedensel hem de zihinsel yapabilirliklerindeki değişikliklere denk gelmektedir.

Yaşlılık dönemi, çocukluk, gençlik ve yetişkinlik gibi kurgulanmış bir dönem olarak, artık ‘yaşlı’ olarak algılanan yaştan itibaren yaşamın sonuna kadar geçen dönem için kullanılmaktadır. Her toplumda ‘yaşlı’ kabul edilen bir grup insan olmuştur. Ancak kimin yaşlı olarak algılandığı ya da sınıflandırıldığına dair farklı toplumlarda farklı ölçütler kullanılmıştır. Günümüzde, demografik bir grup olarak yaşlılara yönelik hak savunuculuğu yapılabilmesi, bu hakların hayata geçirilmesi ve ayrıca güvence altına alınması anlamına gelen hizmetlerin politika yapımcılar tarafından biçimlendirilmesi adına küresel anlamda standart bir yaşlı ölçütüne gerek duyulmuştur. Dünya Sağlık Örgütü, 65 yaş üstü bireyleri yaşlı olarak tanımlamaktadır (DSÖ, 1998). Buna rağmen, birçok uluslararası kurumun belgelerinde ve yaşlılığa dair çeşitli endeks ve göstergelerde 60 yaşının da yaşlılık başlangıcı olarak kabul edildiği gözlenebilir. Dolayısıyla kime yaşlı deneceği konusunda kesin bir alt yaş sınırı olmadığı söylenebilir. Ek olarak, 65 yaş üstü bireyler yaşlı olma halleri açısından çok farklı nitelik ve deneyimlere sahip olmaları sebebiyle, kendi aralarında da ayrıştırılmaktadır. DSÖ, 65-74 yaş arasını genç yaşlılık, 75-84 yaş arasını ileri yaşlılık ve 85 yaş ve üzerini ise çok ileri yaşlılık olarak sınıflandırmaktadır. Tüm bu sınıflandırmalar, kronolojik yaş üzerinden, yani bir bireyin yaşadığı yıllar üzerinden oluşturulur. Belli bir yaş grubuna yönelik tüm sosyal politikalarda olduğu gibi, yaşlılara yönelik politikalarda da politikanın kapsamına kimin dâhil edileceğinin belirlenmesinde kronolojik yaş tanımlaması üzerinden alt limit olarak 60 veya 65 kullanılır.

Bu raporda, yaşlılık dönemine ya da bir demografik grup olarak yaşlılara yönelik tüm hak tanımları, talepleri, politikalarda ve veriler ele alınacaktır. Bu kapsamda, yaşlılara yönelik en önemli insan hakkı ihlallerinden biri olarak yaşa dayalı ayrımcılık ya da yaşçılık önümüze çıkmaktadır. Yaşçılık, diğer ayrımcılıklara benzer bir biçimde işlemektedir. Yaşçılık, bireylerin kronolojik yaşları üzerinden hayatlarının çeşitli alanlarında karşılaştıkları her türlü ayırım, ihlal ve kalıp yargıları ifade etmek için kullanılmaktadır (Çayır, 2012). Yaşçılık hem gençlere ve çocuklara, hem de yaşlılara yönelik olabilmekte, ayrıca yaşçılık kişilerarası ilişkilerde yer alabileceği gibi, devlet ve çeşitli kurumlar içerisindeki pratiklerde de yerleşmiş olarak karşımıza çıkabilmektedir. Bir başka deyişle, yaşçılığın kişilerarası, kurumsal/örgütsel ve yasal/yapısal boyutlarıyla ele alınması

önemli bir olgu olarak önümüze çıkmaktadır. Yaşçılığın, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılıkla kesişerek cinsiyetlendirilmiş yaşçılık biçiminde özellikle kadın ve LGBTİ+ yaşlıları olumsuz bir şekilde etkilediği bilinmektedir.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nde cinsiyet, ırk, din, dil gibi diğer tüm sosyal konum belirleyicilere yer verilirken, “yaş”a yer verilmemiştir. Yaş sadece yaşlılara dair değil aynı zamanda çocuk ve gençlere dair hakları ve uygulamaları da vurgulayabilecek bir konum belirteçidir. Ancak çocuklara yönelik hak temelli sözleşme ve bildirgelerin varlığına rağmen, yaşlılar bir demografik grup olarak ihmal edilmiştir. İnsan haklarındaki “parçalara bölünme” tartışmaları günümüzde kadınlar, çocuklar, engelliler, yerli halklar gibi çeşitli sosyodemografik gruplara ayrı ayrı tanımlanan haklar üzerine odaklanmaktadır. Bu parçalanmadan yana olan kesimler, ayrı ayrı ele alınan hakların sadece işlevselliğine değil aynı zamanda niteliksel yapısından dolayı ayrı grupların haklarının ele alınmasında gözetilecek ince ayrımları daha iyi yakalayabilmesine de vurgu yapmaktadır (Megret, 2011). Ancak bu parçalanmış yapıda yine de yaş ayrımcılığına ve yaşlı haklarına yönelik farkındalığın uluslararası kurum ve kuruluşlarda yeterince gelişmemesinin arkasında yatan sebepler çok çeşitlidir.

Amerika Birleşik Devletleri’nde yaşlı hakları savunuculuğunun, sağlık ve sosyal güvenlik hizmetleri kapsamında ilk kez 1960’lı yıllarda şekillenmeye başladığı savı mevcuttur (Hudson, 2004). Nitekim yaşlılık dönemine dair haklar düşünüldüğünde, akla gelen ilk olarak emeklilik, sonrasında da sağlık ve bakım hakları gelmesi olasıdır. Dolayısıyla yaşlı hakları kavramı henüz tartışılmaya bile başlanmadan çok önce, emeklilik hakkı, bakım hakkı ve yaşa bağlı gelişen hastalıkların tedavisine özel sağlık haklarına dair talepler ve bu taleplerin karşılığında refah devleti anlayışı içerisinde sunulan hizmetler karşımıza çıkmaktadır (Morgan & David, 2002). Hem yaşlı hakları üzerine yapılan çalışmaların, hem de hak savunuculuğunu vurgulayan önerilerin tarihi her ne kadar 1950’lere kadar geri gitse de ilk yaşlılık toplantısı Birleşmiş Milletlerin çağrısı ile Türkiye’nin de içinde bulunduğu 124 ülkenin katılımıyla 1982 yılında Viyana’da gerçekleştirilmiştir (BM, 1982). Yaşlı hakları konusu da ancak 2009 yılında BM İnsan Hakları Konseyi Danışma Komitesi’nin gündemine gelmiştir (Megret, 2011:38). Yaşlılık konusundaki hak savunuculuğu ve farkındalığın eksikliğinin bir nedeni olarak yaşlılık döneminin bir problem olarak algılanması ve genellikle yaşanan nüfusun ekonomi, sağlık sistemi ve emeklilik sistemi üzerine getireceği “yük”e odaklanmanın daha yaygın olması gösterilmektedir (Megret, 2011). Bir diğer neden olarak da yaşlı bireylerin kaygılarının uluslararası insan hakları gündemine girememesinin arkasında yaşlı hakları savunuculuğunda yeterince güçlü olmayan talepler gösterilmektedir (Megret, 2011). Örneğin, neden yaşlı haklarının tüm insan haklarından ayrı ve özel bir şekilde ele alınması gerektiği konusundaki sorulara halen kuvvetli ve tek ses halinde cevap verecek, özellikle yaşlıların kendileri tarafından kendileri için ortaya koyulmuş güçlü bir aktivizmden bahsetmek tam anlamıyla mümkün değildir.

Yaşlı hakları savunuculuğunun küresel düzeyde ortaya çıkışı ise 1982 yılında BM tarafından Viyana’da gerçekleştirilen ve yaşlanma üzerine bir ilk olan uluslararası toplantıyı takip eden döneme denk düşer. Nitekim Birleşik Krallık, Hindistan, Kenya, Kanada ve Kolombiya’daki yaşlılık üzerine çalışmalar yürüten beş kuruluşun 1987 yılında bir araya gelmesiyle HelpAge Uluslararası (*HelpAge International*) ağı ortaya çıkmıştır. Bu ağ, yaşlı hakları üzerine yürüttükleri sayısız

kampanya ve yayınladıkları kaynaklara ek olarak 2013 yılında Küresel Yaş İzleme Endeksi’ni (*Global Age Watch Index*) oluşturmuş ve Türkiye’nin de dâhil olduğu 96 ülkeden veri derleyerek ve yaşlılık ve yaşlanmaya dair göstergelere dayanarak ülkeler arası sıralamalar oluşturmaktadır. Veri devrimi olarak adlandırdıkları bu girişimle de, küresel düzeyde yaşlı hakları savunuculuğunun veri temelli yapılmasını sağlamayı amaçlamışlardır.

2011’de kurulan ve 10 yıl içerisinde dünyanın dört bir yanından 390 üyeyi bünyesine katmış bir diğer yaşlı hakkı savunuculuğu örgütü olan Yaşlıların Hakları için Küresel İttifak (*Global Alliance for the Rights of Older People*) ağı, yaşlıların haklarını teşvik etmek ve güçlendirmek adına çalışmalarını yürütmektedir. Yaşlılık alanındaki var olan hak temelli çalışmaların kapsamı çok geniş ve parçalıdır. Yaşlı hakları arasında; şiddete ve ayrımcılığa uğramama hakkı, sağlık hakkı, eğitim ve yaşam boyu öğrenme hakkı, istihdam ve çalışma hakkı, emeklilik ve sosyal güvence hakkı, bakım hakkı, insan onuruna yaraşır ve bağımsız yaşlanma hakkı, kente ve topluma katılım hakkı, miras ve mülkiyet hakları ve karar alma süreçlerinde yer alma hakkı sayılabilir. Ayrıca yaşlılık dönemi, Alzheimer, demans ve kimi kronik hastalıklar gibi yaşa bağlı sağlık sorunları ve engellilikle ilişkilendirildiği için engelli hakları ve özel hasta haklarını da kapsamaktadır.

Son 10 yıl içerisinde, yaşlı hakları savunuculuğu yapan çok çeşitli küresel ağlar, Birleşmiş Milletler’in bir yaşlı hakları bildirgesi hazırlamasını talep etme ve yeri geldiğinde baskılama hedefi etrafında birleşmişlerdir. Özellikle de son yıllarda, nüfusun yaşlanması ve dünya genelinde artan yaşlı nüfusun ihtiyaçları, istekleri ve dolayısıyla haklarının daha da görünür hale gelmesiyle, yaşlı hakları tartışmaları daha da hızlanmış (Dural & Con, 2011). Yaşlılar en hızlı artan demografik grup olarak, COVID-19 pandemisi ile birlikte daha da görünür hale gelmiştir.

Yaşlı haklarını bir insan hakkı meselesi olarak ele almak ve sözleşmelerle korumak halen kayda geçmiş bir durum değilken, yaşlılardan homojen bir grup olarak bahsedilmesi çok da şaşırtıcı değildir. Halen kadın ve LGBTİ+ların insan hakları savunuculuğunda yaşlı hakları nadiren yer bulmaktadır. Nitekim yaşlı haklarına dair çalışmalarda da kesişimselliğe geniş yer verilmemektedir.

Tüm bunlara rağmen, yaşlılık alanında toplumsal cinsiyet eşitliğinin önemi birkaç sebebe bağlanabilir. Öncelikle yaşlılığın bir ‘kadın yüzü’ olduğu bilinmektedir (UN Women, 2015). Yaşlılık evresinde erkeklerden daha çok kadınlar bulunmaktadır. 2020 yılı itibarıyla 65 üstü nüfusun yüzde 55’ini, 80 yaş üstü nüfusun ise yüzde 62’sini kadınlar oluşturmaktadır (UN DESA, 2020). Nitekim daha önce de belirtildiği üzere, Türkiye’de de yaşlı nüfusun çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır. Kadınlar erkeklere kıyasla daha uzun bir yaşama sahip olmakla birlikte, onlar için daha uzun süren yaşamın bu son evresini hastalıkla, yoksullukla, yalnızlıkla ve yaş ayrımcılığına maruz kalmakla geçirmeleri daha yaygın bir durumdur (Arun & Arun, 2011).

Ayrıca kadın ve LGBTİ+ların çalışma yaşamları boyunca erkeklere nazaran daha eşitsiz ücret ve olanaklara sahip olmaları ve ayrıca istihdama erişimdeki toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri sonucunda katlanmış bir şekilde artan dezavantajları yaşlılıklarına da olumsuz yansıtmaktadır. Bu iki grup, ya emeklilik ve sosyal güvenceye hiç erişememekte ya da emeklilik ve sosyal güvence hakları yetersiz kalmaktadır. Buna bağlı olarak da, yaşlı yoksulluğu daha yüksek bir oranda kadınları ve LGBTİ+ları vurmaktadır. Bunun üstüne yaşlılık evresinde hiç evlenmemiş olma ve

dul kalma oranlarının da kadınlar ve LGBTİ+lar arasında daha yüksek olduğu düşünüldüğünde, yaşlı yoksulluğunun toplumsal cinsiyet ile nasıl iç içe olduğu daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Ek olarak, kadın ve LGBTİ+ların yaşamları boyunca karşılaştıkları sağlık durumlarındaki eşitsizlikleri ve sağlık hizmetlerine erişimdeki engelleri göz önünde bulundurduğumuzda, sağlıklı yaşlanma konusunda da toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri karşımıza çıkmaktadır. Son olarak, bakım görevinin eşitsiz bir biçimde kadınların omuzlarına yüklenmesi yaşlılık evresinde de devam etmekte, yaşlı kadınlar başta eşleri olmak üzere, daha yaşlı aile bireyleri, engelli ve hasta çocuklarına ve torunlarına bakmaya devam etmektedir. Bu bakım görevlerinin hem fiziksel hem de psikososyal çıktılarının olumsuz yönleri üzerine yapılan birçok araştırma vardır.

Buna rağmen, hem yaşlılık hakları savunuculuğunda hem de toplumsal cinsiyete –özellikle de kadın hakları- dair hak savunuculuğunda yaş ve toplumsal cinsiyet kesişimindeki eşitsizlikler genellikle unutulmakta ve görünmez kılınmaktadır. Hem dünyada hem de Türkiye’de aynı durumun söz konusu olduğu düşünülürse, yaşlı kadın ve LGBTİ+ların haklarına dair sosyal politika ve sivil toplumda ciddi bir açık olduğu görülmektedir (Kocabıyık, 2018). Her ne kadar yaşamın ilerleyen evrelerinde yaşam beklentilerinin erkeklere nazaran daha uzun olmasından dolayı kadınların sayısı daha yüksek olsa da, yaşlılara dair sosyal politika ve hak savunuculuğunda toplumsal cinsiyet vurgusu yapmak çok yaygın bir pratik olarak karşımıza çıkmamaktadır. Yine aynı şekilde kadın hakları üstüne yapılan çalışma ve hak taleplerinde de nadiren yaşlı kadınların kendilerine özgün sorun ve ihtiyaçlarından bahsedilmektedir. Kadın hakları alanında yapılan tüm anlaşma ve politika önerilerine yaşa dayalı ayrımcılığın da eklenmesi ve “her yaştaki kadın” (*women of all ages*) (Lear, 2021) ya da “yaşamları boyunca kadınlar” (*women over the life course*) ifadelerinin kullanılması önerilmektedir.

1.3. Raporun Akış Planı

Bu raporun ikinci bölümünde, yaşlılık alanında cinsiyet eşitliğinin dayandığı norm ve standartlar yaşlı haklarını güvenceye alan BM tarafından hazırlanan küresel sözleşmeler, BM’nin sözleşme statüsünde olmayan bazı belgeleri, BM’nin bazı alt komitelerinin yaşlılık ve/veya toplumsal cinsiyet eşitliğine dair tavsiyeleri ve Avrupa Konseyi sözleşme ve belgeleri kapsamında incelenecektir. Yaşlılık alanına dair normlar, eşitlik/toplumsal cinsiyet eşitliği, yaşlının insan onuruna saygı, ayrımcılık yasağı, yaşlıya özel koruma, bağımsız yaşam, bakım ve katılım başlıkları altında incelenecektir. Ayrıca yine uluslararası sözleşme ve eylem planlarının hedefleri doğrultusunda belirlenen standartlar ve ölçütler de bu bölümde ele alınacaktır. Bu bölümde son olarak Avrupa ve Kuzey Amerika’dan yaşlılık ve toplumsal cinsiyet kesişiminde iyi örnek sunan bazı uygulamalardan bahsedilecektir.

Üçüncü bölümde, Türkiye’de yaşlılık ve yaşlanma konusunda mevcut durumun analizi yapılacaktır. Bunun için, ilk önce Türkiye’de yaşlılık ve yaşlanmaya dair var olan mevzuatın haritalanması yapılacak ve bu mevzuatın ilgili insan hakları belgeleri ve normlarıyla uyumu incelenecektir. Sonrasında bakanlıklar, bağlı kurum ve kuruluşlar tarafından geliştirilen belge, eylem planı ve projelerin toplumsal cinsiyet ve ikinci bölümde belirlenen normlar açısından değerlendirilmesi

yapılacaktır. Bunlara ek olarak, Türkiye’de yaşlılık alanında da çalışan kadın örgütleri, LGBTİ+ örgütleri, yaşlılık örgütleri ve diğer ilgili sivil toplum örgütlerinin izleme ve değerlendirme rapor ve çalışmaları incelenecektir. Yaşlılık örgütlerinin yönetim yapıları ve amaç, misyon, vizyonları da toplumsal cinsiyet eşitliği değerlendirilmesine tabi tutulacak ve yaşlılık alanında yapılan sivil toplum projeleri toplumsal cinsiyet duyarlılığı açısından incelenecektir.

Dördüncü bölümde uluslararası göstergeler ve uluslararası, ulusal ve alana dair veri kaynaklarının haritalaması yapılacaktır. Bu bölümde başta İnsani Gelişme Endeksi (HDI), Küresel Cinsiyet Uçurumu Endeksi (GGGI) ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SDG) göstergeleri ele alınacak, sonrasında yaşlılık alanına dair Küresel Yaş İzleme Endeksi (GAW) ve Aktif Yaşlanma Endeksi (AAI) ile bu endekslerin göstergeleri haritalanacaktır. Ayrıca yaşlılık ve yaşlanmaya dair uluslararası düzeyde OECD ve DSÖ verileri ile ulusal düzeyde TÜİK, SGK, İŞKUR gibi kamu kuruluşlarının verileri incelenecektir. Sonrasında alana dair ulusal düzeyde toplanmış sayısal veriler ve ilgili kuruluşların alt alanlara dair verileri de haritalanacaktır.

Beşinci bölümde ise Türkiye’de mevcut durum ortaya koyulacak ve yaşlıların eğitim, sağlık, bakım, istihdam ve emeklilik/sosyal güvence haklarına erişimlerinde yaşanan olası toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri üzerinden toplumsal cinsiyet eşitliği haritalaması yapılacaktır.

Altıncı bölümde Türkiye’de verisi toplanmakta/kullanılmakta olan yaşlılık göstergeleri haritalanacak ve sonrasında da verisi toplanması önerilen göstergeler listelenecektir.

Raporun son bölümünde ise yaşlılık tematik alanı için kavramlar ve teknik terimler listesi yer alacaktır.

II. NORMLAR ve STANDARTLAR

2.1. Yaşlı Hakları ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Talebinin Uluslararası İnsan Hakları Belgelerine Girişinin Tarihi

Yaşlı haklarına yönelik uluslararası normları belirleyen sözleşme, sözleşme statüsünde olmayan belge, eylem planları, bildirgeler, konferanslar ve tavsiye kararları bu bölümde ele alınmıştır. Tablo 1’de listelenen belgeler üzerinden yaşlı hakları ve toplumsal cinsiyet kesişimindeki normları belirleyen belgelerin değerlendirmeleri kronolojik bir sıra gözetilerek yapılmıştır. Bu normların ele alınmasından sonra bu belgelerin, özellikle de eylem planları ve strateji belgelerinin hedefleri üzerinden standartların değerlendirilmesi yapılacak ve sonrasında da ölçütlere değinilecektir.

Tablo 1. Yaşlılık ve toplumsal cinsiyete ilişkin uluslararası belge listesi

	Belgenin Adı	Tarihi	Kaynak
1.	İnsan Hakları Evrensel Beyanname	1948	BM
2.	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi	1953	AK
3.	Avrupa Sosyal Şartı	1961	AK
4.	Malullük, Yaşlılık ve Ölüm Yardımlarına İlişkin Sözleşme	1967	UÇÖ
5.	Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)	1981	BM
6.	Viyana Birinci Dünya Yaşlanma Asamblesi ve Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı	1982	BM
7.	Yaşlı Bireylere İlişkin BM İlkeleri	1991	BM
8.	Avrupa Kentsel Şartı	1992	AK
9.	Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı (UNKK/ICPD) ve Eylem Planı	1994	BM
11.	Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu	1995	BM
12.	CEDAW Komitesi 24 Sayılı Tavsiye Kararı	1999	BM
13.	Binyıl Kalkınma Hedefleri	2000	BM
14.	Madrid İkinci Dünya Yaşlanma Asamblesi ve Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı	2002	BM
15.	Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme	2006	BM
16.	Yogyakarta İlkeleri	2006	BM
17.	CEDAW Komitesi 27 Sayılı Tavsiye Kararı	2010	BM
18.	Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi	2011	AK
19.	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi (2014-2017)	2014	AK
20.	Yaşlı Bireylerin İnsan Haklarının Teşviki Tavsiye Kararı	2014	AK
21.	Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri	2015	BM
22.	Avrupa’da Kadın Sağlığının İyileştirilmesine Yönelik Strateji Eylem Planı	2016	DSÖ
23.	Yogyakarta İlkeleri +10	2017	BM

	Belgenin Adı	Tarihi	Kaynak
24.	Yaşlanma ve Sağlık Üzerine Küresel Strateji ve Eylem Planı	2017	DSÖ
25.	CEDAW 35 Sayılı Tavsiye Kararı	2017	BM
26.	CEDAW 36 Sayılı Tavsiye Kararı	2017	BM
27.	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi (2018-2023)	2018	AK
28.	Sağlıklı Yaşlanmanın On Yılı Planı (2021-2030)	2020	BM-DSÖ
29.	Yaşlı Toplumlarda Cinsiyet Eşitliği Politika Özeti	2020	BM-AEK
30.	Dijital Çağda Yaşlanma Politika Özeti	2021	BM-AEK

Bu kısımda, Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanmış İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB) ve Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme incelendikten sonra CEDAW’ın 27 Sayılı Genel Tavsiye Kararı yaşlı kadınların (ya da tüm yaşlardaki kadınların) haklarına dair maddeleri açısından incelenmektedir. Yaşlı haklarına dair hâlihazırda uluslararası sözleşme statüsünde herhangi bir belgenin olmaması sebebiyle, yaşlılık üzerine BM tarafından düzenlenen dünya yaşlılık asamblesleri ve bu asamblelerden çıkan eylem planları da incelemeye dâhil edilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı’nı takiben 50 hükümet ABD’de bir araya gelerek, **Birleşmiş Milletler**’in kurulmasından kısa bir süre sonra birtakım yol gösterici ilkeler üzerinde anlaşmışlardır. Bu ilkeler, 1948 yılında **İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi** adıyla kabul edilmiştir. Türkiye’nin de 1949 yılında taraf olduğu İHEB’in 1. maddesi, “Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar” diye başlar. Bu anlamda eşitlik normunu aynılık üzerinden kurar ve tüm insanlar için bir hak olarak temin eder. Aynı zamanda 2. maddesindeki “Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğuş veya herhangi başka bir ayırım gözetmeksizin” ifadesiyle devletlere kendi buyruklarında bulunan bireylerin özgürlüklerini korumasında ayrımcılık karşıtlığı normunu benimsemesini önerir. Ancak bu ifadede ayrımcılık karşıtlığı tanımına birçok ölçütün girmesine rağmen 1948 yılı itibarıyla **‘yaş’**ın ayırma sebep olabilecek bir sosyal konum belirleyicisi olarak ele alınmadığı göze çarpmaktadır. Yaşa dayalı ayrımcılıkla mücadele ancak uzun yıllar sonra uluslararası belgelerin gündemine oturacaktır.

İHEB’in 7. maddesinde geçen “Herkes yasa önünde eşittir ve ayırım gözetilmeksizin yasa tarafından eşit korunmaya hakkı vardır” ifadesi her ne kadar yaş veya diğer sosyal kimlik belirleyicilerine bir referans vermese de tüm insanların hukuk önünde eşitliğini ortaya koyması açısından önemlidir. Nitekim bu ifadeyi takiben, herkesin “herhangi bir ayrımcılığa ve ayrımcı kışkırtmalara karşı eşit korunma hakkına” sahip olduğu da ifade edilerek ayrımcılık yasağı normu vurgulanmaktadır. 25. maddesi “hastalık, sakatlık, dulluk ve yaşlılık” durumlarında sağlık hakkını tanıyarak. Bu anlamda, uzun süreli bakım ve yaşlıya yönelik sağlık hizmetlerini insan hakları çerçevesinde ele alır.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin kabul edilmesini takiben Birleşmiş Milletler’in üçüncü genel kurul toplantısı öncesi, Dr. Bramuglia (1948) tarafından Yaşlı Hakları Bildirgesi çalışmalarına başlanması talep edilmişse de günümüzde halen böyle bir uluslararası sözleşme bulunmamaktadır. Daha bölgesel düzeyde, 1950 yılında Roma’da imzalanan **Avrupa İnsan Hakları**

Sözleşmesi 1953 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu sözleşmenin birinci kısmında temel hak ve özgürlükler ele alınmış, 2010 yılında yeniden düzenlenen 14. maddesinde ayrımcılık karşıtlığına değinilmiştir. Ancak ayrımcılık yasağının içeriğinde yaş, bir sosyal kimlik belirleyicisi ve ayrımcılık nedeni olarak yer almamaktadır.

Avrupa Konseyi’ne üye devletlerin ve bu şartnameyi imzalayan diğer devletlerin kabul ettikleri temel sosyal ve ekonomik, medeni ve politik hakları garanti eden **Avrupa Sosyal Şartı**, 1961 yılında Torino’da imzaya açılmış ve 1965 yılında uygulamaya koyulmuştur. 1996 yılında yeniden gözden geçirilen bu sözleşme, 1999 yılından itibaren önceki versiyonunun yerini almaya başlamıştır. Yeniden gözden geçirilmiş versiyonunun 23. maddesinde yaşlıların sosyal koruma hakkı garanti altına alınmıştır. Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından 1967 yılında kaleme alınan **Malullük, Yaşlılık ve Ölüm Yardımlarına İlişkin Sözleşme**, 1933 yılında yine aynı kurum tarafından alınan kararların gözden geçirilerek önemli eklemelerin yapıldığı versiyonudur. Bu sözleşme, taraf devletlerin en geç 65 yaşında başlamak üzere yaşlılık yardımlarını sağlamasında uymaları gereken husus ve ilkeleri belirlemektedir. Ayrıca bu sözleşme, ölen bireylerin hayatta kalan yakınlarının faydalanabileceği haklara sahip olabilmek için 65 yaşını temel almakla birlikte, ancak bahsi geçen yakın merhumun çocuğuna bakan ya da hasta bir dul ise bu durumda 65 yaşının gözetilmesinin gerekmediğini vurgulaması açısından önemlidir.

İlk kez Viyana’da 1982 yılında toplanan **Birinci Dünya Yaşlanma Asamblesi’nde** yaşlılığa yönelik temel ilkeler benimsenmiştir. **Viyana Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı’nda** benimsenen bu ilkeler; bağımsızlık, katılım, bakım, kendini gerçekleştirme ve itibardır. Yine bu asamblede yaşlı bireylerin hizmetlerden yararlanırken; yaş, cinsiyet, ırk, etnik köken, engellilik durumu ya da diğer konumları nedeniyle bir ayırım görmemesi gerektiği ilkesi tanınmıştır. Bu asamble ve eylem planını takiben, 1991 yılında BM İnsan Hakları Yüksek Komisyonu tarafından **Yaşlı Bireylere İlişkin BM İlkeleri** sunulmuştur. Bu ilkeler Viyana Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı’nda ele alınan ilkelerin genişletilmiş ve detaylandırılmış halidir. Bu eylem planında yer alan bağımsızlık, katılım, bakım, kendini gerçekleştirme ve itibar ilkelerini tüm hükümetlerin ulusal programlarına dâhil etmeleri önerisinde bulunur ve her ilkeye denk düşecek hedefler belirler.

İlki 1992 yılında Avrupa Konseyi Avrupa Yerel Yönetimler Konferansı’nda kabul edilen, Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu olarak da bilinen **Avrupa Kentsel Şartı**, 2008 yılında “Yeni bir Kentlilik için Manifesto” adıyla güncellenmiştir. Avrupa Konseyi üyesi ülkeler tarafından kabul edilen bu şartta, kentsel alanların “yaşları ya da sağlık durumları ne olursa olsun” herkes için erişilebilir olması gerektiğini vurgulanır ve “yaş, kültür, din, cinsiyet ve özürllülüğe dayalı her türlü ayrımcılığa” karşı mücadeleyi sürdürme vurgusu yapılır.

BM tarafından 1994 yılında Kahire’de düzenlenen ve 179 ülkenin katılımıyla gerçekleştirilen Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı’nda (**UNKK/ICPD**), kadınların güçlendirilmesinin ülkelerin kalkınması için önemi ortaya koyulmuştur. Bu konferansta alınan kararlardan oluşan **eylem planı**nda cinsel sağlık ve üreme sağlığı haklarının sürdürülebilir kalkınma ve insan haklarına ulaşmada temel olduğu kabulüyle, yaşlı kadın ve erkeklerin de çoğunlukla dile getirilmeyen farklı cinsel ve üreme sağlık sorunları olduğuna yer verilmiştir.

1995 yılında Pekin’de yapılan Dördüncü Dünya Kadın Konferansına 189 ülke temsilcisi katılmıştır ve kadınların eşitliğine dair 12 öncelikli kritik alan belirlenmiştir. Katılan devletlerin bu kritik alanlara dair yapabilecekleri ve üzerinde anlaştıkları eylemleri içeren **Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu’nda** “ırk, yaş, dil, etnik köken, kültür, din veya özürli olmak gibi nedenlerle veya yerli halktan oldukları için” çeşitli engeller yaşayan tüm kadın ve kız çocuklarının insan hakları ile çaba arttırmaya kararlı olduğundan bahsedilmektedir. Ayrıca, yine birçok ifade ve hedeflenen eylemlerde “her yaştaki kadın” tanımının yer alması da bu eylem platformunda yaş ve toplumsal cinsiyet kesişimine dair, özellikle benzer tarihlerde imzalanan birçok başka uluslararası sözleşmeye kıyasla daha yüksek bir farkındalığın varlığına işaret eder. Özellikle sağlığa dair önerilen eylemlerde yaşlanmanın kadın yüzüne odaklanması ve yaşlı kadınların üreme ve cinsel sağlık gibi çokça göz ardı edilen ihtiyaçlarına değinilmesi adına da öncülük teşkil eden bir belge olma özelliğine sahiptir.

Pekin Deklarasyonu’nun etkisi 2002 yılında BM tarafından Madrid’de gerçekleştirilen **İkinci Dünya Yaşlanma Asamblesi**’nden çıkan **Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı**’nda yaş ve toplumsal cinsiyetin kesişimine verilen önemden görülebilir. Bu Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı 159 hükümet tarafından desteklenmiş ve yaşlı haklarının gelişiminde küresel düzeyde bir dönüm noktası olmuştur. Eylem planında; çalışmaya devam etmek isteyen yaşlı kadınların istihdama erişiminin sağlanması, kırsal alanlardaki yaşlı kadınların hem istihdam ve ekonomik faaliyetler hem de diğer servislere erişimlerinin kolaylaştırılması, yaşlı kadınların yoksulluklarının azaltılması için alınacak tedbirler, yaşlı kadınların hayat boyu öğrenmeye dâhil olmaları ve yaşlı kadınlara karşı her türlü ihmal, istismar ve şiddet riskinin en aza indirilmesi hususlarına vurgu yapılmıştır.

CEDAW sözleşmesi kapsamına girmeyen çeşitli hususlar CEDAW Komitesi Genel Tavsiye Kararlarında (GTK) gündeme getirilmiştir. Nitekim komite 1999 yılında **CEDAW 24 Sayılı Genel Tavsiye Kararı’nda** kadınların sağlık hizmetlerine eşit erişimini ve sağlık durumlarına dair özel önlemleri gündeme getirirken mülteci kadınlar, yerinden edilmiş kadınlar, göçmen kadınlar, fuhuşa zorlanan kadınlar ve kız çocukları gibi diğer dezavantajlı grupların yanında yaşlı kadınlara da değinmiştir. Ancak yaşlı kadınların hakları ve onların yaşamlarına dair özel durumları ele alan asıl karar ancak 11 sene sonra gündeme gelecektir.

BM Binyıl Kalkınma Hedefleri (BKH), 2000 yılında New York’taki BM Milenyum Zirvesi’nde belirlenmiş ve kabul edilmiştir. Bu hedeflerin arasında yoksulluğun sona erdirilmesi, çevrenin korunması, iklim krizine karşı önlem alınması, refahın adil paylaşımı ve barış yer almaktadır. Ancak bu kalkınma hedeflerinin arasında toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadının güçlendirilmesinden bahsedilirken yaşlı kadınlar korunmaya muhtaç dezavantajlı kesimler arasında yer almıştır. Hedefler arasında özel olarak yaşlılık dönemine dair bir alt hedef de belirlenmemiştir.

Viyana’daki birincisinden 20 yıl sonra Madrid’de, 2002 yılında **İkinci Dünya Yaşlanma Asamblesi** düzenlenmiş ve sonucunda **Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı** ortaya çıkmıştır. Henüz yaşlı haklarına dair uluslararası bir sözleşmenin olmaması sebebiyle, bu eylem planı önemini günümüzde de kaybetmemiştir. Nitekim birçok ülkenin ulusal yaşlanma eylem planını da biçimlendiren bu belgenin içeriğinde Pekin Deklarasyonu’nun etkisiyle yer alan yaş

ve toplumsal cinsiyet kesişimine duyarlılık da bu belgeyi önemli kılmaya devam etmektedir. Nitekim, ancak 2010 senesinde biçimlenecek olan **CEDAW**’ın yaşlı kadınların haklarına yönelik genel tavsiye kararında da Madrid Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı’nın etkileri söz konusudur. Bu eylem planında, “yaşlıların bütün insan haklarının ve temel özgürlüklerinin tam olarak tanınması ve gerçekleştirilmesi” ve “cinsiyete dayalı ayrımcılığın ortadan kaldırılması yoluyla yaşlılarda cinsiyet eşitliğinin sağlanması” temel amaç, hedef ve taahhütlerin arasında yer almaktadır.

Günümüzde halen yaşlı haklarına dair bir evrensel sözleşme bulunmasa da yaşlılık ve engelliliğin kesişimindeki bireylerin haklarını da içeren **Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme** 2006 senesinde BM Genel Kurulu’nda kabul edilmiş ve 2008 senesinde yürürlüğe girmiştir. Her ne kadar yaşlılara dair doğrudan ifade sadece sağlıkla ilgili Madde 25 ve yeterli yaşam standardı ve sosyal koruma ile ilgili Madde 28’de geçse de, birçok maddenin içeriği engelli tüm bireyleri kapsayacak niteliktedir. Yaşlılık ve engelliliğin kesişimlerinin sağlık ve sosyal yaşama katılımında belirgin sonuçları olduğu düşünüldüğünde, bu sözleşmenin yaşlı hakları için de önemi ortaya daha net bir şekilde çıkmaktadır. Sözleşmenin sadece 28. maddesinde engelli kadın ve kızlar ve engelli yaşlıların sosyal koruma ve yoksulluk azaltıcı programlarına erişiminin sağlanmasından bahsedilmiş, ancak yaş, engellilik ve cinsiyet kesişimi bir arada ele alınmamıştır.

2010 yılında CEDAW Komitesi *Yaşlı Kadınların Kendilerinin ve İnsan Haklarının Korunmasına İlişkin 27 Sayılı Genel Tavsiye Kararı* başlığıyla bir GTK yayımlamış ve bu kararda yaşlı kadınların insan haklarının ayrıca ele alınmasının gerekliliğine dair detaylı açıklamalarda bulunmuştur. Komite, taraf devletler tarafından hazırlanan raporlarda, yaşlı kadınların maruz kaldıkları ayrımcılık türlerinin ve yaşlı kadın haklarının yeterli ve sistematik bir şekilde ele alınmayışından endişe duyduğunu belirtmiştir. Kadınların erkeklere nazaran daha uzun bir yaşama sahip olması, hayatları boyunca toplumsal cinsiyet ve yaş ayrımcılığına maruz kalmaları yaşlılık evresindeki deneyimlerinin daha farklı olması ile birleşince “kırılganlıklarının” da arttığı vurgulanmaktadır (Koçakgöl, 2019). Kesişimsel bir şekilde yaşlı kadınların haklarını ve haklarının ihlalleriyle mücadele yöntemlerini ortaya koyan bu tavsiye kararında aynı zamanda cinsel kimlik ve cinsel yönelim ifadeleri de kullanılmaktadır.

Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi 2011 yılında 45 ülke ve Avrupa Birliği tarafından İstanbul’da imzalanmıştır. İmzalandığı şehirden dolayı **İstanbul Sözleşmesi** olarak da anılan bu sözleşmenin giriş kısmında, kadına karşı şiddet ve aile içi şiddet tanımları yapılmakta ve şiddetin toplumsal cinsiyet eşitsizliği ekseninde oluşan güç ilişkilerinden kaynaklandığına vurgu yapılmaktadır. Sözleşmenin amaçları arasında; “kadına karşı her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırılmak, kadınları her türlü şiddete karşı korumak, kadına karşı şiddet ile aile içi şiddeti önlenmek, kovuşturmak ve ortadan kaldırmak” ve bu şiddet türlerinin “tüm mağdurlarını korumak ve bu mağdurlara yardım etmek” bulunmaktadır. Ancak bu sözleşmede, yaşlı kadınların şiddete karşı farklılaşan savunmasızlıklarına ve şiddet mağduru yaşlı kadınlara özel koruma ve yardım mekanizmalarına değinilmemiştir.

2013 yılında yayımlanan *Evlilik, Aile İlişkileri ve Bunların Çözülmesinin Ekonomik Sonuçlarına İlişkin CEDAW 29 Sayılı Genel Tavsiye Kararı*’nda ise evlilik, aile ilişkileri ve boşanmanın

ekonomik sonuçları üzerine odaklanılmış ve birçok ülkenin kanunlarında dul kalan kadınlarla dul kalan erkekler arasında miras ve mal-mülk sahipliğinde eşitsizlikler görüldüğüne dikkat çekilmiştir. Her ne kadar açık bir şekilde yaşlı kadınlardan bahsedilmese de dulluk tecrübesinin yoğunlukla hayatın son evresinde yaşandığı düşünülürse, yaşlı kadınların farklı deneyimlerine değinildiği kabul edilebilir.

Avrupa Konseyi **Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi** (2014-2017) adlı belgede, toplumsal cinsiyetin anaakımlaştırılması tavsiye edilen alt alanların içinde yaşlı hakları yer almamıştır. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Yönetim Kurulunun 2012-2013 yılları arasındaki çalışmaları sonucunda ortaya çıkan **Yaşlı Bireylerin İnsan Haklarının Teşviki Tavsiye Kararı**, 2014 yılında kabul edilmiştir. Bu belgede, konsey üyesi ülkenin devletlerine şu ana başlıklar altında yaşlı haklarını gözetmeleri ve iyi örnekleri takip etmeleri tavsiyesinde bulunulmuştur: ayrımcılık karşıtlığı, özerklik ve katılım, şiddet ve istismardan korunma, sosyal koruma ve istihdam, bakım ve adalet yönetimi. Tavsiye sunulan alt başlıklardan, ayrımcılık karşıtlığı ve şiddet ve istismardan korunma konularında, iyi örneklerin sunumu üzerinden, yaşlı kadınlar farklı dezavantajlara sahip bir grup olarak ele alınmıştır.

17 hedef ve 169 alt hedef içeren **Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları** (SKA), 2015 yılında BM Genel Kurulu’nda belirlenmiş ve 2016 yılında yürürlüğe girmiştir. 17 amaç içerisinde yoksulluğa son, sağlık ve kaliteli yaşam, nitelikli eğitim, toplumsal cinsiyet eşitliği, insana yakışır iş ve ekonomik büyüme ve eşitsizliklerin azaltılması amaçlarının kapsamında ya doğrudan yaşlı kadınlara yönelik ya da yaşamının her dönemindeki tüm kadınlar ve/veya tüm yetişkinlere yönelik birçok alt hedef ve gösterge bulunmaktadır. SKA’lar gerek tüm yetişkinleri içererek kapsayıcı, gerekse yaşlı kadınları hedef alarak kesişimsel olması bakımından önemlidir.

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddete ve her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına dair yapılan tüm çalışmalara rağmen kadına yönelik şiddetin 25 yıl sonra halen devam etmesi üzerine, 19 sayılı karara bir güncelleme olarak 2017 yılında, *Kadınlara Yönelik Cinsiyete Dayalı Şiddete İlişkin CEDAW 35 Sayılı Genel Kurul Tavsiye Kararı* yayımlanmıştır. Bu tavsiye kararı, ilk defa “toplumsal cinsiyete dayalı şiddet kadınları tüm yaşam döngüleri boyunca etkilemektedir” ifadesini içermektedir. Yine 2017 yılında çıkarılan *Kız Çocukları ve Kadınların Eğitim Hakkına İlişkin CEDAW 36 Sayılı Genel Tavsiye Kararı*’nda, yaşam boyu öğrenme çerçevesinde, özellikle engelli kadınlar ve savunmasız durumdaki çocukların da eğitime katılımının sağlanması ele alınmıştır. Her ne kadar yaşlı kadınların hayat boyu eğitime katılımı ve cehaletten kurtulmaları bu tavsiye kararının kapsamına girmese de, yaşam boyu öğrenmeye dair eşitlikçi ve kesişimsel bir yaklaşım göze çarpmaktadır.

Cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, cinsiyet ifadesi ve cinsiyet özellikleri ile ilişkili uluslararası insan hakları hukukunun uygulanmasına dair ilkeleri içeren **Yogyakarta İlkeleri**, 2006 yılında Endonezya’nın Yogyakarta şehrinde, 25 ülkeden gelen insan hakları alanından 29 uzmanın katılımıyla gerçekleşen bir toplantıda kabul edilmiştir. Bu 38 ilkenin belirlenmesinde, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğine dayanan hak ihlallerine ırk, yaş, din, engellilik gibi sosyal statülerin eşlik edebileceği göz önünde bulundurulmuş, ancak yaşlı LGBTİ+lara yönelik herhangi bir özel düzenleme ya da hak talebinde bulunulmamıştır. 2017 yılındaki birtakım yeni eklemelerle

kabul gören **Yogyakarta İlkeleri +10’da** de yaşlılık dönemine yönelik hak taleplerine veya yaş ve cinsel yönelim, cinsiyet kimliği kesişimlerinde yaşanan hak ihlallerine değinilmemektedir. Bu durum da yaşlı LGBTİ+ hakları ve yaş ile cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim kesişimindeki ayrımcılık hakkında uluslararası düzeyde yeterli farkındalık olmadığının göstergesi olarak okunabilir.

Avrupa Konseyi, 2014 yılında hazırladığı stratejilerin devamı niteliğinde, 2018 yılında **Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi** (2018-2023) belgesini yayımlamıştır. Bu belgede, yaşlı kadınlara sadece kadına yönelik şiddeti ve aile içi şiddeti önlemek ve mücadele etmek stratejik amaç başlığı altında değinilmektedir. “Savunmasız grup” statüsündeki yaşlı kadınların farklılaşan şiddet deneyimlerine dair bilgi toplamak ve oluşturmanın önemine vurgu yapılmaktadır.

Birleşmiş Milletler 2021-2030 yıllarını **Sağlıklı Yaşlanma On Yılı** ilan etmiş ve hazırlanan 10 yıllık bir planla sağlıklı yaşlanma önündeki engelleri belirleyerek, bu engelleri aşmak adına önerilerde bulunmuştur. DSÖ’nün “hiçbir yaşlı geride kalmayacak” diyerek başlattığı bu 10 yıllık dönem için hazırlanan Sağlıklı Yaşlanma On Yılı Temel Raporu’nda, hem ulusal hem de uluslar ötesi kurum ve kuruluşların 2023, 2026, 2029 ve 2030 yıllarında yaşlıların durumuna dair gelişmeleri takip etmeleri gerekli kılınmıştır.

Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu’nun 2020 tarihli **Yaşlı Toplumlarda Cinsiyet Eşitliği Politika Özeti**’nde üç temel hususa değinilmektedir: eğitim, istihdam, bakım, gelir ve emeklilik maaşı üzerinden hayat boyu biriken ve cinsiyetlenmiş eşitsizliklerin önlenmesi; yaşlılık döneminde toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinden kaynaklanan risklerin yeniden bölüşüm ve destek mekanizmalarıyla hafifletilmesi; demografik değişime yönelik toplumsal uyum çalışmalarında yaş ve toplumsal cinsiyetin temel alınmasıyla, bugünkü reformların gelecek nesil kadın ve erkeklerin hayatları üzerindeki etkisinin öngörülmesi. BM-AEK tarafından 2021 yılında hazırlanan bir başka politika özeti de **Dijital Çağda Yaşlanma Politika Özeti** olmuştur. Bu metinde, yaşamın ilerleyen evrelerinde dijital teknoloji benimseme ve kullanımının önündeki engellere vurgu yapılarak, hem dijital teknoloji ürün ve servislerine erişimde hem de dijital okuryazarlıkta yaşlı bireylerin içerilmesini sağlayacak politikalar üretilmesi tavsiyesinde bulunulmuştur. Bu dijital dönemde yaşlı haklarının gözetilmesinin vurgulandığı belgede, ayrıca yaşlı kadınların dijital teknoloji kullanımı ve bu teknolojilere erişim oranlarının yaşlı erkeklere oranla daha az olduğu belirlenmiş ve toplumsal cinsiyet odaklı iyi örnekler yer verilmiştir.

2.2. Normlar

2.2.1 Normların Belirlenmesi

Yaşlılık ve toplumsal cinsiyet eşitliği alanına dair normların belirlenmesinde, yukarıda ele alınan uluslararası sözleşme ve belgeler göz önünde bulundurulmaktadır. Bu sözleşme ve belgelerden yola çıkarak yaşlılık ve toplumsal cinsiyet alanına uygun olarak belirlenen normlar; eşitlik/toplumsal cinsiyet eşitliği, ayrımcılık yasağı, yaşlının insan onuruna saygı/itibar, yaşlıya özel koruma, bağımsız (özerk) yaşam, bakım ve yaşlının kendi potansiyelini gerçekleştirilmesi normlarıdır. Yaşlılık tematik alanına özel olarak belirlenen normların çıkış noktası, ilk kez Viyana’da 1981 yılında toplanan **Dünya Yaşlanma Asamblesi**’nde belirlenen yaşlılığa yönelik temel ilkelere dir.

BM Yaşlılık İlkeleri adıyla 1991 yılında metne alınan bu ilkeler; bağımsızlık, katılım, bakım, kendini gerçekleştirme ve itibardır. Yine bu toplantıda, yaşlı bireylerin hizmetlerden yararlanırken yaş, cinsiyet, ırk, etnik köken, engellilik durumu ya da diğer konuları nedeniyle bir ayırım görmemesi gerektiği ilkesi tanınmıştır. Bu anlamda, ayrımcılık yasağı normunun da yaşlanmaya dair ilk uluslararası toplantıda vurgulandığı görülmektedir.

2.2.1.1. Eşitlik/Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

İHEB, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda 1 Aralık 1948 tarihinde kabul edilmiş, Türkiye de beyannameyi 6 Nisan 1949 tarihinde kabul etmiştir. Bu beyanname, 2’nci maddesi ile cinsiyet temelinde de eşitliği kabul ederek, herkesin beyanname kapsamında hak ve özgürlüklerden yararlanması hükmünü ortaya koymuştur. Bu maddenin içeriğinde yaşa dayalı ayrımcılıktan özellikle bahsedilmemiş olsa da, “herhangi başka bir ayırım” ifadesi ile günümüzde varlığı ve etkileri daha yaygın bir şekilde kabul gören yaşa dayalı ayrımcılığı da içerdiği savunulabilir. Dolayısıyla, hem genel anlamda bir eşitlik normu hem de toplumsal cinsiyet eşitliği normunun İHEB’in 2’nci maddesinin kapsamında yer aldığı görülmektedir.

Madde 2 “Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğuş veya herhangi başka bir ayırım gözetilmeksizin bu Bildirge ile ilan olunan bütün haklardan ve bütün özgürlüklerden yararlanabilir. Ayrıca, ister bağımsız olsun, ister vesayet altında veya özerk olmayan ya da başka bir egemenlik kısıtlamasına bağlı ülke yurttışı olsun, bir kimse hakkında, uyruğunda bulunduğu devlet veya ülkenin siyasal, hukuksal veya uluslararası statüsü bakımından hiçbir ayırım gözetilmeyecektir.”

İHEB’in 7’nci maddesiyle ise hukuki eşitlik normu ortaya koyulmaktadır. Yasalar önünde herkesin eşit olması ve eşit korunma hakkı hükme bağlanmıştır.

Madde 7 “Herkes yasa önünde eşittir ve ayırım gözetilmeksizin yasa tarafından eşit korunmaya hakkı vardır.”

2.2.1.2. Ayrımcılık Yasağı

İHEB’in (BM, 1948) 7’nci maddesi ile herkesin ayrımcılığa karşı eşit korunma hakkı hükme bağlanmaktadır. Bu maddedeki, “herhangi bir ayrımcılık ve ayrımcı kışkırtmalar” ifadesi ile yaşa ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılıkların her biri ve hatta birleşimlerinin de bu hükmün kapsamına girmesi, dolayısıyla ayrımcılık yasağı normunu geniş kapsamlı bir şekilde tanımlaması söz konusudur.

Madde 7 “(...) Herkes, bu Bildirgeye aykırı herhangi bir ayrımcılığa ve ayrımcı kışkırtmalara karşı eşit korunma hakkına sahiptir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 4 Kasım 1950 tarihinde Roma’da Avrupa Konseyi üyelerinin üzerinde anlaştığı bir sözleşmedir. 3 Eylül 1953’te yürürlüğe giren bu sözleşme ile İHEB’in hükmüne bağladığı haklar topluca güvence altına alınmıştır. Sözleşmenin 14’üncü maddesi, sözleşmenin tanıdığı tüm hak ve özgürlüklerden, cinsiyet başta olmak üzere herhangi bir duruma dayalı

ayrımcılık gözetmeksizin yararlanma hükmünü içerir. Dolayısıyla, yaşa dayalı ayrımcılığa maruz kalmadan da hak ve özgürlüklerden faydalanma hakkı bu hükmün kapsamına girmektedir.

Madde 14 “Bu Sözleşme’de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa aidiyet, servet, doğum başta olmak üzere herhangi başka bir duruma dayalı hiçbir ayrımcılık gözetilmeksizin sağlanmalıdır.”

18 Ekim 1961 tarihinde Torino’da imzalanan, 26 Şubat 1965 tarihinde yürürlüğe giren **Avrupa Sosyal Şartı**, Avrupa Konseyi’ne üye devletlerin uymayı kabul ettikleri bir sözleşmedir. Bu sözleşmenin 1991’de gözden geçirilmiş versiyonunun Madde E’sinde ayrımcılık yasağı hükme bağlanmaktadır. Bu maddedeki ayrımcılık yasağı ifadesinde her ne kadar yaş geçmese de, “başka statüler gibi nedenlere dayanan hiçbir ayrımcılığa” ifadesi yaşa dayalı ayrımcılığı da kapsamaktadır.

Madde E “Bu Şartla yer alan haklardan yararlanma ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ya da başka görüşler, ulusal ya da sosyal köken, sağlık, ulusal bir azınlığa mensubiyet, doğum ya da başka statüler gibi nedenlere dayanan hiçbir ayrımcılığa tabi olmaksızın sağlanacaktır.”

18 Aralık 1979 yılında BM Genel Kurulu’nda kabul edilen ve uzun adı “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi” olan **CEDAW**, 3 Eylül 1981 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme, 1’inci maddesinde kadınlara karşı ayrımcılık tanımını yaparak başlar. Bu tanıma göre, “kadınlara karşı ayrımcılık”, kadınların tüm insan hakları ve temel özgürlüklerden faydalanmaları önündeki cinsiyete dayalı her türlü ayırım, dışlama ve kısıtlamayı içerir. Bu anlamda, yaşa dayalı ayrımcılığın cinsiyete dayalı ayrımcılıkla kesiştiği noktaların da kadınların insan haklarına erişiminde engel teşkil ettiği göz önünde bulundurulduğunda, **CEDAW** bu tanım üzerinden ayrımcılık yasağı normunun gözetilmesinde dikkat edilmesi gereken çok kapsamlı bir olguya dikkat çeker.

Madde 1 “Bu Sözleşmenin amacı bakımından ‘kadınlara karşı ayrımcılık’ terimi siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel, kişisel veya diğer alanlardaki kadın ve erkek eşitliğine dayanan insan haklarının ve temel özgürlüklerin, medeni durumları ne olursa olsun kadınlara tanınmasını, kadınların bu haklardan yararlanmalarını veya kullanmalarını engelleme veya hükümsüz kılma amacını taşıyan veya bu sonucu doğuran cinsiyete dayalı herhangi bir ayırım, dışlama veya kısıtlama anlamına gelir.”

CEDAW’ın 2017 yılında çıkardığı *Kadınlara Yönelik Cinsiyete Dayalı Şiddete İlişkin 35 Sayılı Genel Tavsiye Kararı* da, kadına karşı ayrımcılığın tanımını yaparken yaş faktörünün kadınların hayatlarını etkileyen ayrımcılıkla ayrılmaz olduğunu kabul eder. İlk defa kadınlara karşı ayrımcılık ile yaş faktörünün bir araya geldiği bu tavsiye kararı, ayrımcılık yasağı normunu da sadece cinsiyete dayalı ayrımcılık ya da sadece yaşa dayalı ayrımcılık üzerinden değil, iki tür ayrımcılığın kesişimi üzerinden kurması anlamında önemli bir adım olarak kabul edilmelidir.

“(…) kadına karşı ayrımcılığın kadınların hayatlarını etkileyen diğer faktörler ile ayrılmaz bir biçimde bağlantılı olduğunu teyit eder. Komite, bu faktörlerin, etnisite/ırk, yerli veya azınlık olma durumu, renk, sosyoekonomik durum ve/veya kast, dil, din veya inanç, siyasi düşünce, tabiyet, medeni durum ve/veya anne olup olmama, yaş, şehirde/kırsalda yerleşim, sağlık durumu, özürllülük, mülk sahibi olma, lezbiyen, biseksüel, transeksüel veya interseksüel olma, okuma yazma bilmeme, kadın kaçakçılığı, silahlı çatışma, sığınma hakkı talep etme, göçmen olma, kendi ülkesinde yerinden edilme, vatansızlık, göç, evin reisi olma, dul olma, HIV/AIDS taşıma, özgürlüğünden mahrum olma, hayat kadını olma, coğrafi uzaklık ve hakları için mücadele eden kadınların damgalanmasını kapsayabileceğinin altına çizer.”

DSÖ’nün 2020 yılında hazırladığı **Küresel Ayrımcılıkla Mücadele Raporu’**nda, toplumsal cinsiyet, cinsellik ve yaş kesişimselliğindeki ayrımcılığın küresel anlamda yaygınlığına işaret edilmiş ve engellenmesi için birtakım temel stratejiler geliştirilmiştir. Bu raporda, yaşçılık ya da yaşa dayalı ayrımcılık toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılıkla yaşamın birçok alanında kesişen bir olgu olarak ele alınmış, bireysel yaşçılık, ilişkisel yaşçılık ve kurumsal yaşçılığın kadın ve LGBTİ+ yaşlılara daha fazla yöneltildiği belirtilmiştir. Cinsiyetlendirilmiş yaşçılık olgusunun bu raporda ilk kez kullanılmış olması da dikkatleri çekmektedir. Ayrıca bu rapordaki güncel küresel duruma dair veriler ve bulgular, yine DSÖ’nün **Sağlıklı Yaşlanmanın On Yılı Planı’**ndaki (2021-2030) ayrımcılık karşıtı hedeflerin belirlenmesine, dolayısıyla ayrımcılık karşıtlığının bir norm olarak yaşlılık alanında kabul görmesine önemli bir katkıda bulunmuştur.

2.2.1.3. Yaşlının İnsan Onuruna Saygı/İtibar

İtibar normu, 1982 Viyana **Birinci Yaşlanma Asamblesi** ve **Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı’**nda yaşlılığa dair önemli bir ilke olarak sunulmuştur. Bu eylem planına dayanan ve 1991 yılında BM tarafından yayımlanan **Yaşlılık İlkeleri’**nde itibar normu; istismardan uzak ve güven içinde yaşamak ve cinsiyet, yaş veya engellilik gibi durumlarından dolayı adil muameleden muaf tutulmamak, aynı zamanda da, ekonomik katkılarından bağımsız bir şekilde değer görmek biçimlerinde karşımıza çıkmaktadır. Özellikle yaşlılık döneminde iş hayatından uzaklaşmak, hastalık ve engellilik gibi durumlardan ötürü ekonomik katkıda bulunamamak ya da emeklilikle birlikte bu katkıdan muaf olmak, bakıma ihtiyaç duymakla birlikte istismara karşı daha da savunmasız kalmak gibi durumların artma potansiyeli göz önünde bulundurulduğunda, yaşlının insan onuruna saygı/itibar normunun önemi de anlaşılmaktadır.

Madde 17 “Yaşlı bireyler bedensel veya zihinsel istismardan uzak, itibar ve güven içinde yaşayabilmelidir.”

Madde 18 “Yaşlı bireyler yaş, cinsiyet, ırk veya etnik köken, engellilik veya diğer durumları gözetilmeksizin adil muamele ve ekonomik katkılarından bağımsız olarak değer görmelidir.”

2.2.1.4. Yaşlıya Özel Koruma

İHEB’in 25’inci maddesi, bireylerin sağlık ve iyi yaşamak için yeterli yaşama standartlarına sahip olma hakkına değinirken, herkes için yaşlılık gibi koşullardan kaynaklanan durumlarda güvenlik hakkının da saklı olduğunu hükme bağlamaktadır. Yaşlılık ve dulluktan kaynaklanan durumlardan dolayı yaşama standartlarına erişimde yaşanacak sıkıntılara karşı bir özel koruma mekanizması olarak sunulan güvenlik hakkı, yaşlıya özel koruma normunu ortaya koymaktadır.

Madde 25 “Herkesin, kendisinin ve ailesinin sağlığı ve iyi yaşaması için yeterli yaşama standartlarına hakkı vardır; bu hak, beslenme, giyim, konut, tıbbi bakım ile gerekli toplumsal hizmetleri ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ya da kendi denetiminin dışındaki koşullardan kaynaklanan başka geçimini sağlayamama durumlarında güvenlik hakkını da kapsar.”

BM Genel Kurulu’nda 13 Aralık 2006 tarihinde kabul edilmiş ve 3 Aralık 2008 tarihinde yürürlüğe giren **Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme**, 2020 yılı itibarıyla 181 devlet ve Avrupa Birliği tarafından imzalanmış bir sözleşmedir. Bu sözleşme, temel olarak engelli haklarını tanımlasa da, yaşlılık ve engellilik hallerinin bir arada olma sıklığı göz önünde bulundurularak bu kısımda ele alınmaktadır. Nitekim 16’ncı maddesinde engellilerin “ev içinde ve dışında” cinsiyete dayalı halini de içeren maruz kalabilecekleri her türlü şiddet, istismar ve sömürüye karşı korunması konusunda alınacak tedbirleri hükme bağlar. Dolayısıyla, bu maddedeki hüküm engelli yaşlıların da özel koruma hakkını kapsamı içine alır.

Madde 16 “Taraflar Devletler engellilerin ev içinde ve dışında sömürüye uğramasının, şiddete ve istismara maruz kalmasının, bu tutumların cinsiyete dayalı hali dâhil her biçiminden korumak için uygun yasal, idari, sosyal, eğitsel ve diğer tüm tedbirleri alır.”

2.2.1.5. Bağımsız (Özerk) Yaşam

BM tarafından 1991 yılında hazırlanan **Yaşlılık İlkeleri**’nde, yaşlılıkta bağımsız (özerk) yaşam normu; yaşlının sağlık hizmetlerine erişimi, çalışma fırsatına sahip olması, işten çekilme kararını verebilmesi, eğitim ve öğretime erişimi, yaşayacağı ortamın tercihlerine ve kapasitesine uygunluğu ve güvenli olması, ayrıca evde uzun süre kalabilmesi üzerinden tanımlanmaktadır.

Madde 1 “Yaşlı bireyler; aile yardımı, toplumsal destek veya gelir desteğiyle veya kendi çabalarıyla yeterli yiyecek, su, barınak, giyecek ve sağlık hizmetlerine erişebilmelidir.”

Madde 2 “Yaşlı bireyler çalışma fırsatına veya gelir getirici diğer fırsatlara sahip olabilmelidir.”

Madde 3 “Yaşlı bireyler iş gücünden ne zaman ve ne kadar sürede çekileceğine dair karar alma süreçlerine katılabilmelidir.”

Madde 4 “Yaşlı bireylerin uygun eğitim ve öğretim programlarına erişimi olmalıdır.”

Madde 5 “Yaşlı bireyler, kişisel tercihlerine ve farklı kapasitelere göre uyarlanabilir ve güvenli ortamlarda yaşayabilmelidir.”

Madde 6 “Yaşlı bireyler mümkün olduğunca uzun süre evde kalabilmelidir.”

Avrupa Sosyal Şartı 1965 yılında kabul edilmiş ilk versiyonunda, 15’inci madde ile özürülüler için tanımlanan bir bağımsız (özerk) yaşam ve sosyal hayata katılım hakkını hükme bağlar. Bu maddede geçen “yaşları ve özürlerinin nedenleri ve niteliği ne olursa olsun” ifadesi bağımsız olma ve katılma hakkının yaşlı engelliler de düşünülerek tanımlandığını göstermektedir. Ancak bu ilk metinde, henüz engelliliklerinden bağımsız bir şekilde tüm yaşlı nüfusun bağımsız (özerk) yaşam hakkından bahsedilmemektedir.

Madde 15 “Özürülülerin toplumsal yaşamda bağımsız olma, sosyal bütünleşme ve katılma hakkı: Âkit Taraflar, yaşları ve özürlerinin nedenleri ve niteliği ne olursa olsun, özürülülerin toplumsal yaşamda bağımsız olma, sosyal bütünleşme ve katılma hakkını etkili bir biçimde kullanabilmelerini sağlamak amacıyla...”

1991 yılında gözden geçirilmiş versiyonunda, **Avrupa Sosyal Şartı’nın** yaşlıların sosyal korunma hakkını hükme bağlayan 23’üncü maddesiyle sözleşmenin kapsamına tüm yaşlıların bağımsız (özerk) yaşam hakkı dâhil edilmiştir. Nitekim “kendi yaşam biçimlerini özgürce seçmeleri” ve “alıştıkları çevrede yaşamlarını istedikleri” gibi ve bağımsız devam ettirmelerinin taahhüt edilmesi, **BM Yaşlılık İlkeleri’nin** (1991) bağımsız (özerk) yaşam normuna dair ilkeleriyle bağdaşmaktadır. Ayrıca, Avrupa Sosyal Şartı’nın yine 23’üncü maddesine ek olarak, kurumlarda yaşayan yaşlılara da yer verilmiştir. Yaşlıların, kurumdaki yaşam koşullarına dair kendini kararlarını alabilme hakkını ve bu hakkı kullanmalarının teşvikini vurgulayan bu maddenin ek hükmü, yaşlının bağımsız (özerk) yaşam hakkını bakım hakkı ile bağdaştırarak ele almaktadır.

23. Madde “Akit Taraflar, yaşlıların sosyal korunma hakkını etkili bir biçimde kullanmalarını sağlamak amacıyla, doğrudan ya da kamusal veya özel örgütlerle işbirliği yaparak, özellikle:

- Yaşlılara (...)

b- durumlarının gerektirdiği sağlık bakım ve hizmetleri yoluyla yaşlıların kendi yaşam biçimlerini özgürce seçmelerine ve alıştıkları çevrede yaşamlarını istedikleri ve yapabildikleri sürece bağımsız olarak sürdürmeye olanak vermeyi;

- Kurumlarda yaşayan yaşlılara, özel yaşamlarına saygı içinde, uygun yardım ve bunların kurumdaki yaşam koşullarına ilişkin kararlara katılımlarını sağlamayı amaçlayan önlemler almayı ya da bunları özendirmeyi; taahhüt ederler.”

2.2.1.6. Bakım

BM Yaşlılık İlkeleri (1991), yaşlılığa özel bir başka normu daha belirlemektedir. Yaşlı bireylerin bakım hakkı ve bakıma erişimine dair ilkeler, bu kısımda ele alınan diğer tüm normlarla da ilişkilidir. Nitekim **Yaşlılık İlkeleri’nin** 11’inci maddesinde, refah düzeylerini koruyacak ve hastalık başlangıcını önleyecek ya da erteleyecek sağlık hizmetlerine ulaşabilmesi, aynı zamanda yaşlının kendi potansiyelini gerçekleştirmesi için önemli bir aşamadır. Bunun yanında, 12’nci maddede yapılan bağımsızlık vurgusu da bağımsız (özerk) yaşam normuyla örtüşmektedir. Yine aynı

metnin 13’üncü maddesinde belirtilen insani ve güvenli bir ortamda sosyal koruma da yaşlıya özel koruma normuyla bağdaşmaktadır. Bakıma dair ilkelerin arasında 14’üncü madde özellikle önemlidir. Çünkü bu maddede “tüm insan hakları ve temel özgürlüklerden yararlanabilme” ile eşitlik normuna, “haysiyet, inanç, gereksinim ve mahremiyetlerine mutlak saygı” ile yaşlının insan onuruna saygı/itibar, “kendi yaşama kaliteleri ve bakımları üzerinde söz sahibi olabilme” ile de hem bağımsız (özerk) yaşam hem de yaşlının kendi potansiyelini gerçekleştirme normlarına referanslar verilmektedir.

Madde 10 “Yaşlı bireyler her toplumun kültürel değerler sistemine uygun biçimde aile içi ve toplumsal bakım ve korumadan yararlanmalıdır.”

Madde 11 “Yaşlı bireyler, en iyi bedensel, zihinsel ve duygusal refah düzeyini korumalarına veya bu düzeye ulaşmalarına katkı sağlayacak veya hastalık başlangıcını önleyen veya geciktiren sağlık hizmetlerine erişebilmelidir.”

Madde 12 “Yaşlı bireyler bağımsızlık, sosyal koruma ve bakım düzeylerini iyileştirebilmek için sosyal ve hukuki hizmetlere erişebilmelidir.”

Madde 13 “Yaşlı bireyler, insani ve güvenli bir ortamda sosyal koruma ve rehabilitasyonun yanı sıra sosyal ve zihinsel uyarımlar sunan kurumsal bakım hizmetlerinden uygun düzeyde yararlanabilmelidir.”

Madde 14 “Yaşlı bireyler herhangi bir barınak, bakım veya tedavi merkezinde kalmaları halinde tüm insan hakları ve temel özgürlüklerden yararlanabilmeli; haysiyet, inanç, gereksinim ve mahremiyetlerine mutlak saygı görmeli ve kendi yaşam kaliteleri ve bakımları üzerinde söz sahibi olabilmelidir.”

2.2.1.7. Yaşlının Kendi Potansiyelini Gerçekleştirme

BM Yaşlılık İlkeleri’nde ilk olarak 15’inci maddede karşımıza çıkan kendini gerçekleştirme normu, 16’ncı maddede de yaşlıların eğitim, kültür, manevi ve eğlenceye dair her türlü kaynağa erişim hakkı şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Yaşlıların, bir yandan potansiyellerini ‘tam olarak’ geliştirerek kendilerini gerçekleştirebilecek fırsatları takip etmeleri, diğer yandan da özellikle eğitim, kültür, eğlence ve manevi fırsatlara erişim imkânına da sahip olmaları bu iki madde ile vurgulanmıştır.

Madde 15 “Yaşlı bireyler, potansiyellerini tam olarak geliştirebilmek için fırsatları takip edebilmelidir.”

Madde 16 “Yaşlı bireyler toplumun eğitimsel, kültürel, manevi ve eğlence odaklı kaynaklarına erişim imkânına sahip olabilmelidir.”

İHEB’in 27’inci maddesinde de, herkesin kültürel ve bilimsel yaşama serbestçe katılma ve yararlanma hakkı hükme bağlanmıştır. Dolayısıyla, **Yaşlılık İlkeleri**’nde özellikle yaşlılar özelinde vurgulanan kendini gerçekleştirme ve potansiyelini geliştirme normu, daha öncesinde metne dökülen ve herkese tanınan bir hak olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşlıların potansiyellerini tam

anlamıyla gerçekleştirmelerine olanak sağlayacak her türlü eğitimsel, bilimsel ve kültürel etkinliklere erişimleri ve katılımlarının temini, bu demografik grubun, özellikle de yaşlı kadınların, toplumdan ve bu tür etkinliklerden dışlanma olasılıkları göz önünde bulundurulduğunda daha da önem kazanmaktadır.

Madde 27.1 “Herkes toplumun kültürel yaşamına serbestçe katılma, güzel sanatlardan yararlanma, bilimsel gelişmeye katılma ve bundan yararlanma hakkına sahiptir.”

Avrupa Sosyal Şartı’nın 1991 gözden geçirilmiş versiyonunun 23’üncü maddesinde de yaşlıların kendi potansiyelini gerçekleştirmesi normu karşımıza çıkmaktadır. Bu maddede, yaşlıların tüm kamusal, sosyal ve kültürel yaşama katılımları ile hizmetler ve kolaylıklar sayesinde yaşlıların uzun bir süre topluma tam katılım hakkını kullanabilmelerinin sağlanması taahhüt altına alınmaktadır.

Madde 23 “Akit Taraflar, yaşlıların sosyal korunma hakkını etkili bir biçimde kullanmalarını sağlamak amacıyla, doğrudan ya da kamusal veya özel örgütlerle işbirliği yaparak, özellikle:

- Yaşlılara,

a- iyi bir yaşam sürmeleri ve kamusal, sosyal ve kültürel yaşama etkin olarak katılmalarına olanak sağlayan yeterli kaynakları;

b- yaşlılar için var olan hizmetler ve kolaylıklar ve onların bunlardan yararlanma olanakları konusunda bilgi sağlamak yoluyla, yaşlıların olabildiğince uzun bir süre toplumun bütün haklara sahip üyesi olarak kalabilmelerine olanak sağlamayı (...) taahhüt ederler.”

1992 yılında Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen **Avrupa Kentel Şartı**’nın 7’nci maddesinde, yaşı ne olursa olsun, herkesin spora katılımını mümkün kılacak olanakların sağlanması hükme bağlanmıştır. Yaşlıların kendi potansiyelini gerçekleştirmesi için spora dair olanaklara erişiminin sağlanması, sportif etkinliklerin genç yaşla ilişkilendirilmesi ve yaşlılara yönelik kalıp yargılardan kaynaklanan spor alanında yaşa dayalı ayrımcılığın yaygın olması düşünüldüğünde daha yüksek bir öneme sahiptir.

Madde 7 “Yaş, yetenek ve gelir durumu ne olursa olsun, her birey için, spor ve boş vakitlerini değerlendirebileceği olanaklar sağlanmalıdır.”

2.3. Standart, Ölçütler ve İyi Uygulamalar

2.3.1. Standartların Belirlenmesi

Bu kısımda uluslararası sözleşme ve belgeler üzerinden yaşlılık tematik alanında toplumsal cinsiyete dayalı standartların belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu standartlar, dört başlık altında değerlendirilecektir: çok boyutlu ayrımcılıkla mücadele; yaşlı kadın/LGBTİ+ların potansiyellerini geliştirmelerine ve tam anlamıyla gerçekleştirmelerine olanak sağlayan ortamın sağlanması; uzun süreli ve palyatif bakım dâhil, yaşlı kadın ve LGBTİ+ların ihtiyaç ve isteklerine uygun bakım

olanaklarının sunulması ve yaygınlaştırılması; yaşlı kadınların karar mekanizmalarına katılabilecekleri ortamın yaratılması. Bu dört başlık altında incelenen standartlar, ayrıca yaşlılık tematik alanına uygun olarak belirlenen normlarla ilişkilendirilerek ele alınacaktır. Bu kısımda, ölçütlere ayrı bir şekilde yer verilmemektedir. Bunun sebebi de uluslararası sözleşme ve belgelerde geçen yaşlılık ve toplumsal cinsiyet alanına özgü belirgin ölçütlere rastlanmamasıdır. Ancak, bu kısımda ele alınan bazı standartlar, ya ölçüt niteliğine sahip ifadeler içermekte ya da ölçüt belirlemede yardımcı olabilecek niteliktedir.

2.3.1.1. Çok Boyutlu Ayrımcılıkla Mücadele

BM tarafından kaleme alınan **Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmesi**’nde (2008), 6’ncı madde, engelli kadınların çok boyutlu ayrımcılığa maruz kalma riskinin kabulüyle başlar ve taraf devletleri bu ayrımcılığın farkında olacak şekilde engellilerin tüm hak ve özgürlüklerinden faydalanmalarına yönelik tedbirler almaya teşvik eder. Dolayısıyla engellilere yönelik, cinsiyet ve yaşa dayalı ayrımcılığı da içeren bu çok boyutlu ayrımcılıkla mücadeleyi, devletin alacağı tedbirlere bağlar. 8’inci maddede ise, çok boyutlu mücadele için gerekli olan bir adım olarak engellilere yöneltilen, özellikle yaş ve cinsiyet temelli ayrımcılıkla mücadele için, klişeler, önyargılar ve incitici uygulamalara yönelik bilinçlendirme çalışmalarının yapılmasını bir standart olarak ortaya koyar.

Madde 6.1. “Taraf Devletler engelli kadınlar ile kız çocuklarının çok yönlü ayrımcılığa maruz kalmakta olduğunu kabul eder ve bu bakımdan onların tüm insan hak ve temel özgürlüklerinden tam ve eşit koşullarda yararlanmalarını sağlamaya yönelik tedbirleri alır.”

Madde 8.1.b. “Yaşamın her alanında engellilere yönelen klişeler, önyargılar, incitici uygulamalar ile cinsiyet ve yaş temelli ayrımcı davranışlarla mücadele etmek,”

adına bilinçlendirme çalışmalarının yapılması önerilmektedir.

CEDAW’ın Yaşlı Kadınların Kendilerinin ve İnsan Haklarının Korunmasına İlişkin **27 Sayılı Genel Tavsiye Kararı**’nda (2010) da kadına yönelik ayrımcılık çok boyutlu yapısı göz önünde bulundurularak ele alınır. 31’inci tavsiye kararında, taraf devletlerin özellikle yaşlı kadınlara yönelik ayrımcılıkla yoğrulmuş her türlü kanun, yönetmelik ve örfi hukukları yürürlükten çıkarmak, değiştirmek ve aynı zamanda yaş ve cinsiyet kesişimindeki ayrımcılığı yasaklamaya yönelik uygulamalarda bulunması önerilir.

Tavsiye 31 “Taraf Devletler yükümlülükleri kapsamında, kadına yönelik ayrımcılık meselesinin çok boyutlu yapısını dikkate almalı ve toplumsal cinsiyet eşitliği ilkesinin mevzuat ve bunun pratikteki uygulaması bakımından kadın yaşamının her evresinde geçerli olmasını sağlamalıdır. Bu bağlamda, Taraf Devletlerin yaşlı kadınlara yönelik ayrımcılık barındıran mevcut kanun, yönetmelik ve örfi hukuklarını yürürlükten kaldırmaları veya değiştirmeleri ve mevzuatlarında yaşa ve cinsiyete dayalı ayrımcılığı yasaklamaları ısrarla tavsiye edilmektedir.”

Dolayısıyla, devletlerin öncelikli olarak cinsiyet, yaş, engellilik olmak üzere diğer sosyal faktörlerin de kesişime dâhil oldukları çok boyutlu ayrımcılıkla mücadele ederek, yaşlı kadın ve LGBTİ+ları da her türlü ayrımcılıktan koruması bir standart olarak uluslararası belgelerde karşımıza çıkmaktadır. Bu standardın hem ayrımcılık yasağı normu ile bağdaştığı hem de ayrımcılığa maruz kalma yaşının potansiyelini gerçekleştirmesini engelleyen bir unsur olarak ele alındığında, yaşının kendi potansiyelini gerçekleştirmesi normu ile örtüştüğü görülmektedir.

2.3.1.2. Yaşlı Kadın ve LGBTİ+ların Kendi Potansiyellerini Geliştirmelerine ve Tam Anlamıyla Gerçekleştirmelerine Olanak Sağlayan Ortamın Yaratılması

Yaşlı kadın ve LGBTİ+ların potansiyellerini geliştirmeleri ve gerçekleştirmelerine olanak sağlayan ortamın yaratılması, eğitim olanakları, ekonomik olanaklar ve sağlık olanaklarına yaşlı kadın ve LGBTİ+ların erişiminin mümkün kılınmasından geçmektedir. Bu ortamın yaratılması; yaşının kendi potansiyelini gerçekleştirmesi, yaşının insan onuruna saygı/itibar ve bağımsız (özerk) yaşam normları ile de yakından ilişkilidir.

a) Eğitim olanakları

Yaşlı kadınların potansiyellerinin gelişimine katkıda bulunacak en başlıca unsurlardan birisi yaşlı kadınlar arasında okuryazar oranlarının artırılması ve diğer yeterliliklere ulaşabilmeleri için hayat boyu öğrenme hizmetlerine erişimlerinin sağlanmasıdır. Nitekim uluslararası sözleşme ve belgelerde eğitim hakkı normu ve bu hakka yönelik standart oldukça yaygın bir şekilde ele alınmıştır.

Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu’nda (1991), eğitimin her düzeyindeki olanaklara erişimin önündeki en temel engel olarak çok boyutlu ayrımcılığın -yaş ve cinsiyete dayalı biçimleri dâhil- ortadan kaldırılmasına dair önlemlerin alınması hedefi belirlenmiştir. Eğitimde eşit ulaşılabilirlik hedefine varabilmek için gerekli tüm işlemlerin başlatılması da bir standart olarak ortaya koyulmaktadır. Yaşlı kadın ve LGBTİ+ların tüm eğitim düzeylerine ulaşabilmesi için gerekli uygulamaları yapmak, onların potansiyellerini geliştirme ve tam anlamıyla gerçekleştirmelerine olanak sağlayan ortamın yaratılması adına gereklidir. Ayrıca burada belirlenen standart, ayrımcılık yasağı normu ile de örtüşmektedir.

Hedef 80.a. “Eğitimin bütün düzeylerinde, cinsiyet, ırk, dil, din, ulusal köken, yaş veya özürlü olmaya dayanan ayrımcılığı veya ayrımcılığın herhangi bir başka biçimini ortadan kaldıracak önlemler olarak eğitime eşit ulaşılabilirlik hedefini gerçekleştirmek ve uygun durumlarda, şikâyete neden olan durumları ele alacak işlemleri başlatmayı düşündürmek.”

Madrid Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı’nda (2002) yaşlı kadınların eğitim olanaklarına erişimlerine dair aşağıdaki hedefler listelenmiştir. Bunlardan ilki, özellikle yetişkin kadınlar arasında okuma-yazma oranlarının 2015 yılına kadar yüzde 50 artırılmasına yönelik bir standart ve aynı zamanda ölçüttür. Yaşlı kadınlar arasında okuma yazma oranlarının yaşlı erkeklere ve diğer yaş grubundaki yetişkinlere kıyasla daha düşük olduğu düşünülürse, bu hedefin yaşlı kadının

potansiyelini gerçekleştirmesinin önündeki çok temel bir sorunu ortadan kaldırmaya yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Yine aynı hedef içerisinde ayrıca, tüm yetişkinlerin sürdürülebilir eğitime ulaşma olanaklarının sağlanması bir standart olarak belirlenmektedir.

Hedef: “Yetişkinlerin okuma yazma oranlarının, kadınlara öncelik verilerek 2015 yılına kadar, yüzde 50 artırılması ve bütün yetişkinler için temel, sürdürülebilir eğitime ulaşma olanağı sağlanması.”

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları’nda (2015) karşımıza çıkan iki amaç, eğitim olanaklarına erişim ile ilgilidir. İlk amaçta, teknik, mesleki ve üniversite eğitimine erişimde kadın ve erkekler arasında eşitliğin 2030’a kadar sağlanması standardı yer almaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliğine dayanarak sunulacak bu eğitimin aynı zamanda kaliteli ve erişilebilir olması vurgusu yapılmıştır. Her ne kadar yaşlı kadınlara özel olarak değinilmemişse de, bütün kadın ve erkekler denildiği için bu standardın yaşlı kadınları da kapsadığı kabul edilebilir. Burada listelenen ikinci amaçta ise, birinci hedefle bağlantılı bir şekilde, yine 2030’a kadar teknik ve mesleki beceriler de dâhil tüm becerilerin yetişkinler arasında artırılması ve bu becerilerin istihdama ve girişimciliğe yönelik olması ifadeleri yer almaktadır. Yükseköğretim, mesleki beceriler, istihdam ve girişimcilik dendiğinde akla ilk gelen grup yaşlılar ve özellikle de yaşlı kadınlar olmamaktadır. Ancak, günümüzde hayat boyu öğrenmenin bir standart haline geldiği düşünüldüğünde, yaşlı kadın ve LGBTI+ların erişimlerinin sağlanması gereken eğitim olanaklarının yükseköğretim öncesi dönemle sınırlı kalması potansiyellerinin gelişmesi yerine kısıtlanması anlamına gelecektir. Bu sebeple, eğitim olanaklarına dair standartlar söz konusu olduğunda, hayat boyu öğrenme ilkesini göz önünde bulundurmamız gerekmektedir.

SKA 4.3. “2030’a kadar bütün kadın ve erkeklerin erişilebilir ve kaliteli teknik eğitim, mesleki eğitim ve üniversiteyi kapsayan yüksek öğretime eşit biçimde erişimlerinin sağlanması,

SKA 4.4. 2030’a kadar istihdam, insana yakışır işlerde çalışma ve girişimciliğe yönelik teknik ve mesleki becerileri de kapsayan ilgili becerilere sahip gençlerin ve yetişkinlerin sayısının önemli ölçüde artırılması hedeflenmektedir.”

Nitekim **CEDAW’ın Yaşlı Kadınların Kendilerinin ve İnsan Haklarının Korunmasına İlişkin 27 Sayılı Genel Kurul Tavsiye Kararı’**nda (2010), yaşam boyu öğrenme fırsatlarına değinilmektedir. 40’ıncı tavsiye, taraf devletlerin yükümlülükleri arasında yaşlı kadınların da yaşam boyu öğrenme fırsatlarından faydalanmalarını garanti altına almayı saymaktadır. Böylece, yaşam boyu öğrenme fırsatlarına erişimi sağlanan yaşlı kadınlar hem potansiyellerini geliştirebilecekler hem de yaşamlarının ilerleyen evrelerinde bağımsız (özerk) bir yaşam sürdürme olanağına ulaşabileceklerdir.

Tavsiye 40 “Taraf Devletler, her yaşta kadının eğitim alanında fırsat eşitliğine sahip olmasını, yaşlı kadınların yetişkinlere yönelik eğitim ve yaşam boyu öğrenme fırsatlarından faydalanmalarını, kendileri ve aileleri için sunulacak gerekli eğitimlerle bilgi edinmelerini garanti altına almakla yükümlüdürler.”

b) Ekonomik olanaklar

İkincil olarak, yaşlı kadın yoksulluğuyla mücadelede hem yaşlı kadınların emeklilik ve sosyal güvence haklarına sahip olmaları, hem de bu sistemlerin dışında kalan kadınların yoksulluğa düşmemesi için gerekli sosyal koruma tedbirlerinin alınması gerekmektedir. Emeklilik haklarının yerinde olmasının haricinde, çalışma hayatında devam etmek isteyen yaşlı kadınlar için de yeni yetilerin sunulması, hayat boyu öğrenme olanaklarına ulaşımının sağlanması gerekmektedir.

Madrid Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı’nda (2002), dört ayrı hedef yaşlıların, özellikle de yaşlı kadınların, ekonomik olanaklara erişimi ve bu olanakları kullanımına dair standartlar belirlenmektedir. İlk hedef, kadın ve yeti yetersizliğine sahip olmanın iş yaşamının dışında kalma ve yaşamın ilerleyen evrelerinde bağımlı olma riskini artıran unsurlar olduğu kabulüyle başlar. Bu durumda yeti yetersizliğinin daha yaygın hale geldiği yaşlılık dönemindeki kadınların daha çok ilgilendirebilecek bu hedefle, yaşlı kadınların çalışma yaşamına katılımını sağlayacak her türlü özel çaba bir standart olarak ele alınmaktadır.

Hedef: “İş yaşamının dışında kalma ve ilerleyen yıllarda bağımlı olma riskini azaltmak amacıyla, kadınlar, uzun süredir işsiz olanlar ve yeti yetersizliği olan bireyler gibi dezavantajlı grupların çalışma yaşamına katılımını artırmaya yönelik özel çaba gösterilmelidir.”

Yine aynı eylem planında ikinci hedef kapsamında ise, bu sefer özellikle kırsal ve uzak bölgelerde yaşayan yaşlı kadınların ekonomik olanaklara erişimi ve bu olanakları kullanımı hususunda eşit hakların garanti altına alınmasına değinilmektedir. Bir diğer hedefte ise, yaşlıların kendi işlerini kurmaları ve küçük girişimlerinin desteklenmesi adına, başta cinsiyet ayrımcılığı olmak üzere her türlü ayrımcılığın önlenmesi için uygulanacak kredi kullanma olanağı gibi her türlü program standart olarak görülebilir. Son hedef ise, yoksulluğun ortadan kaldırılmasına yönelik her türlü strateji ve programda öncelikli gruplar arasında yaşlı kadınları ve bunların arasında da özellikle daha ileri yaşta ve yeti yetersizliği olanları saymaktadır.

Hedef: “Kırsal alanlarda ve ulaşımın güç olduğu bölgelerde, yaşlı kadınların haklarının, ekonomik kaynaklara erişim ve bunların kullanımı konusunda eşit haklar da dâhil olmak üzere garanti altına alınmalıdır.”

Hedef: “Özellikle, cinsiyet ayrımcılığı başta olmak üzere, her türlü ayrımcılık önlenerek, gerektiğinde, kredi kullanma olanağına erişim sağlanarak yaşlıların kendi işlerini kurma çabaları ve küçük girişimler desteklenmelidir.”

Hedef: “Yoksulluğun ortadan kaldırılması amacına yönelik strateji ve uygulama programlarında, yaşlı kadınların, ileri yaşlıların, yeti yetersizliği olanların ve yalnız yaşayanların ihtiyaçlarının öncelikli olarak ele alınması sağlanmalıdır.”

Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme’de (2008), özellikle engelli kadın ve engelli yaşlıların, sosyal koruma ve yoksulluk azaltıcı programlara erişimlerinin sağlanmasına yönelik bir standart belirlenmektedir. Engellilik, yaş ve toplumsal cinsiyet birleşiminin hem yoksulluğa maruz kalmayı artırıcı bir sebep olması hem de yoksulluğu azaltacak sosyal koruma programlarına erişimde bir engel ve ayrımcılık kaynağı oluşturabileceği düşünüldüğünde, bu standardın önemi de ortaya çıkmaktadır.

Madde 28.2.b. “Özellikle engelli kadın ve kız çocukları ve engelli yaşlılar dâhil olmak üzere, engellilerin sosyal koruma programlarına ve yoksulluk azaltıcı programlara erişimini sağlamak.”

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları’nda (2015) de yer alan ekonomik olanaklara yönelik standartlar, birincil olarak yoksulluk ile ilgilidir. İlk amaçta, her yaşta erkek ve kadının ulusal tanımlara dayalı yoksulluğunun 2030’a kadar yarıya indirilmesi hem bir standart hem de ölçüt niteliğindedir. İkinci amaçta ise yaş, cinsiyet ve engellilik ayrımı götmeksizin, herkesin ekonomik olarak güçlendirilmesi, ekonomik olanaklara erişim ve o olanakları kullanım standardı açısından önem arz eder. Yoksulluk deneyimleyen yaşlı kadın ve LGBTİ+ların potansiyellerini geliştirme ve gerçekleştirme olanakları az, insan onuruna yaraşır, bağımsız bir hayata ve itibara sahip olma olasılığı da düşük olacaktır. Bu anlamda, bu iki hedef ile tanımlanan ekonomik olanaklara erişim, daha önce ele alınan normlarla da örtüşmektedir.

SKA 1.2. “2030’a kadar ulusal tanımlara göre bütün boyutlarıyla yoksulluk içinde yaşayan her yaşta erkek, kadın ve çocuk oranının en az yarıya indirilmesi.”

SKA 10.2. “2030’a kadar yaşa, cinsiyete, engelliliğe, ırka, etnik kökene, dine, ekonomik ya da başka bir statüye bakılmaksızın herkesin güçlendirilmesi ve sosyal, ekonomik ve siyasi olarak kapsanmasının desteklenmesi.”

c) Sağlık olanakları

Son olarak, yaşlı kadın ve LGBTİ+ların potansiyellerini geliştirme ve tam anlamıyla gerçekleştirmeleri için öncelikle yeti kaybı yaşamadıkları, sağlıklı bir hayat sürmeye devam etmeleri, ancak sağlık sorunları yaşadıklarında da sağlık hizmetlerine erişebilmeleri gerekmektedir. Bu anlamda, sağlık olanaklarına erişim ve bu olanaklardan faydalanma, yaşlının kendi potansiyelini gerçekleştirmesi, yaşlının insan onuruna saygı/itibar ve bağımsız (özerk) yaşam normlarıyla örtüşen bir standarttır.

Bu standart, **Avrupa Sosyal Şartı’**nda (1965), özellikle olanağı olmayan ve sosyal güvenlik sisteminde yer almayan herkesin hastalık halinde gereken bakımın sunulmasının taahhüt edilmesi biçiminde ele alınmaktadır. Bu maddede, yaşlılara ve özellikle de yaşlı kadınlara vurgu yapılmaktadır. Ancak, hastalıktan kaynaklanan sağlık hizmetleri ve bakıma ihtiyaç duyma durumunun yaşlılıkla artması ve yaşlı kadınların sosyal güvenlik sistemi dışında kalma olasılıklarının yüksek olması sebebiyle, bu standart yaşlı kadınların sağlık olanaklarına erişimini sağlamak yönünde de bir standart belirlemektedir.

Madde 13.1. “Taraflar devletler; yeterli olanağı bulunmayan ve kendi çabasıyla veya başka kaynaklardan, özellikle bir sosyal güvenlik sisteminden yararlanarak böyle bir olanak sağlayamayan herkese yeterli yardımı sağlamayı ve hastalık halinde bunun gerektirdiği bakımı sunmayı taahhüt eder.”

Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu’nda (1995) ise, daha belirgin bir şekilde, yaşlı kadınların yaşlanmayla birlikte gelen tüm değişikliklerden kaynaklanan sağlık ihtiyaçlarına vurgu yapan bir hedef karşımıza çıkmaktadır. Yaşlı kadınların arasında, özellikle de fiziksel ve psikolojik

bakıma muhtaç olanlara öncelik verilerek, her türlü sağlık ihtiyaçlarını tedavi edecek program ve hizmetlerin geliştirilmesi bir standart olarak belirlenmektedir. Bu standardın kapsamı içinde, geriatri birimlerinin içerisinde özellikle yaşlı kadınlara özgü sağlık ihtiyaçlarına yönelik alt birimlerin kurulması ve bu alanda bilimsel çalışmaların yapılması ele alınabilir.

Hedef 106.n. “Kadınların yaşlanmaya eşlik eden değişikliklere adapte olmalarına ve anlamlarına yardımcı olacak, fiziksel veya psikolojik açıdan bakıma muhtaç olanlara özel bir önem vererek yaşlı kadınların sağlık ihtiyaçlarını ele alacak ve tedavi edecek bilgi, programlar ve hizmetler geliştirmek.”

Madrid Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı’nda (2002) yer alan iki hedefte, yaşlıların sağlığıyla ilgili konuların toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısı ile ele alınması vurgusu yapılmaktadır. İlk hedefte, yaşlıların sağlık durumlarının daha iyi hale getirilmesi ve yeti kaybı ile ölüm oranlarının düşürülmesi için, öncelikli olarak toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin farkında olunması ve bu bakış açısıyla hedefler belirlenmesi bir standart olarak devletlere ve diğer yetkili kuruluşlara önerilmektedir. İkinci hedefte ise, koruyucu sağlık hizmetleri ve tarama programlarının da toplumsal cinsiyete duyarlı ve ekonomik olarak erişilebilir şekilde sağlanması gerekliliği ortaya koyulmuştur.

Hedef: “Yaşlıların sağlık durumlarının iyileştirilmesi, yeti yetersizliği ve ölümün azaltılması için toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısı ile hedefler belirlenmelidir.”

Hedef: “Yaşlılar için, toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısı ile hazırlanmış koruyucu sağlık hizmetlerinin ve tarama programlarının var olması ve ekonomik olarak karşılanabilir olmasının sağlanmasıdır.”

Bu noktada, bu kısımda bahsi geçen, yaşlı kadın ve LGBTİ+ların potansiyellerini geliştirme ve tam anlamıyla gerçekleştirilmesine olanak sağlayan ortamın yaratılması için gerekli olan bu olanakların bir arada ele alındığı bir hedefin yer aldığı **Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu’na** (1995) dönmek doğru olacaktır. Burada ele alınan hedefte, sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlerin, özellikle de yoksulluk içinde yaşayan her yaşta kadınlara da ulaşabilmesini sağlamak adına, hükümet ve özel sektörün işbirliği yapması ve ulusal bir strateji geliştirilmesi yönünde bir standart belirlenmektedir. Ayrıca, bu hizmetlerin cinsiyete duyarlı bir şekilde sunulması ve kırsal ve uzak alanlara da ulaşacak nitelikte olmalarının gerekliliği vurgulanmıştır.

Hedef 60.d. “Hükümet ve özel sektörle işbirliği yaparak, sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlerin iyileştirilmesine yönelik kapsamlı bir ulusal stratejinin geliştirilmesine katılmak ve böylece yoksulluk içinde yaşayan her yaşta kadın ve kız çocuklarının bu hizmetlere tam ulaşmasını sağlamak; cinsiyete dayalı bir bakış açısıyla düzenlenmiş hizmetlere ulaşabilirliği garanti altına alacak mali kaynaklar bulmak ve bu hizmetleri, hükümet kurumlarının görev alanına girmeyen kırsal ve uzak alanlara da ulaşacak şekilde genişletmek.”

2.3.1.3. Uzun Süreli ve Palyatif Bakım Dâhil, Yaşlı Kadın ve LGBTİ+ların İhtiyaç ve İsteklerine Uygun Bakım Olanaklarının Sunulması ve Yaygınlaştırılması

Yaşlı kadın ve LGBTİ+ların, kendi ihtiyaç ve isteklerine uygun gördükleri bakım hizmet ve olanaklarının sunulması ve yaygınlaştırılması, ayrıca bu olanaklardan faydalanabilmeleri için erişimlerinin önündeki engellerin ortadan kaldırılması, uluslararası sözleşme ve belgelerde önemli bir hedef olarak ele alınmaktadır. Bakım normun yaşlılık dönemine özgü bir norm olarak belirlenmiştir ve bu norma bağlı olarak, bakımın ne şekilde sunulacağına dair ifadeler de bu belgelerde yaygındır. Ayrıca, yaşlı kadın ve LGBTİ+ların bağımsız (özerk) yaşam hakkı ve yaşlının insan onuruna saygı/itibar normları ile ilişkili olan bu standart, aynı zamanda yaşa dayalı ayrımcılık yasağı kapsamında da değerlendirilebilir.

Öncelikli olarak, **Madrid Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı’**nda (2002) yer alan bakıma yönelik hedeflerde toplumsal cinsiyete dair herhangi bir ifadenin yer almadığı hemen göze çarpmaktadır. Ancak, tüm yaşlıları kapsayacak biçimde belirlenen bu hedeflerin içerisinden çok önemli bazı standartlar çıkarılabilir. Öncelikle, “yaşlıların değişen ve çok çeşitli sağlık gereksinimlerini” karşılamak, sunulacak uzun süreli bakım ve palyatif tedavinin amacı olarak ortaya koyulmaktadır. Dolayısıyla, bu bakım hizmetlerinde yaşlıların değişen ihtiyaçlarına cevap verebilmek adına koordinasyon, esneklik ve sürdürülebilirlik hedeflenmektedir. Bir diğer hedefte ise, sağlık çalışanları ve sosyal hizmet uzmanlarının teşvik etmesi gerekenin, yaşlıların kendi bakımlarıyla ilgili karar vermesi olduğu görülmektedir. Bu anlamda, yaşlının hem ihtiyaçlarına hem de kararlarına uygun bir şekilde bakım hizmetlerinin sunulması, hem yaşlının bakım hakkı normu, hem de bağımsız (özerk) yaşam normu ile örtüşmektedir.

Hedef: “Yaşlıların değişen ve çok çeşitli sağlık gereksinimlerinin karşılanması amacıyla kaynak dağılımının esnek biçimde yapılabilmesi için hastalıklardan koruma ve sağlığın geliştirilmesi, temel sağlık hizmetleri, acil tedavi, rehabilitasyon, uzun süreli bakım ve palyatif tedavi de dahil olmak üzere, çeşitli hizmet alanlarında sürdürülebilirliğin sağlanması, gerekli kurumların ve koordinasyonun teşvik edilmelidir.”

Hedef: “Yaşlıların kendi sağlık ve bakımları ile ilgili karar verme konusunda, sağlık çalışanları ve sosyal hizmet uzmanlarının teşvik edilmelidir.”

Her ne kadar cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve yaş kesişimine hiç değinmese de, **Yogyakarta İlkeleri +10** (2016) belgesinde bakıma dair kimi maddeler, özellikle yaşlı LGBTİ+ların bakımı-na dair yön gösterici niteliktedir. Örneğin, 17’nci maddenin E şıkkı, devletlerin tıbbi tedavi ve bakım konusunda sağlaması gereken iki unsura değinmektedir. Birincisi, herkesin kendi bakımına dair kendi kararlarını verebilmesi; ikincisi de, bu kararları verebilmeleri için yapılacak bilgilendirme ve güçlendirmelerde cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık yapılmamasıdır. Bu anlamda, bahsi geçen maddenin şıkkı, hem yaşlı bireylerin kendi ihtiyaç ve isteklerine uygun bakımı tercih edebilmeleri üzerinden bağımsız (özerk) yaşam normuyla, hem de ayrımcılık yasağı normuyla örtüşmektedir. Aynı maddenin F şıkkında ise, tüm bakım ve tedavi program ve hizmetlerinin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliklerinin çeşitliliğine duyarlı, eşitlik

ilkesine dayalı bir şekilde erişiminin sağlanmasını devletlere yüklemektedir. Bu şık da, eşitlik ve bakım normlarını bir araya getiren bir standart ortaya koymaktadır.

Madde 17. “Devletler;

E. Herkesin tıbbi tedavi ve bakım konusunda kendi kararlarını vermesi için aydınlatılmış onamı temelinde ve cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık yapılmaksızın bilgilendirilmesini ve güçlendirilmesini sağlayacaktır.

F. Tüm cinsel sağlık ve üreme sağlığı, eğitim, önleme, bakım ve tedavi programlarının ve hizmetlerinin cinsel yönelim ve cinsiyet kimliklerinin çeşitliliğine saygılı olmasını ve ayrımcılık yapılmaksızın herkes için eşit olarak ulaşılabilir olmasını sağlayacaktır.”

2.3.1.4. Yaşlı Kadın ve LGBTİ+ların Karar Mekanizmalarına Katılabilecekleri Ortamın Yaratılması

Yaşlı kadınların karar mekanizmalarına katılabilecekleri ortamın yaratılması da önemli bir standart olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu standart da birçok norm ile örtüşmektedir. Örneğin, yaşlı kadınların kendi hayatlarını da ilgilendiren karar mekanizmalarına dâhil olmaları eşitlik/toplumsal cinsiyet eşitliği ve ayrımcılık yasağı normları ile ilişkilidir. Bunun yanında, yaşlının kendi potansiyelini gerçekleştirme, insan onuruna saygı/itibarı ve bağımsız (özerk) yaşam normları ile de uyumludur.

Madrid Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı’nda (2002), yaşlıların karar mekanizmalarına katılımına yönelik standart, iki hedefte karşımıza çıkmaktadır. Birinci hedefte, özellikle yaşlı kadınların karar verme süreçlerine tam ve eşit katılımını sağlamak adına gerekli önlemlerin alınması, ikinci hedefte ise karar mekanizmalarına katılmalarını teşvik amacıyla yaşlı kadınların özgüvenlerinin artırılması için katkıların ve bakış açılarının teşvik edilmesi tavsiye edilmektedir. Özellikle ikinci hedef, kadınların hayatlarının tüm dönemlerinde, karar mekanizmalarına katılımlarının engellendiğini göz önüne alarak, bakış açılarının değerinin bilinmemesi ya da takdir edilmemesi sorununu ortadan kaldırmayı hedef alması açısından önemlidir.

Hedef: “Yaşlılık döneminde, özellikle kadınlar olmak üzere bireylerin tümünün karar verme sürecinin bütün aşamalarına tam ve eşit katılımını sağlamak için gerekli önlemlerin alınması.”

Hedef: “Özgüvenlerini artırmak için yaşlı kadınların katkılarının vurgulanması ve pozitif bakış açısının teşvik edilmesi.”

CEDAW’ın Yaşlı Kadınların Kendilerinin ve İnsan Haklarının Korunmasına İlişkin 27 Sayılı Genel Kurul Tavsiye Kararı’nda (2010) ise, 39’una tavsiye ile yaşlı kadınların hem kamusal hem de siyasi yaşama katılması, mevki sahibi olma fırsatına erişmeleri ve seçimlere katılımları ve seçilmelerinin önündeki engellerin kaldırılmasının sağlanması önerilir. Bu açıdan da, bu tavsiye, sadece yaşlı kadınların karar mekanizmalarına katılımlarının sağlanması değil, aynı zamanda bu mekanizmaların tam da merkezinde olmalarını bir standart olarak belirlemektedir.

Tavsiye 39 “Taraflar Devletler, yaşlı kadınlara kamusal ve siyasi yaşama katılma, tüm kademelerde mevki sahibi olma fırsatı tanınmalı ve seçimlere katılmak ve aday olabilmek için gerekli tüm belgelere sahip olmalarını sağlamalıdır.”

2.3.2. İyi Uygulamalar

Bu kısımda Avrupa ve Amerika’dan yaşlanma ve yaşlılığa yönelik toplumsal cinsiyete duyarlı bazı iyi uygulamalar ele alınmaktadır. Bu uygulamaların ortak özelliği toplumsal cinsiyet temelli hak savunuculuğu yapmalarıdır.

Bunlardan ilki, Avrupa bazlı *Older Women’s Network, OWN (Yaşlı Kadınlar Ağı)* dir. 1991 yılında, Birleşik Krallık’ta, AB projesinin üç yıllık desteğiyle uluslararası kâr gütmeyen bir dernek olarak başlayan bu ağ, AB içinde ve dışındaki yaşlı kadınları birbirleriyle ilişkilendirmeyi ve ayrıca yerelde, ulusal ve AB düzeyinde politika önerilerinde bulunmayı amaçlamıştır. 2006 yılında bu sefer Hollanda’da kayıtlı olarak yeniden yapılandırılan bu ağ hem bir uzman danışmanlar grubu (think-tank) hem de kulis grubu olarak yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde aktif olan yaşlı kadınları bir araya getirmiştir. Başta yaşlılık ile mücadeleyi amaçları arasında gösteren bu ağ ayrıca şu alanlarda çalışmalarını yürütmektedir: istihdam ve çalışma ilişkilerinde savunuculuk, kapsayıcı finansal hizmetler, şiddet ve istismara meydan okuma, erişilebilir yaşam boyu öğrenme; uygun maliyetli uzun süreli bakım odaklı nitel araştırma. Bir yandan politika çalışmalarını yürütmek için çeşitli STK’lar, hükümet temsilcileri, politika yapıcılar, profesyoneller ve araştırmacılarla çalışan bu ağ, aynı zamanda kendi araştırmalarını AB destekli projelerle gerçekleştirmektedir.

<https://owneurope.org/>

Amerika Birleşik Devletlerinde 1978 yılından beri LGBTQ+ yaşlılar için hem hak savunuculuğu yapan hem de hâlihazırdaki hizmetlerin kapsayıcı bir hale gelmesi için çalışmalarını sürdüren *Sage Advocacy and Services for LGBT Elders (Sage LGBT Yaşlıları için Hak Savunuculuğu ve Hizmetleri)*, “görünmez olmayı kabul etmiyoruz” diyerek kendilerini bir örgütten ziyade bir hareket olarak da nitelendirmektedir. LGBT yaşlılar için yerel, eyalet ve federal düzeyde hak savunuculuğu yapan oluşum, dünyanın en büyük ve en eski LGBT yaşlıları örgütü olarak da bilinmektedir. Ulusal düzeyde LGBT Yaşlı Konut Girişimi oluşturmuş ve LGBT yaşlılarına yönelik tüm konut ayrımcılığına karşı mücadele vermektedir. Ayrıca geliştirdikleri Uzun Süreli Bakım Eşitlik Endeksi ile de uzun süreli bakım topluluklarının LGBT yaşlılarına eşitlikçi ve içerici bakım vermeleri için politika ve iyi uygulama örnekleri sunmaktadır. Tüm bunlara ek olarak, politika yapıcılarının yaşlılık ve HIV/AIDS kesişimini daha iyi anlayabilmeleri için hak savunuculuğu da yapmaktadır.

<https://www.sageusa.org/>

Kanada merkezli ama sadece Kanada’daki değil Sahraaltı Afrika’daki yaşlı kadınların da hak savunuculuğunu yapan *Grandmothers Advocacy Network (Büyükanneler Hak Savunuculuğu Ağı)*, “Yaşlı Kadınlar Önemlidir” sloganı ile yola çıkmaktadır. Büyükanneler üzerinden aynı zamanda torunlara - yani çocuklara ve gençlere - da ulaşan ağ, eğitim ve hayat boyu öğrenme, sağlık, şiddetten bağımsızlık ve ekonomik güvenlik ve sosyal koruma alanlarında hak savunuculuğu

yapmaktadır. Sosyal adalet, eşitlik ve insan haklarına sıkı sıkıya bir bağlılık gösteren bu ağda yaşlı kadınlara yönelik şiddetin sona ermesi için bir kampanya yürütülmekte ve BM üye devletlerine kadınların barış ve güvenliği üzerine önerilerde bulunulmaktadır. Yaşlı Kadınlar Ağı ve Büyükanneler Hak Savunuculuğu Ağı, BM’nin Yaşlı Hakları Sözleşmesi çalışmalarını hızlandırmaları ve yaşlı kadınların hak ve ihtiyaçlarına özel ilgi göstermeleri için de lobicilik çalışmalarını yürütmektedir.

<https://grandmothersadvocacy.org/>

III. TÜRKİYE’DE MEVCUT DURUM ANALİZİ: NORMATİF POLİTİK YAPI

Yaşlılık alanında toplumsal cinsiyet eşitliğine dair mevcut durumun analizini kanun ve yönetmelikler gibi mevzuat ile politika belgelerinin üzerinden analiz etmeye geçmeden önce, Türkiye’de yaşlılığa dair kısa bir tarihçe sunulmuştur. Yaşlılığa dair hak talebinin geçmişinin kısa ve neredeyse yok denecek kadar az olduğu düşünülürse, bu alanda toplumsal cinsiyet eşitliği talebinin de henüz yeni yeni gündeme gelmesi anlaşılırdır. Bu tarihçe ve sonrasında detaylı bir şekilde sunulacak analizde de, yaşlılara yönelik uygulama ve politikaların ‘hak temelli’ olmaktansa ‘yardım’ ya da ‘hizmet’ anlayışıyla (Sarıipek, 2017a; 2017b) biçimlendiğini açıkça görebiliriz.

Osmanlı İmparatorluğu’ndan Türkiye Cumhuriyeti’ne erişen önemli bir sosyal hizmet kurumu olan Darülaceze, yaşlılar ve düşkünler için de yatılı bakım hizmeti sunan bir kuruluştur. 1895 yılında kurulan Darülaceze’de “din, dil, ırk, sınıf ve cinsiyet farkı gözetmeksizin bakıma muhtaç, yaşlı, engelli insanlara, sokağa terk edilmiş kimsesiz yavrulara” hizmet verilmektedir (darulaceze.gov.tr). Bu kurum 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na bağlanmış ve İstanbul’daki kimsesiz ve bakıma muhtaç yaşlıların bakım ihtiyacını karşılamak konusundaki görevini sürdürmektedir.

Sosyal Hizmetler Kanunu (Resmi Gazete, 1983) ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’nun (SHÇEK) kapsamı “korunmaya, bakıma veya yardıma ihtiyacı olan aile, çocuk, engelli, yaşlı ve diğer kişilere götürülen sosyal hizmetleri” kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

Yaşlıların durumu ve hakları devlet kurumlarında kapsamlı bir şekilde ilk defa dönemin Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından 2007 yılında kaleme alınan **Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı**’nda ele alınmıştır. DPT tarafından SHÇEK ile oluşturulan bu eylem planı Türkiye’de mevcut durumu ortaya sermekte, Birleşmiş Milletler’in Yaşlanma Üzerine Uluslararası Madrid Eylem Planı ve Siyasi Deklarasyonu’nda (2002) yer alan tedbirleri içermektedir ve tavsiye niteliğindedir. Belirlenen hedefler genel anlamda şu alt başlıklar etrafında şekillenmektedir: yaşam boyu sağlık; istismar, ihmal ve şiddet; konutlar ve yaşam alanları; sağlık ve bakım hizmetlerine erişim; bakım hizmeti verenlerin eğitimi; bakım ve bakım verenlerin desteklenmesi.

2011 yılında Başbakanlığa bağlı Özürlüler İdaresi Başkanlığı tarafından, konudan sorumlu ve işbirliği yapılacak kurumların görüşleri alınarak **Bakım Hizmetleri Stratejisi ve Eylem Planı** (2011-2013) kabul edilmiştir. Bu eylem planında, “engelliler içinde en dezavantajlı grubun, toplumsal hayata yeniden kazandırılması hayli güç olan bakıma muhtaç yetişkin ağır engelliler ve engelli hale gelmiş yaşlılar olduğu” vurgusu yapılmıştır. SHÇEK’in çatısı altında, Başbakanlığa bağlı Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü ve Özürlüler İdaresi Başkanlığı desteğiyle sunulan yaşlı hizmetleri, 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın kurulmasıyla birlikte Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü (Resmi Gazete, 2011) tarafından sunulmaya başlanmıştır. Avrupa Komisyonu’nun 2012 yılını **Aktif Yaşlanma Yılı** olarak adlandırmasını takiben Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı aynı yıl **Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma**

Ulusal Eylem Planı’nı ve bu planın Uygulama Programını kaleme almıştır. Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan **10. Kalkınma Planı’na** (2014-2018) yaşlanma ve yaşlılığa dair hedefler de eklenmiş, ayrıca bu plana ek olarak **10. Kalkınma Planı Yaşlanma Özel İhtisas Komisyonu Raporu** da yayımlanmıştır. Yine aynı şekilde, Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından hazırlanan **11. Kalkınma Planı’na** ek olarak da **11. Kalkınma Planı Yaşlanma Özel İhtisas Komisyonu Raporu** çıkarılmıştır.

Sağlık Bakanlığı, 2015 yılında hazırladığı **Sağlıklı Yaşlanma Eylem Planı’nda** (2015-2020), “toplumun yaşlanmasını tehdit unsuru olmaktan çıkarıp fırsata dönüştürerek, insanların sağlıklarını ve fonksiyonel kapasitelerini sürdürmelerini sağlamak ve itibarlı yaşayarak iyi olmaları”nın amaçlandığı belirtilmektedir. Nitekim bakanlık 2016 yılında **Türkiye Aktif ve Sağlıklı Yaşlanma Araştırması’ni** tamamlamış ve 2017 yılında da **Türkiye Aktif ve Sağlıklı Yaşlanma Zirvesi’ni** gerçekleştirmiştir. Ayrıca, AÇSHB tarafından 2016 yılında başlatılan **Yaşlı Destek (YADES)** programı ile belediyeler tarafından sunulan mevcut hizmetlere ek olarak yaşlılara sunulacak hizmetlerin projelendirilmesi bakanlığın onayına ve finansal desteğine tabi tutularak başlatılmıştır. Son olarak TİHEK tarafından 2019 yılında bir **Yaşlı Hakları Çalıştayı** düzenlenmiş ve yine aynı yıl AÇSHB tarafından **1. Yaşlılık Şurası** gerçekleştirilmiştir. 1. Yaşlılık Şurası’nda, Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının, 2019-2023 dönemini kapsayan bir yaşlı vizyon belgesi hazırlığında olduğu belirtilmiştir.

Sivil toplumda yaşlı hakları üzerine çalışmalar yürüten kuruluşların ortaya çıkması ve aktif olarak bu konuyu ele almaları ise çok daha yakın bir zamana tekabül eder. Türkiye’de yaşlı haklarına odaklanan ilk sivil toplum kuruluşu **65+ Yaşlı Hakları Derneği** 2014 yılında kurulmuştur. Ancak Türkiye’nin giderek daha hızlı yaşlandığı düşünülürse, özellikle de COVID-19 pandemisi döneminde daha da belirginleşen yaşlı hakları ihlalleriyle birlikte bu konunun daha önemli hale geleceği savunulabilir.

A. Yerel Mevzuatın Haritalaması: Mevzuatın İlgili İnsan Hakları Belgeleriyle Uyumunun Tespiti (Yapısal İzleme)

Tablo 2. Yaşlılık ile ilgili mevzuat listesi

No	Belgenin Adı
1.	T.C. 1982 Anayasası
2.	5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu
3.	4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu
4.	5434 Sayılı Emekli Sandığı Kanunu
5.	2022 Sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun
6.	2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu
7.	5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
8.	5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu
9.	5216 Sayılı Belediye Kanunu
10.	5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu
11.	5809 Sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu
12.	5840 Sayılı Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Kanunu
13.	6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun
14.	6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine dair Kanun
15.	6328 Sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu
16.	6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
17.	6701 Sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu
18.	Bakıma Muhtaç Engellilerin Tespiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik
19.	Yaşlı Hizmet Merkezlerinde Sunulacak Gündüzlü Bakım ile Evde Bakım Hizmetleri Hakkında Yönetmelik
20.	Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği
21.	Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliği
22.	Ücretsiz veya İndirimli Seyahat Kartları Yönetmeliği
23.	Sosyal Hizmet Kuruluşlarında Bakımı Sağlanan Engelli ve Yaşlı Bireylere Harçlık Ödenmesine İlişkin Yönetmelik
24.	Sağlık Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşları Tarafından Evde Sağlık Hizmetlerinin Sunulmasına Dair Yönetmelik
25.	MEB Hayat Boyu Öğrenme Kurumları Yönetmeliği
26.	Demiryolu ile Seyahat Eden Yolcuların Haklarına Dair Yönetmelik

Tablo 3. Mevzuatın ilgili normlarla uyumu

Yasa	İlgili Madde Metni	İlişkili Norm
TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI Kanun No: 2709 Kabul Tarihi: 18/10/1982	MADDE 10 - Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. (Ek fıkra: 7/5/2004-5170/1 md.) Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. (Ek cümle: 12/9/2010-5982/1 md.) Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz. (Ek fıkra: 7/5/2010-5982/1 md.) Çocuklar, yaşlılar, özürllü, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz. Devlet, organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.	Eşitlik Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ayrımcılık Yasağı Yaşlıya Özel Koruma Devletin Eşitlik Normunu Hayata Geçirme Yükümlülüğü
	MADDE 61 - Devlet, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malul ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar. Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır. Yaşlılar, Devletçe korunur. Yaşlılara Devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir. Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur.	Yaşlının İnsan Onuruna Saygı/İtibar Yaşlıya Özel Koruma Devletin Eşitlik Normunu Hayata Geçirme Yükümlülüğü
TÜRK MEDENİ KANUNU Kanun No: 4721 Kabul Tarihi: 22/11/2001	Madde 255 - Eşlerden birinin ölümü hâlinde, paylaşma konusu olan mallar arasında ev eşyası veya eşlerin birlikte yaşadıkları konut varsa; sağ kalan eş, bunlar üzerinde kendisine miras ve paylaşmadan doğan hakkına mahsup edilmek ve yetmezse bir bedel eklemek suretiyle mülkiyet hakkı tanınmasını isteyebilir. Madde 276 - Eşlerden birinin ölümü veya diğer bir mal rejiminin kabulü sebebiyle mal ortaklığının sona ermesi hâlinde, her eşe veya mirasçılara ortaklık mallarının yarısı verilir.	Eşitlik Hakkı Toplumsal Cinsiyet Eşitliği
TÜRK CEZA KANUNU Kanun No: 5237 Kabul Tarihi: 26/9/2004	MADDE 50 - Daha önce hapis cezasına mahkûm edilmemiş olmak koşuluyla, mahkûm olunan otuz gün ve daha az süreli hapis cezası ile fiili işlediği tarihte onsekiz yaşını doldurmamış veya altmışbeş yaşını bitirmiş bulunanların mahkûm edildiği bir yıl veya daha az süreli hapis cezası, birinci fıkra yazılı seçenek yaptırımlardan birine çevrilir.	Yaşlıya Özel Koruma
	MADDE 51 - İşlediği suçtan dolayı iki yıl veya daha az süreyle hapis cezasına mahkûm edilen kişinin cezası ertelenebilir. Bu sürenin üst sınırı, fiili işlediği sırada onsekiz yaşını doldurmamış veya altmışbeş yaşını bitirmiş olan kişiler bakımından üç yıldır.	Yaşlıya Özel Koruma
	MADDE 122 - (Değişik: 2/3/2014-6529/15 md.) (1) Dil, ırk, milliyet, renk, cinsiyet, engellilik, siyasi düşünce, felsefi inanç, din veya mezhep farklılığından kaynaklanan nefret nedeniyle; b) Bir kişinin kamuya arz edilmiş belli bir hizmetten yararlanması, c) Bir kişinin işe alınmasını, d) Bir kişinin olağan bir ekonomik etkinlikte bulunmasını engelleyen kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.	Ayrımcılık Yasağı

Yasa	İlgili Madde Metni	İlişkili Norm
EMEKLİ SANDIĞI KANUNU Kanun No: 5434 Kabul Tarihi: 8/6/1949	MADDE 40 - (Değişik birinci fıkrası: 21/4/2005 - 5335/3 md.) İştirakçilerin görevleri ile ilişkilerinin kesilmesini gerektiren yaş haddi 65 yaşını doldurdıkları tarihtir. (İptal ikinci cümle: Anayasa Mahkemesi’nin 3/4/2007 tarihli ve E: 2005/52, K: 2007/35 sayılı Kararı ile) Bu görevlere, 65 yaşını dolduranların ağıktan veya naklen atamaları yapılamaz.	Bağımsız (Özerk) Yaşam Yaşlının Kendi Potansiyelini Gerçekleştirilmesi
65 YAŞINI DOLDURMUŞ MUHTAÇ, GÜÇSÜZ VE KİMSESİZ TÜRK VATANDAŞLARINA AYLIK BAĞLANMASI HAKKINDA KANUN Kanun No: 2022 Kabul Tarihi: 1/7/1976	Madde 1 - (Değişik: 14/4/2016-6704/1 md.) (1) Sosyal güvenlik kuruluşlarının herhangi birisinden her ne nam altında olursa olsun bir gelir veya aylık hakkında yararlananlar ile uzun vadeli sigorta kolları açısından zorunlu olarak sigortalı olunması gereken bir işte çalışanlar, nafaka bağlanmış veya nafaka bağlanması mümkün olanlar veya 24/5/1983 tarihli ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu hükümlerine göre harçlık ödenenler hariç olmak kaydıyla, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından muhtaç olduğuna karar verilen 65 yaşını doldurmuş Türk vatandaşlarına, muhtaçlık hâli devam ettiği müddetçe (4.387) gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımından bulunacak tutarda aylık bağlanır.	Yaşlıya Özel Koruma Yaşlının İnsan Onuruna Saygı/İtibar
SOSYAL HİZMETLER KANUNU Kanun No: 2828 Kabul Tarihi: 24/5/1983	MADDE 21 - Kurum, korunmaya, bakıma, yardıma ihtiyacı olan aile, çocuk, engelli ve yaşlılar ile sosyal hizmetlere ihtiyacı olan diğer kişileri tespit ve incelemekle görevlidir. Bu kişilerin Kuruma duyurulmasında ve incelemeye ilişkin olarak Kurum ile işbirliğinde bulunulmasında mahalli mülki amirler, sağlık kuruluşları ve köy muhtarları ile genel kolluk kuvvetleri ve belediye zabıta memurları yükümlüdürler.	Yaşlıya Özel Koruma
	EK MADDE 11 - (Ek: 6/2/2014-6518/24 md.) Sosyal güvenlik kuruluşlarının herhangi birisinden her ne ad altında olursa olsun bir gelir veya aylık hakkından yararlananlar ile uzun vadeli sigorta kolları açısından zorunlu olarak sigortalı olunması gereken bir işte çalışanlar hariç olmak kaydıyla, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının sosyal hizmet kuruluşları ile Darülaceze Müessesesinde ücretsiz bakılan veya bakım ücreti Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından ödenerek özel sosyal hizmet kuruluşlarında bakımı sağlanan ya da Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığınca yardım yapılmak suretiyle desteklenen resmî sosyal hizmet kuruluşlarında verilen bakım hizmetinden yararlanıp da Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının sosyal hizmet kuruluşlarıncı verilen bakım hizmetinden ücretsiz yararlanmaya ilişkin koşulları haiz olan yaşlılar ile engelli bireylere, her yıl merkezî yönetim bütçe kanunu ile belirlenecek miktar üzerinden hiçbir kesinti yapılmaksızın aylık net harçlık verilir. Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile Maliye Bakanlığı tarafından müştereken hazırlanacak bir yönetmelikle tespit olunur.	Bakım Yaşlıya Özel Koruma

Yasa	İlgili Madde Metni	İlişkili Norm
CEZA VE GÜVENLİK TEDBİRLERİNİN İNFAZI HAKKINDA KANUN Kanun No: 5275 Kabul Tarihi: 13/12/2004	MADDE 69 - Kapalı ceza infaz kurumlarındaki hükümlü, iki ayda bir kez, ayrıca dinî bayram, yılbaşı veya kendi doğum günlerinde dışarıdan gönderilen ve kurum güvenliği için tehlikeli olmayan bir hediye kabul etme hakkına sahiptir. Çocuk ve altmış beş yaşını tamamlamış hükümlüler ile beraberinde çocuğu bulunan kadın hükümlüler, idare ve gözlem kurulu tarafından alınacak karar doğrultusunda belirtilen zaman dilimi dışında da hediye kabul edebilir.	Yaşlıya Özel Koruma
	MADDE 110 - Mahkûmiyete konu suç nedeniyle doğmuş zararın aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesine dair hukukî sorumlulukları saklı kalmak üzere; a) Kadın, çocuk veya altmışbeş yaşını bitirmiş kişilerin mahkûm oldukları toplam bir yıl, b) Yetmiş yaşını bitirmiş kişilerin mahkûm oldukları toplam iki yıl, c) Yetmişbeş yaşını bitirmiş kişilerin mahkûm oldukları toplam dört yıl, veya daha az süreli hapis cezasının konutunda çektirilmesine infaz hâkimi tarafından karar verilebilir.	Yaşlıya Özel Koruma
	Geçici MADDE 6 - Maruz kaldığı ağır bir hastalık, engellilik veya kocama nedeniyle hayatını yalnız idame ettiremeyen altmışbeş yaşını bitirmiş hükümlülerin koşullu salıverilmeleri için ceza infaz kurumlarında geçirmeleri gereken süreler, azami süre sınırına bakılmaksızın 105/A maddesinde düzenlenen denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak suretiyle infaz edilebilir. Ağır hastalık, engellilik veya kocama hâli, Adalet Bakanlığınca belirlenen tam teşekküllü hastanelerin sağlık kurullarınca veya Adli Tıp Kurumunca düzenlenen bir raporla belgelendirilir.	Yaşlıya Özel Koruma
İL ÖZEL İDARESİ KANUNU Kanun No: 5302 Kabul Tarihi: 22/2/2005	MADDE 6 - İl özel idaresi hizmetleri, vatandaşlara en yakın yerlerde ve en uygun yöntemlerle sunulur. Hizmet sunumunda engelli, yaşlı, düşkün ve dar gelirli durumuna uygun yöntemler uygulanır.	Yaşlıya Özel Koruma Devletin Eşitlik Normunu Hayata Geçirme Yükümlülüğü
	MADDE 65 - İl özel idaresi sağlık, eğitim, spor, çevre, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, engellilere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında ilde dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular.	Yaşlıların İnsan Onuruna Saygı/İtibar Devletin Eşitlik Normunu Hayata Geçirme Yükümlülüğü

Yasa	İlgili Madde Metni	İlişkili Norm
BELEDİYE KANUNU Kanun No: 5393 Kabul Tarihi: 3/7/2005	MADDE 77 - Belediye; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, engellilere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında beldede dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular.	Yaşlının Kendi Potansiyelini Gerçekleştirme Devletin Eşitlik Normunu Hayata Geçirme Yükümlülüğü
	MADDE 13 - Herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir. Hemşehrilerin, belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilendirme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır. Yardımların insan onurunu zedelemeyecek koşullarda sunulması zorunludur. Belediye, hemşehriler arasında sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel değerlerin korunması konusunda gerekli çalışmaları yapar. Bu çalışmalarda üniversitelerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, sivil toplum kuruluşları ve uzman kişilerin katılımını sağlayacak önlemler alınır. Belediye sınırları içinde oturan, bulunan veya ilişkisi olan her şahıs, belediyenin kanunlara dayanan kararlarına, emirlerine ve duyurularına uymakla ve belediye vergi, resim, harç, katkı ve katılma paylarını ödemekle yükümlüdür.	Ayrımcılık Yasağı
SOSYAL SİGORTALAR VE GENEL SAĞLIK SİGORTASI Kanun No: 5510 Kabul Tarihi: 31/5/2006	MADDE 28 - Yaşlılık sigortasından sigortalıya sağlanan haklar şunlardır: a) Yaşlılık aylığı bağlanması. b) Toptan ödeme yapılması.	Bağımsız (Özerk) Yaşam Yaşlının Kendi Potansiyelini Gerçekleştirme
ELEKTRONİK HABERLEŞME KANUNU Kanun No: 5809 Kabul Tarihi: 5/11/2008	MADDE 4 - (1) Her türlü elektronik haberleşme cihaz, sistem ve şebekelerinin kurulması ve işletilmesine müsaade edilmesi, gerekli frekans, numara, uydu pozisyonu ve benzeri kaynak tahsislerinin yapılması ile bunların düzenlenmesi Devletin yetki ve sorumluluğu altındadır. İlgili merciler tarafından elektronik haberleşme hizmetinin sunulmasında ve bu hususta yapılacak düzenlemelerde aşağıdaki ilkeler göz önüne alınır: k) Teknolojik yeniliklerin kullanılması da dâhil olmak üzere engelli, yaşlı ve sosyal açıdan korunmaya muhtaç diğer kesimlerin özel ihtiyaçlarının dikkate alınması.	Bağımsız (Özerk) Yaşam Yaşlının Kendi Potansiyelini Gerçekleştirme

Yasa	İlgili Madde Metni	İlişkili Norm
KADIN ERKEK FIRSAT EŞİTLİĞİ KOMİSYONU KANUNU Kanun No: 5840 Kabul tarihi: 25/2/2009	MADDE 1 - (1) Bu Kanunun amacı, kadın haklarının korunması ve geliştirilmesi, kadın erkek eşitliğinin sağlanmasına yönelik olarak ülkemizde ve uluslararası alandaki gelişmeleri izlemek, bu gelişmeler konusunda Türkiye Büyük Millet Meclisini bilgilendirmek, kendisine esas veya tali olarak havale edilen işleri görüşmek, istenildiğinde Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulan kanun teklifleri ile olağanüstü hal sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri hakkında ihtisas komisyonlarına görüş sunmak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisinde Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun kuruluş, görev, yetki, çalışma usul ve esaslarını düzenlemektir. MADDE 3 - (1) Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun görevleri şunlardır: a) Kendisine esas veya tali olarak havale edilen işleri görüşmek, Başkanlığın talebi üzerine ya da istenildiğinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulan kanun teklifleri ile olağanüstü hal sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin kadın erkek eşitliği konusunda T.C. Anayasasına, uluslararası gelişmelere ve yükümlülüklerle uygunluğunu inceleyerek ihtisas komisyonlarına görüş sunmak. b) Her yasama yılının sonunda Türkiye’deki kadın erkek eşitliğinin sağlanmasına yönelik gelişmelere ve Komisyonun o yılki faaliyetlerine ilişkin bir değerlendirme raporu hazırlamak ve bunu Türkiye Büyük Millet Meclisine sunmak. c) Kadın hakları ile kadın erkek eşitliğini sağlamaya yönelik olarak diğer ülkelerdeki ve uluslararası kuruluşlardaki gelişmeleri takip etmek, gerektiğinde yurt dışında incelemelerde bulunmak ve bu gelişmeler konusunda Türkiye Büyük Millet Meclisini bilgilendirmek. ç) Kadın erkek eşitliği konusunda Türkiye Büyük Millet Meclisinin çalışmalarına ilişkin gerekli bilgi ve dokümanları temin etmek. d) Türkiye Cumhuriyetinin taraf olduğu uluslararası anlaşmaların kadın erkek eşitliği ve kadın hakları konusundaki hükümleri ile T.C. Anayasası ve diğer ulusal mevzuat arasında uyum sağlamak için yapılması gereken değişiklikleri ve düzenlemeleri belirlemek. e) Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığınca havale edilen kadın erkek eşitliğinin ihlaline ve toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığa dair iddialar ile ilgili başvuruları incelemek ve gerekli gördüğü hallerde ilgili mercilere iletmek. f) Kadın erkek eşitliği konusunda kamuyu bilgilendirici etkinlikler yapmak.	Eşitlik Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Devletin eşitlik normunu hayata geçirme yükümlülüğü
RADYO VE TELEVİZYONLARIN KURULUŞ VE YAYIN HİZMETLERİ HAKKINDA KANUN Kanun No: 6112 Kabul Tarihi: 15/2/2011	MADDE 37 - (1) Üst Kurulun görev ve yetkileri şunlardır: ö) Engellilerin ve yaşlıların yayın hizmetlerine ve yeni teknolojilere erişimini kolaylaştırmak amacıyla gerekli tedbirlerin alınmasını teşvik etmek.	Yaşlının Kendi Potansiyelini Gerçekleştirme

Yasa	İlgili Madde Metni	İlişkili Norm
AİLENİN KORUNMASI VE KADINA KARŞI ŞİDDETİN ÖNLENMESİNE DAİR KANUN Kanun No: 6284 Kabul Tarihi: 8/3/2012	MADDE 1 - (1) Bu Kanunun amacı; şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin usul ve esasları düzenlemektir. (2) Bu Kanunun uygulanmasında ve gereken hizmetlerin sunulmasında aşağıdaki temel ilkelere uyulur: a) Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler, özellikle Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi ve yürürlükteki diğer kanuni düzenlemeler esas alınır. b) Şiddet mağdurlarına verilecek destek ve hizmetlerin sunulmasında temel insan haklarına dayalı, kadın erkek eşitliğine duyarlı, sosyal devlet ilkesine uygun, adil, etkili ve süratli bir usul izlenir. c) Şiddet mağduru ve şiddet uygulayan için alınan tedbir kararları insan onuruna yaraşır bir şekilde yerine getirilir. ç) Bu Kanun kapsamında kadınlara yönelik cinsiyete dayalı şiddeti önleyen ve kadınları cinsiyete dayalı şiddetten koruyan özel tedbirler ayrımcılık olarak yorumlanamaz.	Cinsel ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Yasağı
KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMU KANUNU Kanun No: 6328 Kabul tarihi: 14/6/2012	MADDE 1 - (1) Bu Kanunun amacı; kamu hizmetlerinin işleyişinde bağımsız ve etkin bir şikâyet mekanizması oluşturmak suretiyle, idarenin her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışlarını; insan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde, hukuka ve hakkaniyete uygunluk yönlerinden incelemek, araştırmak ve önerilerde bulunmak üzere Kamu Denetçiliği Kurumunu oluşturmaktır.	Eşitlik
TÜKETİCİNİN KORUNMASI HAKKINDA KANUN Kanun No: 6502 Kabul Tarihi: 7/11/2013	MADDE 61 - Tüketiciyi aldatıcı veya onun tecrübe ve bilgi noksanlıklarını istismar edici, can ve mal güvenliğini tehlikeye düşürücü, şiddet hareketlerini ve suç işlemeyi özendirici, kamu sağlığını bozucu, hastaları, yaşlıları, çocukları ve engellileri istismar edici ticari reklam yapılamaz.	Yaşlıya Özel Koruma Yaşının İnsan Onuruna Saygı/İtibar
TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU KANUNU Kanun No: 6701 Kabul Tarihi: 6/4/2016	MADDE 3 - Herkes, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada eşittir. Bu Kanun kapsamında cinsiyet, ırk, renk, dil, din, inanç, mezhep, felsefi ve siyasi görüş, etnik köken, servet, doğum, medeni hâl, sağlık durumu, engellilik ve yaş temellerine dayalı ayrımcılık yasaktır. Ayrımcılık yasağının ihlali hâlinde, konuya ilişkin görev ve yetkisi bulunan kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ihlalin sona erdirilmesi, sonuçlarının giderilmesi, tekrarlanmasının önlenmesi, adli ve idari yoldan takibinin sağlanması amacıyla gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür. Ayrımcılık yasağı bakımından sorumluluk altında olan gerçek ve özel hukuk tüzel kişileri, yetki alanları içerisinde bulunan konular bakımından ayrımcılığın tespiti, ortadan kaldırılması ve eşitliğin sağlanması için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür.	Eşitlik Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ayrımcılık Yasağı Devletin Eşitlik Normunu Hayata Geçirme Yükümlülüğü

Yönetmelik	İlgili Madde Metni	İlişkili Norm
Bakıma Muhtaç Engellilerin Tespiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik Yönetmelik No: 26679 Kabul Tarihi: 23/10/2007	EK MADDE 1 - (Değişik: RG-16/3/2009-27171) Bakıma muhtaç engelliler için özel birim oluşturmaları, 30/7/2006 tarihli ve 26244 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Bakıma Muhtaç Engellilere Yönelik Özel Bakım Merkezleri Yönetmeliği kapsamında istenen şartları yerine getirmeleri ve özel bakım merkezi açılış izni almaları kaydıyla, 7/8/2008 tarihli ve 26960 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Özel Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım Merkezleri Yönetmeliği kapsamında açılan ve faaliyet gösteren kuruluşlar bedensel engeli veya yaşlılığa bağlı hastalığı nedenleriyle bakıma muhtaç engelli olanlara da bakım hizmeti verebilir.	Bakım Yaşlıya Özel Koruma
Yaşlı Hizmet Merkezlerinde Sunulacak Gündüzlü Bakım İle Evde Bakım Hizmetleri Hakkında Yönetmelik Yönetmelik No: 26960 Kabul Tarihi: 7/8/2008	MADDE 25 - (1) Merkezde verilen hizmetler gündüzlü bakım hizmeti ve evde bakım hizmeti şeklinde yürütülür. a) Gündüzlü bakım hizmeti, aşağıda belirtilen amaçlarla verilen hizmetleri kapsar. Bu hizmetler gündüzlü bakım hizmeti birimi tarafından yürütülür. 1) Ev ortamında yaşayan akıl ve ruh sağlığı yerinde olan yaşlıların boş zamanlarını çeşitli sosyal etkinliklerle değerlendirmek, sosyal ilişkilerini ve aktivitelerini artırarak onların sağlıklı bir şekilde yaşamlarını sürdürmelerine yardımcı olmak, 2) Yaşamını evde ailesi, akrabalarıyla veya yalnız sürdüren demans, Alzheimer gibi hastalığı olan yaşlıların yaşam ortamlarını iyileştirmek, boş zamanlarını değerlendirmek, sosyal, psikolojik ve sağlık ihtiyaçlarının karşılanmasında yardımcı olmak, rehberlik ve mesleki danışmanlık yapmak, kendi imkânlarıyla karşılamakta güçlük çektikleri konular ile günlük yaşam faaliyetlerinde destek hizmetleri vermek, ilgilerine göre faaliyet grupları kurarak sosyal faaliyetler düzenlemek suretiyle sosyal ilişkilerini zenginleştirmek, aktivitelerini artırmak ve gerekli olduğu zamanlarda aileleri ile dayanışma ve paylaşma sağlanarak yaşlının yaşam kalitesini artırmak. b) Evde bakım hizmeti; akıl ve ruh sağlığı yerinde olan, tıbbi bakıma ihtiyacı olmayan ve herhangi bir özürlü bulunmayan yaşlının bakımı ile ilgili olarak hane halkının tek başına veya komşu, akraba gibi diğer destek unsurlarına rağmen yetersiz kaldığı durumlarda yaşlılara evde yaşamlarını devam ettirebilmeleri için yaşam ortamlarının iyileştirilmesi, günlük yaşam faaliyetlerine yardımcı olunması amacıyla yaşlının evinde yaşlı hizmet merkezlerince sunulan sosyal, psikolojik destek hizmetleridir. (1) Evde bakım hizmeti yaşlının veya yakınlarının talebi ve hizmetin gereklerine göre gece ve gündüz, hafta sonu ve tatil günleri dâhil olmak üzere gerektiğinde yirmi dört saat kesintisiz hizmet verilebilecek şekilde düzenlenebilir. İhtiyaç durumunda belirli saatlerde de evde bakım hizmeti verilebilir. Bu hizmetler evde bakım hizmeti birimi tarafından yürütülür.	Bakım Yaşlının İnsan Onuruna Saygı/İtibar Yaşlıya Özel Koruma
Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği Yönetmelik No: 28170 Kabul Tarihi: 11/1/2012	MADDE 7 - (1) Kütüphaneler aşağıda belirtilen görevleri yerine getirir: ı) Engelli, hasta, yaşlı ve eve bağımlı kişiler için uygun hizmetler sunar.	Yaşlının Kendi Potansiyelini Gerçekleştirilmesi

Yönetmelik	İlgili Madde Metni	İlişkili Norm
Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliği Yönetmelik No: 28554 Kabul Tarihi: 9/2/2013	MADDE 7 - (1) Merkezlerin görevleri şunlardır: ç) Engellilerin ve yaşlıların toplumsal hayata etkin biçimde katılmalarını sağlamak üzere; engellilere ve yaşlılara yönelik sosyal hizmet faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak. MADDE 13 - (1) Uygulama biriminin görevleri şunlardır: e) Evinde yaşlı ve engelli bulunan aileler ile evde bakım hizmeti alan ailelere ihtiyaç duydukları alanlarda rehberlik hizmeti sunmak.	Yaşlıya Özel Koruma Yaşlının Kendi Potansiyelini Gerçekleştirilmesi Bakım
Ücretsiz veya İndirimli Seyahat Kartları Yönetmeliği Yönetmelik No: 28931 Kabul Tarihi: 4/3/2014	MADDE 5 - (1) Türk vatandaşı olan altmış beş yaş ve üzeri kişiler, demiryolları ve denizyollarının şehir içi hatları ile belediyelere, belediyeler tarafından kurulan şirketlere, birlik, müessese ve işletmelere veya belediyeler tarafından yetki verilen özel şahıs ya da şirketlere ait şehir içi toplu taşıma hizmetlerinden ücretsiz olarak yararlanır. (2) Türk vatandaşı olan altmış beş yaş ve üzeri kişiler, demiryolları ve denizyollarının şehirlerarası hatlarından %50 indirimli olarak yararlanır. (3) Toplu taşıma araçlarının ait olduğu kurum ve kuruluşlar, belediyeler, belediyeler tarafından kurulan şirketler, birlikler, müessese ve işletmeler, altmış yaş ile altmış beş yaş arasında bulunan kişilerin toplu taşıma araçlarından ücretsiz veya indirimli olarak yararlanmasını sağlayabilir.	Yaşlının Kendi Potansiyelini Gerçekleştirilmesi
Sosyal Hizmet Kuruluşlarında Bakımı Sağlanan Engelli ve Yaşlı Bireylere Harçlık Ödenmesine İlişkin Yönetmelik Yönetmelik No: 29253 Kabul Tarihi: 31/1/2015	MADDE 4 - (1) Sosyal güvenlik kuruluşlarının herhangi birisinden her ne ad altında olursa olsun bir gelir veya aylık hakkından yararlananlar ile uzun vadeli sigorta kolları açısından zorunlu olarak sigortalı olunması gereken bir işte çalışanlar hariç olmak kaydıyla; a) Bakanlık sosyal hizmet kuruluşlarında ücretsiz kalan engelli ve yaşlı bireylere, b) Bakanlıkça yardım yapılmak suretiyle desteklenen resmî sosyal hizmet kuruluşlarında kalan engelli ve yaşlı bireylerden Bakanlığın sosyal hizmet kuruluşlarında verilen bakım hizmetinden ücretsiz yararlanmaya ilişkin koşulları haiz olanlara, c) Darülaceze Müessesesinde ücretsiz bakılan engelli ve yaşlı bireylere, ç) Bakım ücreti Bakanlık tarafından ödenerek veya Bakanlıkça ücretsiz kontenjandan yararlandırılarak özel sosyal hizmet kuruluşlarında bakımı sağlanan engelli ve yaşlılara, harçlık ödenir.	Bağımsız (Özerk) Yaşam
Sağlık Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşları Tarafından Evde Sağlık Hizmetlerinin Sunulmasına Dair Yönetmelik Yönetmelik No: 29280 Kabul Tarihi: 27/2/2015	MADDE 4 – Bu Yönetmelikte geçen; d) Evde Bakım Hizmeti: Hekimlerin önerileri doğrultusunda hasta kişilere, aileleri ile yaşadıkları ortamda, sağlık ekibi tarafından rehabilitasyon, fizyoterapi, psikolojik tedavi de dahil tıbbi ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde sağlık ve bakım ile takip hizmetlerinin sunulmasını, MADDE 26 – Aşağıdaki durumlara uyan hastalara evde bakım hizmeti verilebilir: f) Hastanın ırkı, rengi, inancı, cinsiyeti, doğum yeri, etnik kökeni, yaşı, zihinsel ya da bedensel engeli ve iletişim rahatsızlığı, kabul açısından hiçbir şekilde olumsuz etken olarak değerlendirilemez.	Bakım Ayrımcılık Yasağı

Yönetmelik	İlgili Madde Metni	İlişkili Norm
MEB Hayat Boyu Öğrenme Kurumları Yönetmeliği Yönetmelik No: 30388 Kabul Tarihi: 11/4/2018	MADDE 49 - (1) Öğretim programlarının amaçları şunlardır: a) Kurumlarca; yaş, eğitim düzeyi ve cinsiyet farkı gözetmeksizin kursiyerlerin ilgi, istek, yetenek ve beklentileri doğrultusunda bilgi, beceri ve davranışlarını geliştirmek. b) Hayat boyu öğrenme faaliyetleri doğrultusunda kişisel gelişim taleplerinin karşılanması yanı sıra değişen ve gelişen ekonomiye iş gücü duyarlılığının artırılması için kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları ile iş birliği içerisinde kursiyerleri, ilgi, istek ve yeteneklerine uygun olarak üretken, bilinçli, yenilikleri ve gelişmeleri izleyen ve kendini buna göre sürekli geliştiren, iyi insan, iyi vatandaş olarak yetiştirmek, istihdam için gerekli ve ihtiyaç duydukları yeterlikleri kazanmalarına uygun eğitimleri sağlamak; araştıran, geliştiren, değerlendiren, tasarlayan, girişimci bireyler olarak yetiştirmek.	Ayrımcılık Yasağı Yaşlının Kendi Potansiyelini Gerçekleştirme
Demiryolu ile Seyahat Eden Yolcuların Haklarına Dair Yönetmelik Yönetmelik No: 30708 Kabul Tarihi: 8/3/2019	MADDE 52 - (1) Demiryolu tren işletmecileri verdikleri hizmetlerden engellilerin, hareket kabiliyeti kısıtlı ve/veya özel durumu olan yolcuların (yaşlı, bebek, çocuk ve hamile kadınlar vs.) kolaylıkla ve yeterli derecede yararlanması için aşağıdaki düzenlemeleri uygulamakla yükümlüdürler: a) Engelli ve/veya hareket kabiliyeti kısıtlı kişilerden, diğer yolculardan alınan ücretlere ilave bir ücret talep edilemez.	Yaşlının Kendi Potansiyelini Gerçekleştirme Ayrımcılık Yasağı

B. İlgili Politikaların Haritalaması: Politika Belgelerinin İlgili İnsan Hakları Belgeleriyle Uyumunun Tespiti (Yapısal izleme)

Bu bölümde ilk olarak bakanlıklar ve bakanlıklara bağlı kuruluşlar ve diğer merkezi kamu kurumlarının misyon, vizyon ve stratejik plan ve eylem planları ile kalkınma planları toplumsal cinsiyet ve yaşlılık konuları bağlamında incelenmiştir. Sonrasında benzer bir inceleme, CEİD proje illeri ve yaşlı nüfusun yoğun olduğu ilçe mahalli idareleri tarafından üretilen politika belgeleri üzerinde de uygulanmıştır. İnceleme çalışmaları Haziran-Aralık 2021 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Bu inceleme sonucunda, gerek merkezi kamu kurumları gerekse de mahalli idarelerin misyon ve vizyonlarında yaşlılık vurgusu olmadığı ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, bu kurum ve kuruluşlar tarafından hazırlanan çoğu eylem planında da yaşlılar ve kadınlar birbirlerinden iki ayrı grup olarak ele alınmışlardır. Kesişimsellik gözetmiş ve bilhassa yaşlı kadınlara yönelik ifadeler kullanılmış politika belgelerinin daha detaylı analizlerine tablonun sonunda yer verilmiştir.

Tablo 4. Kurumların amaç, vizyon, misyon ve görevlerinin toplumsal cinsiyet eşitliği analizi

Merkezi Kamu Kurumu /Politika Belgesinin Adı	Tarih	TCE		Yaşlılık		Bulunmuyor
		Var	Yok	Var	Yok	
BAKANLIKLAR						
Adalet Bakanlığı						
Misyon/vizyon						
Misyon: Hukukun üstünlüğü, yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile insan haklarını esas alarak, adalet hizmetlerinin adil, hızlı ve etkili bir şekilde sunulmasını sağlayacak politikaları geliştirmek ve uygulamaktır.			✓		✓	
Vizyon: Güven veren ve erişilebilir bir adalet sistemi.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Adalet Bakanlığı Stratejik Planı (2019-2023)	2019	✓		✓		
Eylem Planları						
İnsan Hakları Eylem Planı	2021	✓		✓		
Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB)						
Misyon/vizyon						
Misyon: Birey, aile ve toplum refahını artırmak amacıyla dezavantajlı kesimler öncelikli olmak üzere tüm toplumu hedefleyen katılımcı anlayışla, adil ve arz odaklı bütüncül sosyal politikalar üretmek, uygulamak ve izlemek.	2021		✓		✓	
Vizyon: Türkiye’nin 2023’e doğru tarihsel yürüyüşünde, mutlu birey ve güçlü ailelerden oluşan müreffeh bir toplum için, zamanın ruhunu yakalayan, değişimi yönetebilen ve buna yönelik dönüşümü gerçekleştiren, sosyal riskleri önleyici sosyal politikalar geliştiren ve uygulayan bir bakanlık olmak.	2021		✓		✓	
Stratejik Planlar						
AÇSHB Stratejik Planı (2019-2023)	2019	✓		✓		
Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı						
Misyon/vizyon						
Misyon						✓
Vizyon						✓
Eylem Planları						
Kırsal Alanda Kadının Güçlendirilmesi Ulusal Eylem Planı (2012-2016)	2012	✓		✓		

Merkezi Kamu Kurumu /Politika Belgesinin Adı	Tarih	TCE		Yaşlılık		Bulunmuyor
		Var	Yok	Var	Yok	
Milli Eğitim Bakanlığı						
Misyon/vizyon						
Misyon: Hayata hazır, sağlıklı ve mutlu bireyler yetiştiren bir eğitim sistemi.			✓		✓	
Vizyon: Düşünme, anlama, araştırma ve sorun çözüme yetkinliği gelişmiş; bilgi toplumunun gerektirdiği bilgi ve becerilerle donanmış; millî kültür ile insanlığın ve demokrasinin evrensel değerlerini içselleştirmiş; iletişime ve paylaşımına açık, sanat duyarlılığı ve becerisi gelişmiş; öz güveni, öz saygısı, hak, adalet ve sorumluluk bilinci yüksek; gayretli, girişimci, yaratıcı, yenilikçi, barışçı, sağlıklı ve mutlu bireylerin yetişmesine ortam ve imkân sağlamaktır.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
MEB Stratejik Planı (2019-2023)	2019	✓			✓	
Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2014-2018)	2014	✓		✓		
Eylem Planları						
Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2014-2018)	2014	✓		✓		
Kalkınma Bakanlığı						
Eylem Planları						
10. Kalkınma Planı (2014-2018)	2013	✓			✓	
10. Kalkınma Planı Yaşlanma Özel İhtisas Komisyonu Raporu	2013		✓	✓		
Sağlık Bakanlığı						
Misyon/vizyon						
Misyon: İnsan merkezli yaklaşımla birey ve toplumun sağlık hakkını ve sağlığını en üst düzeyde korumak, sağlık sorunlarına zamanında, uygun ve etkili çözümleri yüksek hizmet kalitesiyle sunmak.			✓		✓	
Vizyon: Sağlıklı hayat tarzının benimsendiği, herkesin sağlık hakkına kolaylıkla ve yüksek hizmet kalitesiyle eriştiği bir Türkiye.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Sağlık Bakanlığı Stratejik Planı (2019-2023)	2019	✓		✓		
Eylem Planları						
Sağlıklı Yaşlanma Eylem Planı (2015-2020)	2015	✓		✓		

Merkezi Kamu Kurumu /Politika Belgesinin Adı	Tarih	TCE		Yaşlılık		Bulunmuyor
		Var	Yok	Var	Yok	
BAĞLI KURULUŞLAR						
Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü (EYHGM)						
Misyon/Vizyon						
Misyon: Engellilerin ve yaşlıların ayrımcılığa uğramadan insan haklarından yararlanarak toplumsal hayata katılmaları için ulusal düzeyde politika ve stratejilerin belirlenmesi çalışmalarını koordine etmek, engellilere ve yaşlılara yönelik yürütülen sosyal hizmet faaliyetlerine ilişkin ilke, usul ve standartları belirlemek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak.			✓	✓		
Vizyon: Engellilerin ve yaşlıların toplumsal yaşamın tüm alanlarına onurlu bir birey olarak katılımlarının sağlanması konusunda koordine edeceği politika ve stratejilerle etkin ve lider bir kurum olmak.			✓	✓		
Eylem Planları						
Bakım Hizmetleri Stratejisi ve Eylem Planı (2011-2013)			✓	✓		
Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı Uygulama Programı (2012)		✓		✓		
Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM)						
Misyon/vizyon						
Misyon						✓
Vizyon						✓
Eylem Planları						
Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı (2008-2013)	2008	✓			✓	
Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023)	2017	✓		✓		
Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele IV. Ulusal Eylem Planı (2021-2025)	2021	✓		✓		
İLGİLİ KURULUŞLAR						
Sosyal Güvenlik Kurumu						
Misyon/vizyon						
Misyon						✓
Vizyon						✓
Stratejik Planlar						
SGK Stratejik Planı (2019-2023)	2019	✓		✓		

Merkezi Kamu Kurumu /Politika Belgesinin Adı	Tarih	TCE		Yaşlılık		Bulunmuyor
		Var	Yok	Var	Yok	
Strateji ve Bütçe Başkanlığı						
Misyon/vizyon						
Misyon						✓
Vizyon						✓
Stratejik Planlar						
Strateji ve Bütçe Başkanlığı Stratejik Planı (2019-2023)	2019		✓		✓	
Eylem Planları						
11. Kalkınma Planı (2019-2023)	2018	✓		✓		
11. Kalkınma Planı Yaşlanma Özel İhtisas Komisyonu Raporu	2018	✓		✓		
İLİŞKİLİ KURULUŞLAR						
Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu						
Misyon/vizyon						
Misyon: İnsan haklarını korumak ve geliştirmek, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınması için çalışmak, işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etmek.			✓		✓	
Vizyon: İnsan haklarının korunması ve güçlendirilmesinde yürüttüğü çalışmaları, evrensel ve yerel değerlerimizi bağdaştıran politika ve kararlarıyla güvenilir, etkin ve saygın bir kurum olmak.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
TİHEK Stratejik Planı (2019-2023)		✓		✓		
TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu						
Misyon/vizyon						
Misyon						✓
Vizyon						✓
Stratejik Planlar						
Stratejik Plan						✓

Merkezi Kamu Kurumu /Politika Belgesinin Adı	Tarih	TCE		Yaşlılık		Bulunmuyor
		Var	Yok	Var	Yok	
TBMM Kamu Denetçiliği Kurumu						
Misyon/vizyon						
Misyon						✓
Vizyon						✓
Stratejik Planlar						
KDK Stratejik Planı (2022-2026)	2022	✓			✓	
MAHALLİ İDARELER						
İstanbul Büyükşehir Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Yeni nesil belediyeçilik anlayışıyla şehrin tüm değerlerine sahip çıkarak üreten, kültürel ve sosyal yaşamı ile 24 saat yaşayan bir İstanbul için erişilebilir hizmetler sunmak.			✓		✓	
Vizyon: Adil, yeşil ve yaratıcı şehir, mutlu İstanbullu...			✓		✓	
Stratejik Planlar						
İstanbul BB Stratejik Planı (2020-2024)	2020	✓		✓		
Eylem Planları						
Yerel Eşitlik Eylem Planı (2021-2024)	2021	✓		✓		
Beşiktaş Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Kentli ve çalışan memnuniyeti odaklı, veriye dayalı, teknolojik ve katılımcı yöntemlerle karar almak; kaynakları etkin, verimli ve çevreye duyarlı kullanarak, evrensel sosyal ekonomik kültürel hayatı, yerel demokrasiyi ve bir arada yaşamı güçlendirmek.			✓		✓	
Vizyon: Sürdürülebilir, dirençli, erişilebilir, insan haklarına ve yaşama saygılı, tarihsel ve kültürel değerleri ve çeşitliliği koruyan, dünyayla eş zamanlı bir yerel yönetim olmak.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Beşiktaş Belediyesi Stratejik Planı (2020-2024)	2020	✓		✓		

Merkezi Kamu Kurumu /Politika Belgesinin Adı	Tarih	TCE		Yaşlılık		Bulunmuyor
		Var	Yok	Var	Yok	
Misyon/vizyon						
Misyon: Tüm canlıları odağına alarak; en iyi hizmet standartları ile yaşam kalitesi yüksek bir kent hayatı sağlamak.			✓		✓	
Vizyon: Yarattığı değerlerle dünyada örnek bir kent olmak.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Kadıköy Belediyesi Stratejik Planı (2020-2024)	2020		✓		✓	
Sarıyer Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Çevreye ve insana saygı anlayışını ilke edinmiş, sosyal, katılımcı ve şeffaf yönetim özelliklerine sahip bir belediye olmak.			✓		✓	
Vizyon: Şehircilik anlayışı ve sunduğu hizmetlerle yaşayanlarına yüksek düzeyde yaşam standardı sağlamış; tarihi değerlerine, kültürel varlıklarına, çevresine, doğal ve beşeri kaynaklarına en üst düzeyde sahip çıkmış; erişilmiş yüksek düzeyli standartları sürdürülebilir kılmaya yönelik tüm tedbirleri almış modern bir belediye olmak.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Sarıyer Belediyesi Stratejik Planı (2020-2024)	2020	✓		✓		
Şişli Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Hak temelli yaklaşım ve katılımcı yöntemlerle tasarlanan hizmetlerin, sürdürülebilirliğini sağlayıp erişilebilirliğini artıran; toplumsal eşitliği gözeten, yaşam kalitesini yükselten, yenilikçi, şeffaf, ulaşılabilir, hesap verebilir bir belediye olmak.			✓		✓	
Vizyon: Komşularımızın sokak ve meydanlarında kendilerini güvende ve özgür hissettikleri, kültür ve sanat faaliyetlerinin tüm mahallerinde yaşamı zenginleştirdiği, ekolojik ve kültürel mirası koruyan, çok yüksek insani gelişme düzeyine sahip, komşularımızla birlikte yönetilen bir Şişli.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Şişli Belediyesi Stratejik Planı (2020-2024)	2020	✓		✓		
Üsküdar Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Üsküdar’ı yenilikçi ve öncü hizmetlerle marka bir şehir olarak dünya standartlarına taşımak			✓		✓	
Vizyon: Üsküdarlıların yaşam kalitesini yükseltmek amacıyla modern, kaliteli, şeffaf, etkin ve sürdürülebilir belediyeçilik hizmetlerini iyi yönetim ilkesiyle tarih ve kültür şehri Üsküdar’daki tüm paydaşlara sunmak.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Üsküdar Belediyesi Stratejik Planı (2020-2024)	2020		✓		✓	

Merkezi Kamu Kurumu /Politika Belgesinin Adı	Tarih	TCE		Yaşlılık		Bulunmuyor
		Var	Yok	Var	Yok	
Ankara Büyükşehir Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon						✓
Vizyon						✓
Stratejik Planlar						
Ankara BB Stratejik Planı (2020-2024)	2020	✓		✓		
Eylem Planları						
Yerel Eşitlik Eylem Planı (2021-2024)	2021	✓			✓	
Altındağ Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Gönül belediyeçiliği anlayışı doğrultusunda, insana değer veren, kültürel, tarihsel ve çevresel değerlere sahip çıkan, akıllı şehir uygulamalarını hayata geçiren, halkla birlikte yönetim sergileyen benzersiz bir ilçe oluşturmak.			✓		✓	
Vizyon: Kültürel ve tarihsel mirasını ortaya çıkaran, yerelde kalkınmayı gerçekleştiren, şeffaflık, hesap verebilirlik ve katılımçılık ilkelerini benimseyen, yaşam kalitesi yükselen, yaşayanların mutlu olduğu, turizm, sanat ve ticaret merkezi olmak.			✓		✓	
Stratejik Plan						
Altındağ Belediyesi Stratejik Planı (2020-2024)	2020	✓		✓		
Çankaya Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Belediye hizmetlerini, kamu yararını ve çıkarını temel alarak, kamu kaynaklarını etkin ve etkili kullanarak, çağdaş teknolojiden faydalanarak, şeffaf, hesap veren, katılımçılığı ve vatandaş memnuniyetini esas alan, çalışanını koruyan, güler yüzlü ve çözüm odaklı hizmet anlayışı çerçevesinde sunarak yerine getirmek ve Çankayalıların refah seviyesini ve yaşam kalitesini yükseltmek.			✓		✓	
Vizyon: Dünya başkenti olan Ankara’yı daha yeşil, temiz, güzel, sürdürülebilir, sağlıklı ve yaşam kalitesi yüksek modern bir kent yapmak.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Çankaya Belediyesi Stratejik Planı (2020-2024)	2020	✓		✓		
Eylem Planları						
Çankaya Belediyesi Yerel Eşitlik Eylem Planı (2019-2023)	2019	✓		✓		
Keçiören Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Keçiören’de yaşanabilir ve sürdürülebilir bir ortam hazırlamak amacıyla; tecrübeli ve güler yüzlü personel ile en son teknoloji ve ekipmanı kullanarak çağdaş belediye hizmetlerini sunmak.			✓		✓	
Vizyon: Katılımcı ve şeffaf bir yönetim anlayışı ile dünya standartlarında hizmet vermek ve belediyeçilikte öncü olma anlayışımızı devam ettirmek.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Keçiören Belediyesi Stratejik Planı (2020-2024)	2020	✓		✓		

Merkezi Kamu Kurumu /Politika Belgesinin Adı	Tarih	TCE		Yaşlılık		Bulunmuyor
		Var	Yok	Var	Yok	
İzmir Büyükşehir Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon						✓
Vizyon						✓
Stratejik Planlar						
İzmir BB Stratejik Planı (2020-2024)	2020	✓		✓		
Bergama Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Mahalli ve müşterek ihtiyaçları karşılamak, vatandaş odaklı hizmetler üretmek, çevre duyarlılığı kapsamında ve yetkileri çerçevesinde; sosyal, kültürel, sağlık, eğitim ve spor alanlarındaki faaliyetleri ve görevleri yerine getirmek.			✓		✓	
Vizyon: Hizmet kalitesiyle öncü ve cazibe merkezi olan, tarihi mirasına ve manevi değerlerine sahip çıkan, sunduğu hizmetlerle takip edilen bir belediye ve yaşam kalitesi yüksek huzurlu bir ilçe olmak.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Bergama Belediyesi Stratejik Planı (2020-2024)	2020					
Buca Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Yerel hizmetleri, adaletli, etkin ve kent kimliğine uygun biçimde sunmak.			✓		✓	
Vizyon: Sürdürülebilir kent politikası ile değişimi yöneterek, yenilikçi ve özgün nitelikleri öne çıkan bir kent olmak.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Buca Belediyesi Stratejik Planı (2020-2024)	2020	✓		✓		
Bornova Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Katılımcılığı merkezine alan, verdiği hizmet kalitesi ile vatandaşlarının yaşam standardını yükselten, tarihi ve kültürel mirası ile yeniliklere açık, şeffaf yönetim anlayışıyla hızlı ve etkin hizmet üreten öncü belediye olmak.			✓		✓	
Vizyon: Çevre ve insan dostu, kültürel ve sosyal etkinliklerin merkezi, modern, refah ve mutlu Bornova inşa etmek.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Bornova Belediyesi Stratejik Planı (2020-2024)	2020	✓		✓		
Karşıyaka Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Kentin tarihinden ve dokusundan aldığı gücü; adil, kaliteli, katılımcı ve şeffaf bir yönetim anlayışıyla harmanlayarak geleceğe güven duyulan, sağlıklı ve yaşanabilir bir kenti inşa edecek çalışmalar yapmak.			✓		✓	
Vizyon: Kent kültürünü ve değerlerini koruyarak sürekli gelişen, hizmetten eşit pay alan vatandaşlarının mutluluğuyla Türkiye'nin umudu ve aydınlık yüzü olmak.			✓		✓	

Merkezi Kamu Kurumu /Politika Belgesinin Adı	Tarih	TCE		Yaşlılık		Bulunmuyor
		Var	Yok	Var	Yok	
Karşıyaka Belediyesi Stratejik Planı (2020-2024)	2020	✓		✓		
Konak Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Doğrudan insana dokunan belediyeçilik anlayışı ile vatandaşın kaliteli yaşamasını hedefleyen ihtiyaçların karşılandığı her zaman ulaşılabilen, herkesin görmek ve yaşamak istediği bir kent olmak.			✓		✓	
Vizyon: Tarihine sahip çıkan, kentsel estetiğe ve çevresel duyarlılığa önem veren, sosyal adaletin ve toplumsal eşitliğin sağlandığı, tüm kültürlerin özgür, mutlu ve bir arada yaşadığı bir Konak yaratmak.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Konak Belediyesi Stratejik Planı (2020-2024)	2020	✓		✓		
Menemen Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Değişim ve gelişimde sürekliliği yakalayan, sosyal belediyeçiliğin hayat bulduğu, şeffaf belediyeçilik anlayışı çerçevesinde halkın yönetimde söz sahibi olduğu, belediye hizmetlerinin şehrin her noktasına ulaştığı, yaşam kalitesi yüksek şehirler arasında kendine sağlam bir yer edinen, modern bir Menemen oluşturmak.			✓		✓	
Vizyon: Menemenimizi; planlı, çevreye duyarlı, refah seviyesi yüksek, tarihi-kültürel değerleri korunan ve tüm kent dinamikleriyle gelişen, tarım, sanayi ve ticarete lider bir kent yapmak.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Menemen Belediyesi Stratejik Planı (2020-2024)	2020					
Ödemiş Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Halktan aldığı güçle, şehrin ortak yararlarını ön planda tutan, turizm değerleri ile tarımsal üretim potansiyelini etkin bir şekilde harekete geçirerek sürdürülebilir gelişimini gözetken; yaşam kalitesinin yükseltilmesine yönelik yaygın hizmet anlayışına sahip bir belediye olmak.			✓		✓	
Vizyon: Stratejik ve katılımcı yönetim anlayışının geliştirilerek kurumsallaşmanın gerçekleştiği, ilçenin kentsel, ekonomik ve sosyal gelişiminde etkili, halkın yaşam kalitesini ön planda tutan bir belediye olmak.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Ödemiş Belediyesi Stratejik Planı (2020-2024)	2020	✓		✓		

Merkezi Kamu Kurumu /Politika Belgesinin Adı	Tarih	TCE		Yaşlılık		Bulunmuyor
		Var	Yok	Var	Yok	
Antalya Büyükşehir Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon						✓
Vizyon						✓
Stratejik Planlar						
Antalya BB Stratejik Planı (2020-2024)	2020	✓		✓		
Akseki Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Bölge halkının mutluluğunu hedefleyen şeffaf, insan odaklı ve katılımcı bir yönetim anlayışıyla kaliteli, eşit ve sürdürülebilir hizmetler sunmaktır.			✓		✓	
Vizyon: Kentsel yaşam kalitesini, kentlilik bilincini ve hizmet anlayışını çağdaş seviyeye çıkararak Türkiye’de ve Avrupa’da öncü bir belediye olmaktır.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Stratejik Plan						✓
Alanya Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Çağdaş yönetim ilkeleri çerçevesinde küresel ve bölgesel değerleri gözeterek, önce insan anlayışıyla yerel hizmetleri etkin ve verimli yürütmek ve halkın yaşamını kolaylaştırmak.			✓		✓	
Vizyon: Alanya’yı yüksek standartlara sahip, güvenli, sosyal ve kültürel hayatı zengin ve halkın yaşamaktan mutlu olduğu örnek bir dünya kenti yapmak.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Alanya Belediyesi Stratejik Planı (2020-2024)	2020	✓		✓		
Döşemealtı Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Çoğulcu, katılımcı demokrasi ve halkçı belediyecilik ilkeleriyle Döşemealtı’nda yaşayan vatandaşların yerel, ortak ihtiyaçlarını karşılayarak sağlıklı ve temiz bir kentte yaşamalarını sağlamak.			✓		✓	
Vizyon: Sosyal, kültürel, sanatsal, sportif ve bilimsel faaliyetlerin ön plana çıktığı, gelecek nesillerin mirasına sürdürülebilir çevre yönetimi anlayışı ile sahip çıkan, sosyal gelişimin ve kırsal kalkınmanın desteklediği, “Antalya’nın parlayan yıldızı Döşemealtı.”			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Döşemealtı Belediyesi Stratejik Planı (2020-2024)	2020		✓		✓	

Merkezi Kamu Kurumu /Politika Belgesinin Adı	Tarih	TCE		Yaşlılık		Bulunmuyor
		Var	Yok	Var	Yok	
Misyon/vizyon						
Misyon						✓
Vizyon						✓
Stratejik Planlar						
Gazipaşa Belediyesi Stratejik Planı (2020-2024)	2020		✓		✓	
Kaş Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Kaş’ın sahip olduğu tarihi, doğal ve kültürel varlıklarımızı koruma kararlılığı ve bu koruma anlayışının ekonomik gelişmeyi destekleyeceği inancıyla çalışmalar yapmaktır.			✓		✓	
Vizyon: Kaş’ın, Akdeniz kasabası olarak tarih, doğa ve kültür özelliklerinin korunarak Türkiye ve dünyada özgün nitelikleri ile tanınan, saygı gösterilen ve tercih edilen bir yer olmasıdır.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Kaş Belediyesi Stratejik Planı (2020-2024)	2020	✓		✓		
Konyaaltı Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Huzurlu ve kaliteli yaşamın odağına insanı koyan, belediye hizmetlerini etkin, verimli ve kaliteli olacak şekilde sunan, şehir hayatının içerisinde insanı kucaklayan doğası, denizi, kültürel ve sanatsal etkinlikleri harmanlayarak yaşam kalitesini yükselten bir belediye olmak.			✓		✓	
Vizyon: Yaşanılmaktan mutluluk duyulan ve geleceğimizin teminatı olan çocukların spor, sanat, bilim, kültür ve teknoloji ile donatılmış bir ilçede büyümelerini sağlayarak; özgürlükçü, girişimci, yenilikçi, çevreye duyarlı ve katılımcı bireyleri mutlu yarınlara taşıyan sosyal bir belediye olmak.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Konyaaltı Belediyesi Stratejik Planı (2020-2024)	2020	✓		✓		
Muratpaşa Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Muratpaşa halkının yerel ve ortak ihtiyaçlarını karşılayarak yaşam kalitesini yükselten yenilikçi bir yerel yönetim kurumu olmaktır.			✓		✓	
Vizyon: Gelişimde ve değişimde öncü, çağdaş, katılımcı, şeffaf, yaşam kalitesi yüksek model bir belediye olmak.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Muratpaşa Belediyesi Stratejik Planı (2020-2024)	2020					

Merkezi Kamu Kurumu /Politika Belgesinin Adı	Tarih	TCE		Yaşlılık		Bulunmuyor
		Var	Yok	Var	Yok	
Mersin Büyükşehir Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Mersinlilere sosyal adalet, sürdürülebilirlik ve verimlilik ilkeleri çerçevesinde hizmet sunarak, ilimizdeki kentsel ve kırsal yerleşimlerin niteliğinin ve yaşanabilirlik düzeyinin yükseltilmesi, ekonomik ve sosyal kalkınmanın desteklenmesi.			✓		✓	
Vizyon: Yaşanabilirlik düzeyi, sosyoekonomik refah seviyesi yüksek, kentsel ve kırsal yerleşmeleri ile çağdaş dünyanın nitelik düzeyine ulaşmış bir Mersin.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Mersin BB Stratejik Planı (2020-2024)	2020	✓		✓		
Akdeniz Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: “İnsanı yaşat ki devlet yaşasın” şiarını ilke edinerek, kültürel ve çevresel değerlerine sahip çıkarak, bilgi ve iletişim teknolojilerinden etkin yararlanarak sağlıklı ve refah içinde yaşanabilir bir şehir oluşturmak.			✓		✓	
Vizyon: Aile, genç, yaşlı ve kadının sosyal uyum sorunlarını çözerek liman şehri Akdeniz’i uluslararası cazibe merkezine dönüştürmek.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Akdeniz Belediyesi Stratejik Planı (2020-2024)	2020	✓		✓		
Mezitli Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Yasal haklar, yetkiler ve halktan alınan destek ile var olan olumsuzlukları ve kısıtlamaları aşarak yaşanabilirliği sağlayacak ve yükseltecek fiziksel, sosyal, kültürel ve ekonomik yatırımlar ile Mezitli halkının ortak gereksinimlerini karşılamaktır.			✓		✓	
Vizyon: Sevgi ve kültür ile yoğrulmuş; huzur ve barışın hissedildiği; tarihi, kültürü, denizi, turistik konumu, yaylaları ve yeşili ile kucaklanmış; plan ve programlarını buna göre yapmış, uygulamış, denetlemiş, özgün yapıyı bozmadan geliştirmeye ve geleceğe taşımaya özen göstermiş sosyal, kültürel ve modern bir belediyeçilik anlayışını Mezitli halkına yaşatabilmektir. Mezitlili olma bilincini geliştirmek, kent kimliğine sahip çıkmaktır.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Mezitli Belediyesi Stratejik Planı (2020-2024)	2020	✓		✓		
Silifke Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Katılımcı, yenilikçi, modern, güler yüzlü, eşitlikçi, özgürlükçü; çocuk ve gençler ön planda olmak üzere tüm bireyler için güçlü toplum ve çevre oluşturmak adına belediyenin görev, yetki ve sorumluluğu çerçevesinde hizmet veren ve hizmetlerin sürdürülebilirliğini sağlayan belediye olmaktadır.			✓		✓	
Vizyon: Katılımcı yönetim anlayışını benimseyen, yenilikte öncü belediye olmak.			✓		✓	

Merkezi Kamu Kurumu /Politika Belgesinin Adı	Tarih	TCE		Yaşlılık		Bulunmuyor
		Var	Yok	Var	Yok	
Silifke Belediyesi Stratejik Planı (2020-2024)	2020	✓		✓		
Tarsus Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Tarihsel dokusuyla, çağdaş, estetik değeri yüksek yaşanabilir bir kent ortamı sunan; kırsaldaki asgari iş ve yaşam kalitesini sürdürülebilir bir şekilde geliştiren; şehrimizde bulunan tarihi ve kültürel değerlerimizin ulusal ve uluslararası düzeyde tanınırlığını en üst seviyeye taşıyan; sağlıklı bir toplumla, enerji ve çevre kaynaklarını koruyan, güvenli bir ortamda, eğitilmiş bir nesille, geçmişten geleceğe ışık tutacak kültürlü yarınlar oluşturulmasına katkı sağlayan; kaynaklarını etkin kullanan, yaşayarak yöneten, üreten, eğiten, sağlıklı bir kent yaratan; birlikte yöneten, yönetilen, bir yönetim anlayışı ile Tarsus'ta yaşayanlara sosyal ve kültürel yaşam alanları sunmaktır.			✓		✓	
Vizyon: Birçok medeniyete ev sahipliği yapmış Tarsus'un; kültür ve tarihini koruyarak, ulusal ve uluslararası düzeyde tanınan, bilime ve sanata önem veren, insan ve çevreye duyarlı, yerel ekonomisi kalkınmış, kent estetiği sağlanmış, engelsiz, üreten, eğiten, sağlıklı kent olmak.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Tarsus Belediyesi Stratejik Planı (2020-2024)	2020	✓		✓		
Yenişehir Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Yenişehirli hemşerilerinin sağlığını gözetken, kişisel gelişimlerini destekleyen, toplumsal ilişkilerini geliştiren, refahına hizmet eden ve onlara temiz, sürdürülebilir çevre sunan bir kent oluşturmak.			✓		✓	
Vizyon: Hemşerilerinin sorun, ihtiyaç ve tercihlerine dünyadaki gelişmeler ve sosyal politikalardan esinlenerek hizmet eden bir belediye olmak.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Yenişehir Belediyesi Stratejik Planı (2020-2024)	2020					✓
Adana Büyükşehir Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Büyükşehir belediyesi sorumluluk alanında planlı, hızlı, etkin, şeffaf, adil ve vatandaş odaklı en iyi hizmeti sunmak.			✓		✓	
Vizyon: Lider ve öncü konumunu sürdürerek Türkiye ve dünyada örnek belediye olmak.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Adana BB Stratejik Planı (2020-2024)	2020	✓		✓		

Merkezi Kamu Kurumu /Politika Belgesinin Adı	Tarih	TCE		Yaşlılık		Bulunmuyor
		Var	Yok	Var	Yok	
Ceyhan Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Yerel ve ortak nitelikteki hizmetleri, “Halk için halkla beraber...” anlayışıyla sunan, hemşerilik bilincini ve insana saygı ilkesini şeffaf yönetim biçimiyle birleştiren bir belediyecilik yapmaktır.			✓		✓	
Vizyon: Ceyhan’a halkıyla birlikte sahip çıkan, adil ve şeffaf bir yönetimle, tüm sorunlarını geride bırakmış, tarihi varlıklarıyla, turizmiyle, kültürüyle adından söz ettiren öncü bir kent yaratmaktır.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Ceyhan Belediyesi Stratejik Planı (2020-2024)	2020	✓			✓	
Çukurova Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Yenilikçi, akılcı, ilkelerinden ödün vermeyen, geleceği planlayarak, vatandaşını düşünerek, şeffaf, katılımcı, hesap verilebilirliği yüksek, temiz çevre temiz toplum anlayışı ile temel hak ve özgürlüklere saygılı, huzurlu ve mutlu bir ilçeye hizmet vermek.			✓		✓	
Vizyon: Kentsel dönüşüm, gelişim ve yenileme projeleriyle Çukurova’nın çehresini güzelleştirerek, günümüzde çalışma hayatında stresin her geçen gün artması nedeniyle doğal yaşam alanları oluşturarak ilçe halkının kaliteli vakit geçirebileceği mekânlar yapmak, park ve yeşil alan sayısını arttırarak çocuk ve gençlerin beklentilerine cevap vermek, halkın talepleri doğrultusunda adil hizmet sunmaya çalışmak.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Çukurova Belediyesi Stratejik Planı (2020-2024)	2020	✓			✓	
Seyhan Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Demokratik, katılımcı, yenilikçi, sosyal belediyecilik anlayışıyla tüm bireylerin yaşam kalitelerini iyileştirmeye yönelik, gerçekçi kaliteli hizmet veren, birlikte yönetip, birlikte başaran sürdürülebilir, yeni bir Seyhan!			✓		✓	
Vizyon: İşleyişinde şeffaflığı, katılımcı demokrasi ilkelerini esas alabilen, yetkilerini, başta dezavantajlı ve desteğe ihtiyacı olan birey ve gruplar olmak üzere tüm Seyhanlılara kullanabilen, vatandaşlarımızı hiçbir ayırım gözetmeden yerel demokrasinin temeli kabul edebilen bir belediye olmak.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Seyhan Belediyesi Stratejik Planı (2020-2024)	2020	✓			✓	

Merkezi Kamu Kurumu /Politika Belgesinin Adı	Tarih	TCE		Yaşlılık		Bulunmuyor
		Var	Yok	Var	Yok	
Eskişehir Büyükşehir Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Eskişehir’de yaşayan nesillerin daha iyi yetişmesini ve hemşerilerimizin yaşam kalitesini artırarak geleceğe umutla bakmalarını sağlamak.			✓		✓	
Vizyon: Sürdürülebilir şehircilik anlayışıyla gelişen, tarımsal kalkınmayı hedefleyen, iklim değişikliğine duyarlı, olağanüstü durumlara dayanıklı, herkes için eşit, erişilebilir, huzurlu ve mutlu bir şehir olmaya devam etmek.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Eskişehir BB Stratejik Planı (2020-2024)	2020	✓		✓		
Mihalıççık Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Belediye hizmetlerini kamu yararını ve çıkarını temel alarak, kamu kaynaklarını etkin ve etkili kullanarak, şeffaf, hesap veren, katılımcılığı ve vatandaş memnuniyetini esas alan, çalışanını koruyan, güler yüzlü ve çözüm odaklı hizmet anlayışı çerçevesinde sunarak yerine getirmek ve Mihalıççıklıların refah seviyesini ve yaşam kalitesini yükseltmek.			✓		✓	
Vizyon: Yeni nesil belediyecilik anlayışı ile Mihalıççık’ı 21. yüzyılın çağdaş kent yapılanmasının en güzel ve seçkin örneklerinden biri yaparak modern, gelişmiş ve örnek bir ilçe yaratmak.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Stratejik Plan						✓
Odunpazarı Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Toplumcu, üretici ve çağdaş belediyecilik anlayışı ile hazırlanacak ve uygulanacak projelerin, kaynaklarla ve zamanla uyumlu, insanca çalışma ve insanca yaşama imkânlarını sağlamasına çalışmak.			✓		✓	
Vizyon: Sürdürülebilir belediyecilik anlayışı ile Odunpazarı’nda yaşayan toplumun bütün kesimlerinin yaşam kalitesini yükseltmek, kent yaşamını daha kolay, güzel hale getirmek.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Odunpazarı Belediyesi Stratejik Planı (2020-2024)	2020	✓		✓		
Seyitgazi Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon						✓
Vizyon						✓
Stratejik Planlar						
Stratejik Plan						✓

Merkezi Kamu Kurumu /Politika Belgesinin Adı	Tarih	TCE		Yaşlılık		Bulunmuyor
		Var	Yok	Var	Yok	
Misyon/vizyon						
Misyon: Sivrihisar geçmişten günümüze farklı inanç ve kökenlere mensup sakinlerinin hayat vererek renklendirdiği sosyal dokusu, tarihi ve turistik zenginlikleri ile Eskişehir içinde stratejik bir konuma sahiptir. İlçede yer alan zenginliklerin bilincinde olan kurumumuz; var olan nadide dokunun zarar görmesine izin vermeden gelecek nesillere aktarılmasını sağlarken, gelişen çağın ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde sağlıklı, güvenli, fen ve sanat normlarına uygun hizmetler üretmektedir.			✓		✓	
Vizyon: Belediyemiz, verdiği hizmetlerde uluslararası standartları yakalamak, sürekli gelişim ve sürdürülebilirlik ilkesiyle etkin projeleri hayata geçirmek suretiyle, yerel yönetim alanında ulusal ve uluslararası arenada önemli rol oynayacaktır.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Stratejik Plan						✓
Tepebaşı Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: İhtiyaçları ayırım gözetmeksizin karşılayarak, sosyal ve kültürel belediyecilik anlayışıyla hizmet üreterek, kaliteli ve çevreye duyarlı, çağdaş, şeffaf, sağlıklı ve sürdürülebilir bir kentsel yaşam olanağı sunmaktır.			✓		✓	
Vizyon: Bireye saygılı, yaşam kalitesi yüksek; yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde sürdürülebilir örnek ve önder bir yerleşim olmaktadır.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Tepebaşı Belediyesi Stratejik Planı (2020-2024)	2020		✓		✓	
Trabzon Büyükşehir Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: İnsanı merkeze alan, istişareye açık, kapsayıcı ve ortak aklı önceleyen örnek gönül belediyeciliği anlayışımız ve sunacağımız kaliteli kamu hizmetleri ile güçlü ve müreffeh bir Trabzon inşa etmek.			✓		✓	
Vizyon: Renklerini koruyarak şehri imar ederken gönülleri de fetheden belediye.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Trabzon BB Stratejik Planı (2020-2024)	2020	✓		✓		

Merkezi Kamu Kurumu /Politika Belgesinin Adı	Tarih	TCE		Yaşlılık		Bulunmuyor
		Var	Yok	Var	Yok	
Akçaabat Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon						✓
Vizyon						✓
Stratejik Planlar						
Stratejik Plan						✓
Araklı Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Verimli ve kaliteli hizmet anlayışıyla Araklı'nın kültürel ve tarihsel zenginliğinden gücünü alan, halkın istek ve önerilerini dikkate alarak hızlı ve şehirleşmenin zihinsel, fiziksel, ekonomik ve psikososyal açıdan gelişmesini amaçlayan bir belediye olmak.			✓		✓	
Vizyon: Araklı'nın tarihsel güzelliğini ve kültürel zenginliğini hayata geçiren ve koruyan bir kent olmakla birlikte dürüst, hoşgörülü, çevreye duyarlı, kaliteli hizmet veren, gelenek ve göreneklerine sahip çıkan ve çağdaş belediyeçilik anlayışını sunarak sürdürülebilir ve kalıcı projelere imza atan bir belediye olmak.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Stratejik Plan						✓
Ortahisar Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Mevzuatın ve modern belediyeçilik anlayışının vermiş olduğu sorumluluk ve görevler doğrultusunda, tüm paydaşlarla işbirliği ve koordinasyon içerisinde en iyi hizmeti sunmak.			✓		✓	
Vizyon: Sürdürülebilir iletişim, işbirliği ve koordinasyon içerisinde, toplumdaki tüm farklılıkları gören sıra dışı bir belediyeçilik anlayışı ile üretken, projeci, tarafsız, adil, şeffaf belediyeçilik hizmetleri sunmak.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Ortahisar Belediyesi Stratejik Planı (2020-2024)	2020	✓		✓		
Samsun Büyükşehir Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon						✓
Vizyon						✓
Stratejik Planlar						
Samsun BB Stratejik Planı (2020-2024)	2020	✓		✓		

Merkezi Kamu Kurumu /Politika Belgesinin Adı	Tarih	TCE		Yaşlılık		Bulunmuyor
		Var	Yok	Var	Yok	
Atakum Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Çevreye ve doğaya saygılı, yaşam kalitesini sürekli artırarak, insan kalitesini ve eğitim seviyesini geliştirerek Atakum’ u turizm, kültür ve eğitimde öncü bir kent haline getirmek...			✓		✓	
Vizyon: “Geleceğin kenti Atakum...”			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Atakum Belediyesi Stratejik Planı (2020-2024)	2020	✓		✓		
Bafra Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Yasalarla belirlenmiş yetkiler çerçevesinde, karşılıklı güven ve huzur içinde, birlikte çalışarak, halkımızın yaşam kalitesini yükseltip Bafra’mızı hak ettiği yere getirmek.			✓		✓	
Vizyon: Hizmetleri ve çalışanlarıyla örnek, tarihi, kültürel ve doğal değerlerine sahip çıkan, kentlilik bilincine duyarlı, birlikte üretmek zenginleşen, ıslıl ıslıl, yeşil bir Bafra.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Bafra Belediyesi Stratejik Planı (2020-2024)	2020	✓		✓		
Canik Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Kaynaklarını etkin ve verimli kullanarak eşit ve adaletli, ilkeli, kaliteli, güvenilir, şeffaf, çalışkan, katılımcı, çözüm odaklı hizmetler üreten, kültürel mirasını ve tarihini koruyan, ulaşılabilir, sağlıklı ve refah içerisinde yaşanabilir bir ilçe oluşturmak.			✓		✓	
Vizyon: Bilgiyi, finansı, insan kaynaklarını ve zamanı doğru yöneten bir anlayışla, insana ve çevreye duyarlı, yüksek yaşam kalitesini sağlamış, örnek, marka bir ilçe olmaktır.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Canik Belediyesi Stratejik Planı (2020-2024)	2020		✓		✓	
Çarşamba Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Yeşilirmak’ın iki yakasında kurulan ilçemizde Hizmet ve insan odaklı bir yaklaşımla yaşam kalitesini arttırarak çağdaş kentlilik bilinciyle Çarşamba’da yaşayan herkesin tüm ihtiyaçlarının karşılandığı örnek ve marka bir ilçe olmak.			✓		✓	
Vizyon: Bulunduğu coğrafi konumu itibari ile tarihi, kültürü, ekonomisi ile bütünleşmiş, sahip olduğu doğal ve kültürel zenginlikleri ve değerlerini yaşatarak gelecek nesillere miras bırakan, gelişen ve yaşam standartları sürekli artan bir şehir olmak.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Çarşamba Belediyesi Stratejik Planı (2020-2024)	2020		✓	✓		

Merkezi Kamu Kurumu /Politika Belgesinin Adı	Tarih	TCE		Yaşlılık		Bulunmuyor
		Var	Yok	Var	Yok	
Gaziantep Büyükşehir Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Birlikteliğimiz, gazi şehrimizin tarihi ve kültürel mirasına sahip çıkarak, yaşanabilir dünya kenti olmak, ürün ve hizmetleri mükemmellik yaklaşımı ve çağdaş bir belediyeçilik anlayışıyla, tüm paydaşlarımızın gereksinim ve memnuniyetini dengeli bir şekilde sağlamak içindir.			✓		✓	
Vizyon: Gaziantep’i tarihi ve kültürel mirası ve çağdaş çalışmaları ile dünyada örnek olarak gösterilen sürdürülebilir gelişmişlik düzeyinde yaşam kalitesi yüksek bir şehir yapmak.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Gaziantep BB Stratejik Planı (2020-2024)	2020	✓		✓		
Nizip Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: İlçede sürekli süresiz ikamet eden veya transit geçenlerin; ekonomik, sosyal, kültürel şartlara bağlı her türlü ihtiyacını kanunlarla verilen görev ve yetkiler çerçevesinde adil, hızlı ve kaliteli biçimde karşılayarak hayata geçirmek.			✓		✓	
Vizyon: İyi yetişmiş az sayıda personel ile teknoloji kullanımına öncelik tanıyarak, plan ve projeye önem vererek, şeffaflık ve katılımcılığı ön planda tutarak hizmette kalite ve tasarrufa ulaşmaktır.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Nizip Belediyesi Stratejik Planı (2020-2024)	2020		✓		✓	
Şahinbey Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Şahinbey’in kadim kültürü ve zengin tarihi mirasını koruyarak güler yüzlü, hızlı ve kaliteli hizmetler üretmek ve ‘insanı yaşat ki devlet yaşasın’ düsturu ile yaptığı sosyal projelerle vatandaş memnuniyetini sağlamaktır.			✓		✓	
Vizyon: Katılımcı yönetim ve şeffaf belediyeçilik anlayışı ile uyguladığı marka sosyal projelerle vatandaşın gönlüne girmiş; doğaya, çevreye, kültüre ve tarihi mirasa saygılı örnek bir belediye olmak.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Şahinbey Belediyesi Stratejik Planı (2020-2024)	2020	✓		✓		
Şehitkamil Belediyesi						
Misyon/vizyon						
Misyon: Kaynakları etkin ve verimli kullanan, katılımcı karar alma mekanizması gelişmiş, hemşerilerinin hukukunu gözetken ve koruyan, dezavantajlı grupların hayatını kolaylaştırmayı hedefleyen, çevreye ve doğaya duyarlı, teknolojik gelişmelere açık, toplumun her kesiminin taleplerine uygun nitelikli projeler üretip hayata geçiren, halka hizmeti prensip edinen, yaşanabilir ve sürdürülebilir bir kent oluşturmayı amaçlayan belediyeçilik hizmeti sunmaktır.			✓		✓	
Vizyon: Yönetimde katılımcılığın en üst düzeye çıktığı, kurumsallaşmanın tamamlandığı, en son teknolojiyi kullanan, yaşanabilir ve sürdürülebilir kent yaşamı içerisinde tarihi ve kültürel mirasını koruyan, halka hizmet noktasında vatandaş memnuniyetini en üst seviyeye çıkarmak suretiyle örnek belediyeçilik anlayışının sürdürülmesidir.			✓		✓	
Stratejik Planlar						
Şehitkamil Belediyesi Stratejik Planı (2020-2024)	2020	✓		✓		

Yaşlanma üzerine Türkiye’de hazırlanan ilk kamu politika belgesi olan ve DPT tarafından 2007

Yaşlanma üzerine Türkiye’de hazırlanan ilk kamu politika belgesi olan ve DPT tarafından 2007 yılında sunulan eylem planından beş yıl sonra ASPB’na bağlı Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, **Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı Uygulama Programı** (2012) adlı bir metin kaleme almıştır. Bu metinde “kronik hastalıklardan korunma ve önleme, hastalığın etkisi ve bağımlılıktan korunma programları geliştirilecek ve geliştirilen politikaların ve yapılan çalışmaların tümünde, kadın ve erkeğin sağlık sorunları ve hizmet ihtiyaçlarının toplumsal ve biyolojik cinsiyete dayalı olarak farklılık gösterebileceği” ve buna dikkat edilmesi gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca, “yaşlıların karar verme süreçlerinin bütün aşamalarına katılımının sağlanması” için ilçe ve köy merkezlerinde oluşturulacak ‘yaşlı meclisleri’nde kadınların da yer almasının teşvik edileceği eylemler arasında yer almaktadır. Yine aynı yıl içerisinde, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı’nca kaleme alınan **Kırsal Alanda Kadının Güçlendirilmesi Ulusal Eylem Planı** (2012-2016), yaşlı kadınlar, kırsal kesimdeki yoksul kadınların içindeki dezavantajlı gruplardan birisi olarak ele alınmıştır. Ancak eylem planında bu gruba yönelik özel bir uygulama ya da politikadan bahsedilmemiştir.

Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan **10. Kalkınma Planı’nda** (2014-2018), ilk defa yaşlılara yönelik bazı uygulama ve politikalar amaçlansa da, yaşlılar kendi içlerindeki farklılıklara değinilmeden tek tip bir demografik grup olarak ele alınmıştır. 2014 yılında yazılan **10. Yaşlanma Özel İhtisas Komisyonu Raporu’nda**, “yaşlı yoksulluğunun nedenleri, yaşlı kadın yoksulluğu, yaşlı yoksulluğunun önlenmesine ve sosyal korumaya ilişkin sosyal politikaların neler olabileceği ve mevcut uygulamalar” ayrı bir başlık olarak yer almıştır. Strateji ve Bütçe Başkanlığı’nın hazırladığı **11. Kalkınma Planı’nda** (2019-2023), “yaşlıların kendilerini dışlanmış ve yalnız hissetmedikleri bir ortam” oluşturulması hedeflenmektedir. Ancak yaşlılara yönelik ayrımcılıkla savaş hedefinde, yaşlılığın toplumsal cinsiyet ya da engellilik, cinsel kimlik gibi herhangi başka bir sosyal konum ile kesişimselliğine vurgu yapılmamıştır. Buna karşılık, 2018 yılında basılan **11. Yaşlanma Özel İhtisas Komisyonu Raporu’nda** ise yaşlı kadınların yaşlı erkeklerden farklı olan deneyimlerine vurgu yapılmaktadır. Bu raporda, “yalnız yaşayan yaşlı kadın nüfusun erkeklere göre daha fazla olması, yoksul yaşlı kadın nüfusunun payı ve kadınların daha uzun yaşama olasılıkları dikkate alınarak bu nüfus grubu için istihdam olanaklarının arttırılması ve teşvik edilmesi” bir hedef olarak karşımıza çıkmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı’nın hazırladığı **Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi ve Eylem Planı** (2014-2018), yaşlıları ve kadınları hayat boyu öğrenme olanaklarına erişimde dezavantajlı gruplar arasında saymaktadır, ancak yaşlı kadın olmayı kişisel bir dezavantaj olarak ele almamaktadır. **TİHEK Stratejik Planı** (2019-2023), “adalet sisteminde kadın haklarına ilişkin uygulamaların” gerçekleştirilmesi ve “yaşlıların adalete erişimini kolaylaştıracak önlemlerin” uygulanmasından ayrı ayrı bahsetmektedir. Yine benzer bir şekilde, Adalet Bakanlığı tarafından kaleme alınan **İnsan Hakları Eylem Planı** (2021), yaşlı ve kadın haklarını ayrı ayrı ele almaktadır. Buna karşılık, ASHB tarafından hazırlanan **Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele IV. Ulusal Eylem Planı** (2021-2025), şiddet mağduru kadınların adalete erişiminin kolaylaştırılması hedefi altında, özel politika gerektiren gruplar içerisinde göçmen kadınlar, engelli kadınlar ve kız çocuklarının yanında yaşlı kadınları da içermektedir. Sağlık Bakanlığı tarafından hazırlanan **Sağlıklı Yaşlanma Eylem Planı** (2015-2020), “kadın ve erkek yaşının ihtiyacına uygun hizmet

almasını için cinsiyet odaklı yaklaşımın stratejilerde yer almasının önemli olduğunu” ve ancak bu şekilde eylem planının başarılı olacağını belirtmektedir.

Mahalli idarelerin stratejik planlarına ve eylem planlarına bakıldığında, sıklıkla kadınlar ve yaşlıların iki ayrı grup olarak ele alındığı görülmektedir. Ancak İBB tarafından hazırlanan **Yerel Eşitlik Eylem Planı** (2021-2024), bu anlamda farklılık göstermekte ve hedefleri arasında yaşlı kadınları ayrı bir grup olarak ele almaktadır. Her ne kadar yaşlı kadınlara yönelik hedeflenen politika ve hizmetler sınırlı olsa da, kesişimsel bakış açısına sahip olması açısından bu yerel eşitlik eylem planı diğer mahalli idarelerin benzer planlarına örnek teşkil edebilir. Bu kısımda incelenen hiçbir politika belgesinde yaşlı LGBTİ+lara yer verilmemiştir.

Tablo 5. Kamu kurumlarının yürüttükleri yaşlılık projelerinin toplumsal cinsiyet eşitliği analizi

Projenin adı	Yıl	Projenin Amacı	TCE	
			Var	Yok
BAKANLIKLAR				
Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı				
Yaşlılar için Gündüz ve Evde Bakım Hizmetlerinin İyileştirilmesi için Teknik Yardım (YAGEP)	2022	Proje kapsamında yaşlılara yönelik 10 adet gündüz merkezine servis aracı ve malzeme desteği sağlanması, Türkiye’ye özgü ve bölgesel nitelikli yaşlı bakım modeli geliştirilmesi, bu çerçevede farkındalık etkinlikleri, çalıştay ve personel eğitimleri düzenlenmesi, ülke çalışma ziyaretleri yapılması, yaşlı bakım ekonomisi araştırması yapılması, raporlar hazırlanması ve yaşlı bakım hizmetleri konusunda etkili bir koordinasyon ve işbirliği mekanizmasının oluşturulması amaçlanmaktadır.		✓
Yaşlı Destek Programı (YADES)	2018	Türkiye’de ikamet eden 65 yaş üstü yaşlıların korunması ve desteklenmesi ile biyo-psiko-sosyal bakıma ihtiyacı olanların yaşadıkları mekânlarda ve/veya gündüzlü merkezlerde gerekli olan bakımlarının yapılarak yaşamlarının kolaylaştırılmasına yönelik büyükşehir belediyeleri tarafından hazırlanan ve bakanlıkça uygun görülen projelere maddi destek sağlayan bir programdır.		✓
Sağlık Bakanlığı				
Sağlıklı Yaşlanma ve Engelliliğin Önlenmesine Yönelik Eğitim Kapasitesinin Arttırılması ve Yaşlılıkta Tıbbi Bakım İhtiyacının Tespiti Projesi	2019	65 yaş üstü kişiler için sağlık hizmetinin planlanması ve sunumunda sağlık hizmetlerine yönelik bakım ihtiyacı olan nüfusun mevcut durumunu tespit etmek, yaşlı sağlığı hizmeti sunumunun geliştirilmesi/sürdürülebilirliği için tıbbi bakım modeli geliştirmek, sağlıklı bir yaşlılık dönemi için 65 yaş üzeri nüfusun tespit edilen mevcut sağlık sorunları ve sağlık hizmet ihtiyacına yönelik rehabilitasyon ve tedavinin tıbbi bakım hizmetleri kapsamında başlatılarak, sağlık harcamalarında azalmanın sağlanması ve sağlık ekonomisine katkıda bulunmasını sağlamak amacıyla gerçekleştirilen bir projedir.		✓

Projenin adı	Yıl	Projenin Amacı	TCE	
			Var	Yok
DİĞER KURUMLAR				
Türkiye Sağlık Enstitüleri Başkanlığı				
Tüşpe Yaşlı Dostu Sağlık Sistemleri Projesi	-	Türkiye’de yaşlılar için sağlık politikalarının geliştirilmesine ve bu politikalarla ilgili kararların alınmasına yardımcı olmak ve yaşlı sağlığına katkı yapmak amaçlanmıştır.		✓
Ankara Sosyal Güvenlik İl Müdürlüğü				
Türkiye’de ve Ulus Ötesi Göçmen Olarak Avrupa’da Yaşayan Türklere Bulaşıcı Hastalığı Olmayan Hastalığa Sahip Yaşlıların Sağlıklı Yaşam ve Özyönetimlerinin Desteklenmesi	2017	5 farklı kronik hastalıktan (Hipertansiyon, Koroner Kalp Hastalığı, Diyabet, KOAH ve Osteoporoz) bir veya birden fazlasına sahip yaşlı bireylerle yapılan derinlemesine görüşmeler ile sorunların belirlenmesi ve alternatif çözüm yollarına yönelik çalışmalar yapılıyor.		✓
MAHALLİ İDARELER				
Adana Büyükşehir Belediyesi				
Seyhan Belediyesi				
“Engelsiz Taksi” Projesi	2021	Sosyal Yardım İşleri Müdürlüğü bünyesinde hizmete giren “Engelsiz Taksi” uygulamasıyla, engelli ve yürüme güçlüğü çeken yaş almış bireylerin evleri ile hastane, kaymakamlık, postane, adliye, banka vb. kamu kurum ve kuruluşlarındaki işleri ile havaalanı, tren istasyonu, otopark, düğün, sinema, konser gibi sosyal etkinlikler arasındaki nakli ücretsiz olarak gerçekleştiriliyor. Yararlanmak için randevu alınması gerekiyor. Bireylerin toplu ulaşım araçlarıyla saatlerce sürecek işlerini çok kısa zamanda yapmaları sağlanıyor, konser, sinema, düğün gibi sosyal aktivitelere katılımları da teşvik ediliyor.		✓
Yüreğir Belediyesi				
“Sosyal Market” Projesi	-	Dar gelirli vatandaşlar; büyükşehir belediyesine sosyal yardım talebinde bulunabiliyor. Sosyal yardımlarda öncelik yaşlı, engelli, kimsesiz ve bakıma muhtaç kişilere veriliyor. Yapılan yardımlar arasında şunlar bulunuyor: Gıda ve temizlik malzemesi yardımı; kira yardımı; yakacak yardımı; şartlı sağlık yardımı; nakdi yardımlar; evde bakım yardımı; ekmek, çorba veya günlük sıcak yemek dağıtımı; mobilya ve beyaz eşya yardımları; alışveriş çeki, akıllı kart, paso dağıtımı; halk çamaşırhanesi hizmeti; dul ve yetim yardımları		✓

Projenin adı	Yıl	Projenin Amacı	TCE	
			Var	Yok
Ankara Büyükşehir Belediyesi				
Yaşlılar Lokali	2005	Lokal, yaşlıların sosyal faaliyetlerde buldukları, boş zamanlarını değerlendirebilecekleri bir mekân oluşturarak üyelerin topluma etkin olarak katılımları amaçlanmaktadır.		✓
Yaşlılar Bilgi Erişim Merkezi	2007	Teknoloji, internet ve dil alanında çeşitli eğitimler vermek amacıyla açılmış merkezdır. Temel bilgisayar programları, sosyal medya ve talep edilen başka programların eğitimleri verilmektedir.		✓
Engelli ve Yaşlı Tatil Kampları	2015	Yaşlı bireylere ve engelli kişilere Akçakoca ve Altınoluk’ta konaklama ve yemeğin ücretsiz olduğu tatil kampları düzenlenmektedir.		✓
Şefkat Evleri	-	Ankara’da geçici bir süre hasta refakatçisi veya hasta olarak bulunmak zorunda olan ancak barınacak yeri ve maddi imkânı olmayan yardıma muhtaç kişi ve ailelerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulmuş yatılı hizmet kuruluşlarıdır.		✓
Yaşlılara Hizmet Merkezi	-	Yaşlıların bakımı ile ilgili olarak hanehalkının tek başına yetersiz kaldığı durumlarda evde bakım ve evde bakıma destek hizmetlerinin (evde temizlik, sağlık, bakım onarım, kuaför vb.) verildiği yerdir.		✓
Çankaya Belediyesi				
Baharevleri	2017	Baharevi, yaşlı bireylerin zamanlarını iyi değerlendirebileceği, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayabileceği sıcak bir ortam sunmaktadır. Ayrıca ağız-dış sağlığı ve hemşirelik hizmetleri; Alzheimer, diyabet, obezite, kadın hakları, engelli hakları, çocuk hakları, toplumsal cinsiyet, aile ilişkileri, iletişim, sağlıklı beslenme vb. kapsayan eğitimler ve seminerler; müzik, tiyatro, dans, film gösterimi, geziler ve sportif etkinlikler; sağlık, barınma, ayni-nakdi yardım vb. kamusal hizmetlerden yararlanmak isteyen bireylere iletişim ve bilgilendirme gibi diğer hizmetler de verilmektedir.		✓
Evde Bakım ve Sağlık Hizmeti	2019	Evde Sağlık Birimi birinci basamak sağlık hizmeti, Evde Temizlik Hizmet Birimi ise 65 yaş üstü, bakıma muhtaç, engelli bireyin bakımını üstlenmiş olup ev temizliğini gerçekleştiremeyen ve ekonomik yetersizlik nedeniyle temizlik hizmeti satın alamayan vatandaşlara hizmet veriyor. Oluşum dahilinde pansuman, enjeksiyon, tansiyon ölçümü, şeker ölçümü, kan tetkiki için kan örneği alma gibi birinci basamak sağlık hizmetleri veriliyor.		✓
“65 Yaş Üstüne Vefa” Projesi	2021	Çankaya Belediyesi, pandemi koşullarında evlerinden çıkmak istemeyen ve ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olan 65 yaş üstü vatandaşlara kolonya ve maskeden oluşan hijyen seti dağıtıyor.		✓

Projenin adı	Yıl	Projenin Amacı	TCE	
			Var	Yok
Antalya Büyükşehir Belediyesi				
Emekliler Kahvesi	2021	Şehirde ücretsiz çay servisi ve salon, teras, mutfak kullanımı olanağı sağlayan altı adet emekli kahvesi bulunmaktadır.		✓
Aktif Yaşlı Merkezi	2019	Uzman kadrolar eşliğinde sanatsal ve kültürel faaliyetler, egzersiz ve spor faaliyetleri, gerontolojik danışmanlık hizmetleri veren bir merkezdir.		✓
Evde Sağlık Hizmeti	-	65 yaş üstü ve kronik hastalara evlerinde sağlık ziyaretleri ve hasta nakil hizmeti sağlayan birimdir.		✓
Eskişehir Büyükşehir Belediyesi				
Aktif Yaşlanma Hareket Atölyesi	2021	Pandemi döneminde yasaklardan dolayı hareketsiz kalan 65 yaş üstü vatandaşlar için 11 Haziran-2 Temmuz 2021 tarihleri arasında Aktif Yaşlanma Hareket Atölyesi düzenlendi. 65 yaş üstü bireylerin, belli alışkanlıklarla yerleşmiş duruşları üzerinde çalışmak, bedensel farkındalıklarını arttırmak amaçlandı. Kas, iskelet ve sinir sistemine doğrudan etki ederek iyileşme sağlayan dans terapisi; osteoporoz, demans, depresyon ve öfke kontrol süreçlerinde de olumlu etkiler yarattığı için tercih edilmiştir.		✓
Odunpazarı Belediyesi				
Koca Çınar Yaşam Merkezi	2017	Yaşlıların ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için Emek Mahallesi’nde kurulmuştur. Toplam 203,4 m2 alana sahip olan binanın içinde; çok amaçlı salon, faaliyet salonu, kuaför salonu, sağlık birimi, mescit, yemek salonu, mutfak, güvenlik ve idari birimler bulunuyor. Koca Çınar Yaşam Merkezi’nde ayrıca yaşlıların günlerini doğal hayat içerisinde geçirebilecekleri bahçe oturma grupları, kameriyelerle düzenlenen bir de park bulunuyor.		✓
Evde Hasta ve Yaşlı Yıkama Hizmeti	2017	Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü bünyesinde yürütülen çalışmalar kapsamında sağlık ekipleri tarafından yaşlı, engelli ve ihtiyaç sahibi vatandaşların evlerinde özel bir yataklı banyo sistemi kuruluyor ve ozonlu suyla yıkama gerçekleştiriliyor. İhtiyaç sahibinin tüm ihtiyaçları giderilerek, kişisel bakımları yapılıyor. Evde Hasta ve Yaşlı Yıkama Hizmeti de SOBE gibi, COVID-19 (Koronavirüs) salgınında çalışmalarına devam ediyor.		✓
Tekerlekli Sandalye ve Diğer İhtiyaç Yardımları	2015	Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü Engelli Birimi, bugüne kadar yüzlerce engelli bireye tekerlekli sandalye, akülü sandalye, walker, hasta yatağı, baston vb ihtiyaç yardımı yaparak engelli bireylerin yaşamını kolaylaştırdı.		✓

Projenin adı	Yıl	Projenin Amacı	TCE	
			Var	Yok
Seyitgazi Belediyesi				
Pazardan Eve Servis Hizmeti	2018	51 mahallesi bulunan Seyitgazi Belediyesi, pazar günleri Kırka’da pazartesi ise Seyitgazi’de kurulan pazara vatandaşların kolay ulaşabilmesi için ücretsiz pazar servisi hizmetini uygulamaktadır. Özellikle yaşlı vatandaşlar tarafından büyük ilgi görüyor. Ücretsiz pazar servisi ile vatandaşları mahallelerinden alıp pazar ihtiyaçlarını gidermeleri için ücretsiz servis imkânı sağlayan Seyitgazi Belediyesi, alışverişini yapan vatandaşları daha sonra da aynı servisle kapısına kadar bırakıyor.		✓
İstanbul Büyükşehir Belediyesi				
Aktif Yaşlılık Projesi	2011	Bu projeye, düzenli egzersiz ve spor yaparak, yaşlanma ve yaşlılıkla birlikte ortaya çıkan sorunların azaltılması ve Bayburt Memnune Evsen Huzurevi sakinlerinin yaşam kalitelerinin artırılması hedeflenmektedir.		✓
Ergoterapi Mutluluk Projesi	2011	Özellikle demans rahatsızlığı bulunan ve zihinsel engelli Kayışdağı Darülaceze sakinlerinin ergoterapi ile rehabilitasyonları hedeflenmiştir.		✓
Beşiktaş Belediyesi				
Evde Kişisel Bakım ve Muayene Hizmeti	-	65 yaş üstü veya engelli, kronik rahatsızlığından dolayı bakıma muhtaç kişilere yönelik ücretsiz Evde Kişisel Bakım ve Muayene Hizmeti ile kişilerin yaşam kalitesini artırarak ve ailelerine destek sağlayarak sağlıklı bir toplum oluşması hedefleniyor.		✓
Ulus Yaşam ve Alzheimer Etkinlik Evi	-	Beşiktaş’ın kıdemli kentlilerine ferah ve temiz bir ortamda yeni insanlar tanıma, sosyalleşme, gündelik aktivitelerde bulunabilme imkânı vermenin yanı sıra ayrıca psikolog kontrolünde sağlık hizmetleri de sunuyor.		✓
Yaşamevleri	-	Yaşamevi, Beşiktaşlı yaşlılara farklı ve temiz bir ortamda yeni insanlar tanıma, sosyalleşme, gündelik aktivitelerde bulunabilme imkânı vermenin yanı sıra ayrıca her cuma psikolog kontrolünde sağlık hizmeti de sunuyor.		✓
İzmir Büyükşehir Belediyesi				
Evde Sağlık ve Bakım Hizmeti		Sosyoekonomik yoksulluk ve yoksunluk içinde bulunan, günlük yaşam faaliyetlerini tek başına sürdüremeyen hasta, yaşlı ve engelli ihtiyaç sahibi kişilere; belirli periyotlarda yara bakım hizmeti, psikolojik destek hizmeti, fizik tedavi hizmeti, kişisel bakım hizmeti ve ev temizliği hizmeti verilmektedir.		✓
Alzheimer ve Demans Hasta ve Aileleri Buluşma Danışma Merkezi	2013	Alzheimer (1. evre) ve/veya hafif demans hastalarının ve ailelerinin bir araya gelebileceği, ücretli üyelik gerektiren bir danışma merkezidir.		✓
Sağlıklı Yaş Alma Merkezi	2007	Merkez, üyelerine antrenör eşliğinde spor yapma, İzmir’in turistik ve tarihi yerlerini gezme, sanat müziği korosuna katılma ve merkezde sık sık sohbet olanağı sağlıyor.		✓

Projenin adı	Yıl	Projenin Amacı	TCE	
			Var	Yok
Gaziantep Büyükşehir Belediyesi				
Evim Dünyalara Bedel	2021	Zorunlu izolasyon sürecinde vakitlerinin büyük bir çoğunluğunu evlerinde geçiren yaşlı bireyler için şehri karış karış gezen Sağlık Hizmetleri ve Engelliler Daire Başkanlığı Engelliler ve Yaşlılar Şube Müdürlüğü ekipleri; temizlik, kişisel bakım, sağlık, tamir-bakım ve onarım, acil ulaşım desteği, terapi gibi konularda hizmet veriyor. Ayrıca salgın sebebiyle sokağa çıkma kısıtlaması olan yaşlı vatandaşların psikososyal açıdan olumsuz etkilenmemesi için uzman psikologlarca psikolojik destek sağlanarak ruhsal boşluğa düşme ihtimalinin önüne geçiliyor.		✓
Nizip Belediyesi				
Yaşlılar için Sıcak Yemek Hizmeti	2020	Nizip Belediyesi, bünyesinde kurduğu aşeviyle ilçede yaşayan ihtiyaç sahibi ailelere yılın her günü sıcak yemek servis ediyor. Gıda mühendislerinin kontrolünden geçen yemekler ilçedeki 23 mahallede bakıma muhtaç ve yaşlı vatandaşların evlerine kadar ulaştırılıyor.		✓
Oğuzeli Belediyesi				
Yaşlı ve Hastalara Evde Yemek Hizmeti	2014	Ramazanda “Evde yemek hizmeti” çerçevesinde iftar çadırına gelemeyecek kadar hasta veya yaşlı aileler ziyaret edilerek, her gün iftardan önce üç çeşit sıcak yemek evlerine kadar getirilerek dağıtımı yapılmıştır.		✓
Kocaeli Büyükşehir Belediyesi				
Hayata Tutun Projesi	2021	65 yaş ve üstü vatandaşların evlerinde banyo içi sabit tutunma barı, banyo içi tabure, kaydırmaz paspas, harekete duyarlı aydınlatma, tuvalet kenarına mafsallı tutunma barı gibi ihtiyaçları gideriliyor. 2021 yılında başlayan proje şimdiye kadar 600 hanede uygulama yapmış, 400 haneye daha uygulamayı planlamaktadır.		✓
Kahramanmaraş Belediyesi				
Yaşlılar için Akıllı Sistemler	2021	Kahramanmaraş’ta toplamda 350 yalnız yaşayan yaşlının evine akıllı sistemler kurulmuştur. Kurulan sistemlerle uzaktan tansiyon, şeker, anlık nabız ölçümü yapılabilir ve acil yardım butonu ile belediyenin çağrı merkezine ulaşılabilir. Ayrıca sistem dâhilinde gaz, duman, yangın sensörleri ve Alzheimer/ demans hastaları için GPS tabanlı kişi takip cihazları bulunuyor.		✓

Projenin adı	Yıl	Projenin Amacı	TCE	
			Var	Yok
Mersin Büyükşehir Belediyesi				
Mezitli Belediyesi				
Davultepe Aktif Yaş Alma Merkezi	2018	İleri yaştaki vatandaşların sosyal hayata katılması için merkezde Türk sanat müziği konserleri, resim sergileri ve kurslar düzenlenmektedir.		✓
Silifke Belediyesi				
Engelli ve Yaşlı Taşıma Aracı	2016	Silifke Belediyesi, engelli ve yaşlı vatandaşları özel servis aracıyla sağlık kuruluşlarına götürüyor. Belediyenin randevu numarasını arayan engelli ve yaşlı bireyler evinden alınıp hastaneye götürülüyor. Tedavileri tamamlandıktan sonra yine oradan alıp evlerine ulaştırılıyor.		✓
Samsun Belediyesi				
Çarşamba Belediyesi				
Aşevi	2020	Maddi durumu yerinde olmayan ailelere ve yaşlılara kuru gıda ve her gün sıcak yemek servisi yapan Çarşamba Belediyesi, ayrıca sosyal tesislerine gelen ihtiyaç sahiplerine sıcak çorba ikram ediyor. Bunun yanında aşevi pandemi sürecinde 10.282 koli kuru gıda yardımı ve 1.800 kişiye nakit destek yardım kartı dağıttı.		✓

C. Sivil Toplum Örgütlerinin ve Diğer Kamusal Aktörlerin Kapasitelerinin Haritalaması (Yapısal İzleme)

Tablo 6. Yaşlılık ile ilgili STK’ların izlenmesinin yapılabileceği kaynaklar

STK adı	Web Sitesi
17 Mayıs Derneği	https://www.17mayis.org/
Engelli Kadın Derneği (ENKAD)	http://engellikadin.org.tr/
Mavi Kalem Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği	https://www.mavikalem.org/
65+ Yaşlı Hakları Derneği	https://yaslihaklaridernegi.org/
Ortak Yaşamı Geliştirme Vakfı	https://www.ortakyasamvakfi.org/
Senex Yaşlanma Çalışmaları Derneği	http://www.senex.org.tr/
Toplumsal Haklar ve Araştırma Derneği	https://www.tohad.org/tohad/
Akademik Geriatri Derneği	https://akademikgeriatri.org/
Artı Nefes Vakfı	https://artinefes.org.tr/
Türk Geriatri Derneği	https://www.geriatri.org.tr/
Türkiye Alzheimer Derneği	https://www.alzheimerdernegi.org.tr/
Türkiye Emekliler Derneği	https://www.tued.org.tr/
Tüm İşçi Emeklileri Dul ve Yetimleri Derneği	https://tumemekder.org.tr/
Türkiye Yaşlılık Konseyi Derneği	https://turyak.org.tr/
Uluslararası Yaşlılara Saygı Federasyonu	http://www.uysaf.org.tr/

Türkiye’deki birçok kadın örgütü kesişimsellik anlayışı içerisinde hak savunuculuğu ve/veya izleme yaparken toplumsal cinsiyetin kesişiminde yaşı nadiren ele almaktadır. Örgütlenmelerin bünyesinde yaşlı kadın oranı düşük olmasa da, bu demografik gruba yönelik aktif çalışmaları olan kadın örgüt sayısı oldukça azdır. Topluluk üyelerinin yaş ortalamasının daha genç olduğu LGBTİ+ örgütlerinde ise yaşlılıkta LGBTİ+ deneyimleri, son dönemde kendisine daha çok gündem bulmaya başlamıştır. Bu kısımda sadece yaşlılığı odak noktasına alan ya da yaşlılığa dair aktif çalışmaları olan kadın ve LGBTİ+ STK’larından kısaca bahsedilecek, sonrasında da hak temelli izleme çalışmaları değerlendirilecektir.

17 Mayıs Derneği, kurdukları 40+ Lubunya İnsiyatifi üzerinden 2019 senesinden bu yana yaşlılık ve cinsel yönelim + cinsel kimlik kesişiminde çalışmalarına başlamıştır. Dernek, HIV, İnterseks ve Yerel Yönetimler Çalışmalarının yanında Yaşlılık Çalışmaları başlığı altında da savunuculuk ve aktivizmini 2020 senesinde Etkiniz AB desteğiyle gerçekleştirdikleri Yaşlı LGBTİ+lar projesiyle görünür hale getirmiştir. Bu proje kapsamında, ilk olarak Türkiye’de ve dünyadaki yaşlı LGBTİ+ların durumunu ortaya koyan bir rapor, sonrasında da Yaşlı LGBTİ+ların Hakları ve Sorunları başlığında çevrimiçi düzenlenen seminerlerin içeriklerinin de bulunduğu bir kitapla iyi örneklere de yer vermişlerdir. Dernek, halen 40+ Yaşlılık Çalışmalarına devam etmektedir.

Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği (KİH-YÇ), “kadınların tam eşitliği ve cinsiyet ya da cinselliğe dayalı her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılması yönünde” çalışan bir sivil toplum örgütüdür. Bu kadın örgütünde “cinsiyet, toplumsal cinsiyet, yaş, ırk, din, dil, siyasi veya başka bir görüş, sınıf, etnik köken, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, sağlık durumu, engellilik, nesep, medeni hal, göçmen veya mülteci statüsü veya bir başka statü gibi faktörlere dayalı tüm ayrımcılıklara” karşı oldukları belirtilmiştir. Ayrıca bu tür ayrımcılıklara karşı da etkin bir şekilde ve hak temelli çalışmalar yürütmektedir.

Amaçlarından birisi de “engelli kadınların hak arama mekanizmalarına erişimlerinin yaşama geçmesi için çalışmak ve her türlü ayrımcılıkla mücadele etmek” olan **Engelli Kadın Derneği**’nin çalışma ve hak savunuculuk faaliyetlerinde yaşlı engelli kadınlar da içerilmektedir. Derneğin, 2021 yılında çıkardığı “Covid-19 Pandemi Sürecinde Engelli Kadınların İnsan Hakları İzleme” raporunda yaşlı engelliler de dâhil olmak üzere tüm engelli kadın ve kız çocuklarının insan hakları pandemi sürecinde izlenmiştir.

“Emek, kadına yönelik erkek şiddeti, kadınların politik katılımı gibi cinsiyet eşitliğinin farklı alanlarında faaliyet gösteren 16 ilden 32 kadın örgütünün bir araya geldiği” **KEİG Platformu**, kadınlara yönelik çoklu ayrımcılığa karşı olan tutumunun içeriğinde yaşa dayalı ayrımcılıktan bahsetmemektedir. Ancak 2015 yılında kaleme aldıkları “Kadın Emeği ve İstihdamına İlişkin Bilgi Notları” adlı yayınlarında kadın istihdamının önünde bir engel teşkil ettiğini düşündükleri yaşlı bakımından, yaşlı kadınların bu bakım türündeki rollerine girmeden dolayı olarak bahsetmektedir. Aynı raporda, yaşlılık sigortası, sosyal güvenlik sisteminde kadınları ilgilendiren bir başlık olarak ele alınmaktadır.

Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma Derneği, “özgürlük, insan hakları, demokratik haklar, sağlık hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın hakları, LGBTİ+ hakları, çocuk hakları ve ayrımcılığın önlenmesi konularında taraf” olduğunu belirten ancak bu hakların içerisinde yaşlı haklarını saymamasına rağmen yaşlı kadın ve LGBTİ+ları da dışlamayan çalışmalar yürüten bir dernektir. Nitekim 2014 yılında yayımladıkları Türkiye’de Kadın Sağlığı Politikaları Raporu’nda toplumsal cinsiyet ve ileri yaş üstünden farklılaşan sağlık sorunlarına dair farkındalık yaratmayı ve çözümler üretmeyi amaçlamışlardır. Bu anlamda Türkiye’de kadın sağlığı politikalarının incelenmesine kesişimsel bir bakış açısı sunmuşlardır.

Tablo 7. Yaşlılık Alanında LGBTİ+ Temelli STK’lar

STK	Hak temelli izleme*		İzleme Raporu	Yıl	İçerik	Çoklu ayrımcılık ve kadını içermesi***	
	Var	Yok				Var	Yok
17 Mayıs Derneği	✓		Yaşlı LGBTİ+lar: Dünyada ve Türkiye’deki Durum	2020	Yaşlı LGBTİ+ların yaşadığı hak ihlalleri (ör. Miras hakkı)	✓	
	✓		Yaşlı LGBTİ+ların Hakları ve Sorunları ile Dünyadan Örnekler: Çalışma ve Araştırma Raporu	2021	Yaşlı LGBTİ+ların hakları üzerine yapılan çalışmaların dünyadan örneklerle incelenmesi	✓	

Tablo 8. Yaşlılık Alanında Kadın Temelli STK’lar

STK adı	Hak temelli izleme*		İzleme Raporu	Yıl	İçerik	TCE duyarlılığı**	
	Var	Yok				Var	Yok
Kadın İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği (KİH-YÇ)		✓	Türkiye CEDAW Sivil Toplum Yürütme Kurulu’nun BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi’ne Sunduğu 7. Periyodik Dönem Gölge Raporu	2016	CEDAW sözleşmesine Türkiye özelinde eklenmesi gereken temalar hakkında	✓	
Engelli Kadın Derneği (ENGKAD)	✓		COVID-19 Pandemi Sürecinde Engelli Kadınların İnsan Hakları İzleme Raporu	2021	Engelli kadınların hukuki durumu, medyada temsili, kamu kurum ve kuruluşlarındaki bilgiler hakkında	✓	
Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi (KEİG) Platformu		✓	Kadın Emeği ve İstihdamına İlişkin Bilgi Notları	2015	Kadınların ev içi emeği, hamilelik ve çocuk bakımı sebebiyle farklılaşan istihdam deneyimleri ve sosyal güvenlik (yaşlılık sigortası dâhil) temininde getirilmesi gereken değişiklikler	✓	
Mavi Kalem Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği		✓	Türkiye’de Kadın Sağlığı Politikaları Forumları	2014	Toplumsal cinsiyet ve ileri yaş üstünden farklılaşan sağlık sorunlarına (ör. menopoz sonrası osteoporoz) dair farkındalık ve yaklaşımlar üretmek	✓	

Tablo 9. Yaşlılık STK’larının hak temelli izleme incelemesi

STK	Hak temelli izleme*		İzleme Raporu	Yıl	İçerik	Çoklu ayrımcılık ve kadını içermesi***	
	Var	Yok				Var	Yok
Toplumsal Haklar ve Araştırma Derneği (TOHAD)	✓		Engelli Hakları İzleme Raporu	2020	Fiziksel-cinsel şiddet, kötü muamele ve istismar; bağımsız yaşayabilme ve topluma dahil olma; kişisel hareketlilik-rehabilitasyon	✓	
	✓		Engelli Bireylere Yönelik Fiziksel-Cinsel Şiddet, İstismar ve Kötü Muamele Olayları İzleme Raporu	2016	Engelli bireylerin maruz kaldığı şiddet, kötü muamele ve istismar	✓	
Senex Yaşlanma Çalışmaları Derneği	✓		COVID-19 Gündeminde Yaşlılara Yönelik Hak İhlalleri ve Ayrımcı Uygulamalar	2021	Seyahat özgürlüğünün, adalete erişim hakkının, çalışma hakkının, medeni hakların ve sağlık ve bakım hakkının engellenmesi	✓	
			SOLİS\E Yaş Dostu Mekânları ve Hak Temelli Hizmetleri Planlamak	2021	Yaş dostu çevrelerin ve hizmetlerin nasıl oluşturulabileceği konusunda eğitim verilmesi		✓
			Senex İzleme: Yaşlılara Yönelik Şiddet ve İhlallerin İzlenmesi (Ocak-Ekim)	2021	Ölüm, şüpheli ölüm, cinayet, zehirlenme, yangın, kaza, düşme, dolandırıcılık, afet, ihmal gibi yaşlılara yönelik şiddet ve ihlallerin aylık olarak izlenmesi	✓	

STK’ların Yönetim Yapısının Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Analizi

Tablo 10. Yaşlılık alanındaki STK’ların toplumsal cinsiyet temsili (2021 verileri)

STK Adı	Başkan		Yönetim Kurulu		Üyeler	
	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
	N	N	N	N	N	N
Akademik Geriatri Derneği	2	0	8	1		
Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Derneği	0	1	3	6		
Türkiye Alzheimer Derneği	0	1	7	4		
Türkiye Emekliler Derneği	0	1	0	5		
Tüm İşçi Emeklileri Dul ve Yetimler Derneği	0	1	1	4		
Türk Geriatri Derneği	1	0	5	2		
Türkiye Yaşlılık Konseyi Derneği	1	0	4	4		
65+ Yaşlı Hakları Derneği	1	0	5	2	27	8
Ortak Yaşamı Geliştirme Vakfı	1	1	1	10		
Senex Yaşlanma Çalışmaları Derneği	0	1	4	3		
Uluslararası Yaşlılara Saygı Federasyonu	0	1	8	10		

STK’ların Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Yaklaşımıyla Değerlendirilmesi

Tablo 11. Yaşlılık alanındaki STK’ların amaç, vizyon ve misyonlarının toplumsal cinsiyet eşitliği analizi

STK Adı	Amaç		Vizyon		Misyona	
	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği
	var	yok	var	yok	var	yok
Akademik Geriatri Derneği		✓				
Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Derneği			✓		✓	
Türkiye Alzheimer Derneği		✓				
Türkiye Emekliler Derneği						✓
Tüm İşçi Emeklileri Dul ve Yetimler Derneği				✓		✓
Türk Geriatri Derneği		✓				
Türkiye Yaşlılık Konseyi Derneği	✓					
65+ Yaşlı Hakları Derneği						✓
Ortak Yaşamı Geliştirme Vakfı	✓					
Senex Yaşlanma Çalışmaları Derneği		✓				
Uluslararası Yaşlılara Saygı Federasyonu				✓		✓

Türkiye’de yaşlılık üzerine çalışan sivil toplum örgütlerinin sayısı azdır ve bunların sadece çok az bir kısmı hak savunuculuğu yapmaktadır, neredeyse yok denecek kadar bir kısmı ise hem yaş hem de toplumsal cinsiyete önem vermektedir. Yaşlılık alanında faaliyet gösteren bazı STK’lar daha çok meslek örgütü gibi çalışan geriatri dernekleri, diğerleri de yaşlıların sorun ve ihtiyaçlarına dikkat çekmek adına bu alanda bilinçlendirme faaliyetleri yürüten derneklerdir. Hak savunuculuğu yapmak amacıyla yola çıkan dernekler henüz çok yenidir ve dolayısıyla hak temelli çalışmaları da nispeten azdır.

2019 yılında hayata geçen **Senex Yaşlanma Çalışmaları Derneği**, faaliyet alanlarından birisi “yaşlanma süreci ve yaşlılık dönemine ilişkin olarak, yükseköğrenim ve sosyal politika alanı öncelikli olmak üzere, bulguya dayalı bilimsel bir altyapı oluşturmak, sorunların ya da güçlü yanların toplumca tanınmasını, kamusal ilginin ve bilincin geliştirilmesini sağlamak, farkındalık yaratmak için yayın faaliyetleri yürütmek” olan bir dernektir. Dernek, 2021 yılının Ocak ayından itibaren her ay Yaşlılara Yönelik Şiddet ve İhlallerin İzlenmesi başlıklı raporları kendi web sitelerinde yayınlamaktadır. Bu yayınlarda, medyada yer alan haberler üzerinden derledikleri yaşlılara yönelik şiddet, istismar, ihmal, ihlal ve ayrımcılıkla ilgili izleme ve raporlama çalışmaları yer almaktadır ve bu hak ihlallerinin toplumsal cinsiyete göre nasıl şekillendiğine de önem verilmektedir. Ayrıca 2021 yılının ortası itibarıyla “Covid-19 Gündeminde Yaşlılara Yönelik Hak İhlalleri ve Ayrımcı Uygulamalar” başlığı ile bir çalışma tamamlamış ve bu çalışmayı yine kendi web sitelerinde yayımlamışlardır. Bu çalışmada, altı aylık bir zaman diliminde ulusal çaplı çeşitli gazetelerin internet yayınlarında gündelik olarak çıkan yaşlılara yönelik hak ihlalleri ve ayrımcı uygulamalara dair haberler incelenmiştir. Buna ek olarak, söylem analizi kullanılarak medyanın ayrımcılığı yayan dili de eleştirilmiştir. Bu raporda, bilhassa yaşlı kadınlara yönelik söylemin ayrımcı olduğunu vurgulamışlardır. Derneğin 2021 yılının son aylarında hayata geçirdiği bir diğer önemli proje de “SOLİS\ve: Yaş Dostu Mekânları ve Hak Temelli Hizmetleri Planlanmak” projesi olmuştur. Henüz başlangıç döneminde olan bu projede yaşlılara hizmet veren ve yaş dostu mekânların geliştirilmesi üzerine çalışan kurum ve kişilere bilgilendirici eğitimlerin verilmesi amaçlanmaktadır.

Türkiye’de özellikle yaşlılar için yaşlılar tarafından hak savunuculuğu yapmak amacıyla 2014 yılında kurulan ilk ve tek sivil toplum kuruluşu olan **65+ Yaşlı Hakları Derneği**, araştırmaları ile yaşlılığa yönelik sosyal politikaların oluşturulmasına öncülük etmek isteyen bir dernektir. Yaklaşımlarını hak temelli olarak tanımlayan dernek, “yaşa bağlı haklar ve cinsiyet sorunları için bir farkındalık oluşturma ve bireysel ve toplumsal düzeyde yaş ayrımcılığına karşı mücadele etmeye odaklanma” yaklaşımını benimsemiştir. 2021 yılında başlayan ve AB tarafından finanse edilen “65+ Dijital Kapsayıcılık” dernek projesiyle 65 yaş üstü bireylere dijital kapsayıcılık eğitimleri vermeyi amaçlamaktadır. Bu projede toplumsal cinsiyet bakış açısı söz konusu değildir.

“Engelliler, kronik ya da süreğen hastalar, yaşlılar, kadınlar, çocuklar” gibi ayrımcılık, istismar ve hak kaybı riski altındaki gruplar için hak savunuculuğu faaliyetleri gerçekleştirmeyi amaç güden **TOHAD**, 2013 yılında başlattıkları Engelli Hakları İzleme Projesi ile “başta çoklu dezavantajlı engellilerin” çeşitli alanlarda yaşadıkları hak kayıplarını raporlama çalışması yapmış, bunun yanında lobi faaliyetleri de gerçekleştirmiştir. Bu projenin çıktılarında birisi olarak 2020 yılında Mevzuattan Uygulamaya Engelli Hakları İzleme Raporu’nda her ne kadar toplumsal cinsiyete önem verilmiş olsa da yaş ve toplumsal cinsiyet kesişiminde engelli hakları incelenmemiştir.

“Etnik köken, dinsel ya da mezhepsel inanç, cinsiyet farklılığı gibi unsurlardan beslenen” ve “yaratılan çatışmalar, savaşlar neticesinde çocuklardan kadınlara, yaşlılardan engellilere kadar milyarlarca insanın” karşı karşıya kaldığı “açlık, sefalet, göç, hastalık ve eğitim yetersizliği gibi insanlıkla bağdaşmayacak durumlar”a karşı “özgürlükçü, demokrasiden ve insan haklarından yana, emeğin öncelikli olduğu bir dünya” yaratmayı ilk hedef olarak belirleyen **Ortak Yaşamı Geliştirme Vakfı**, 2020 yılında başlattıkları video serisi projeleri ile COVID-19 döneminde “ayrıştırılan ve yalnızlaştırılan yaşlıların” yaşadıkları hak ihlallerine dikkat çekmeyi amaçlamıştır. Bu projede, toplumsal cinsiyet duyarlılığı gözetilmemiştir.

Yaşlılık alanında ve daha çok meslek örgütü şeklinde çalışan, ancak yaşlı hakları alanında izleme ya da hak savunuculuğu çalışmaları yapmayan iki dernek, Türk Geriatri Derneği ve Akademik Geriatri Derneği’dir. 2003 yılında Ankara ve çevresindeki dört devlet üniversitesinin tıp fakültelerinden uzman doktorların bir araya gelerek kurdukları **Türk Geriatri Derneği’nin** amacı “Geriatri konusundaki gelişmeleri yakından izleyerek üyelerini bilgilendirmek, ilgili uzmanlık dallarındaki hekimlere ‘yaşlıların sağlık sorunları’ konusunda eğitim vermek, bu amaçla seminer, panel, sempozyum ve kongreler düzenlemek, araştırmalar yapmak, projeler geliştirmek ve uygulamak, üyelerine destek sağlamak, bilimsel yayınlar yapmak ve toplumun ‘sağlıklı yaşlanma’ konusunda bilinçlendirilmesi için çalışmalar yapmaktır.” Daha çok mesleki bir örgütlenme gibi çalışan bu dernek, yaşlanma -özellikle sağlıklı yaşlanma- ve yaşlılığa dair bilgilendirici yayınlar yapmakta ve konferanslar düzenlemektedir.

Akademik Geriatri Derneği de, “üyelerinin geriatri bilim dalında araştırma, eğitim, hasta bakımı, tedavi konularında yüksek standartlar içinde bulunmalarını sağlamak ve geriatri eğitiminde, hasta bakımında teknik ve bilimsel imkânların geliştirilmesine katkıda bulunmak” amacıyla 2005 yılında kurulmuştur. Geriatri alanında çalışmalar yapan çeşitli mesleklerden uzmanların üye olduğu Akademik Geriatri Derneği’nin temel hedefi “yaşlılık ve yaşlı sorunları ile ilgili verilerin saptanmasında ve ilgili kurumlarla paylaşılmasında öncü kurum olmak ve uluslararası projeler geliştirip mevcut ilişkilerini daha ileri boyutlara taşımaktır.”

Alzheimer hastalığına odaklandığı için yaşlılık alanında dolaylı olarak faaliyet gösteren Türkiye Alzheimer Derneği ve emekli dernekleri olan Türkiye Emekliler Derneği ve Tüm İşçi Emeklileri Dul ve Yetimleri Derneği’nin yaşlı hakları üzerine izleme ve hak savunuculuğu faaliyetleri yoktur. **Türkiye Alzheimer Derneği**, çalışmalarında en başta “halkımızın Alzheimer hastalığı ve bakımı konusunda bilinçlendirilmesi, eğitilmesi ve bu hastalıktan mustarip kişi ve ailelerin yaşam kalitesinin artırılması konularına” öncelik vermektedir. **Türkiye Emekliler Derneği**, amaçlarının arasında “dul ve yetimlerin sosyal, kültürel ve ekonomik yönlerden kalkınmasını sağlamak için her türlü hak ve menfaatlerinin korunmasına çaba harcamak” yer almaktadır. **Tüm İşçi Emeklileri Dul ve Yetimleri Derneği** ise sosyal güvenlik hususunda yapılan her türlü yasal düzenlemede görüş bildiren ve üyesi olan emeklilerin haklarını savunan bir dernektir.

Son olarak, 2003 yılında kurulan ve yaşlılık alanında faaliyet gösteren **TÜRYAK**, “dil, din, ırk, milliyet ve cinsiyet farkı gözetmeksizin, dünyanın neresinde olursa olsun tüm kıdemli vatandaşların onurlu, saygın ve bağımsız bir yaşam hakkına sahip olduklarını savunarak yaşlı hakları ve yaşlılarla ilgili sosyal politikaların oluşturulmasında ilgili tüm ulusal ve uluslararası örgütlerle ortak

çalışma ve işbirliğini” hedeflemektedir. Ancak henüz bu alanda bir çalışması yoktur. **UYSAF** ise misyonunu “Yaşlı nüfusun ihtiyaçlarına yönelik eğitim programları yapmak, yaşlılık sorunlarına ve alternatif çözümlere yönelik belgeseller hazırlamak” olarak tanımlamakta, buna bağlı olarak amacını “genç büyüklerimizin yaşam kalitesini yükseltmeyi hedefleyen, eğitim, bilinçlenme vb. toplumsal hizmet konularında ulusal ve uluslararası düzeyde lider ve öncü bir sivil toplum örgütü olmak” olarak belirtmektedir. Her iki dernek de yaşlılara saygı konusunu dernek çalışmalarının odak noktası haline getirmiştir, ancak iki derneğin de yaşlı haklarına dair bir izleme ve raporlama çalışması bulunmamaktadır.

Tablo 12. Yaşlılık ile ilişkili sivil toplum örgüt projelerinin toplumsal cinsiyet eşitliği analizi

Proje Bilgileri	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	
	Var	Yok
Ortak Yaşamı Geliştirme Vakfı - “Ayrıştırılan ve yalnızlaştırılan yaşlılar” video serisi projesi Özellikle COVID-19 pandemisiyle birlikte yaşlıların yaşadığı hak ihlallerine dair farkındalık ve kamuoyu oluşturmak amacıyla oluşturulmuş video serisi. https://www.youtube.com/channel/UC5PvpM2G_VShrD__Ew5ZvzQ/videos		✓
TÜRYAK - Türkiye’nin Örnek Kıdemli Vatandaşları projesi 2007 senesinden itibaren farklı alanlarda başarı göstermiş 60 yaş üstü örnek kişilere verilen ödül. Ödül için gözetilen kriterler şu şekildedir: meslek hayatında başarılı olmak, sosyal faaliyetlerde öncü ve lider olmak, hayata bağlılığını ve yaşam sevincini devam ettirmek, toplumun takdir ve sevgisini kazanmış olmak, örnek bir kişilik sergilemek. https://turyak.org.tr/ornek-kidemli-vatandas		✓
Yörük Türkmen Vakfı - Yaşlı Haklarının AB Standartlarına Yükseltilmesi Projesi Yörük Türkmen Vakfı İtalya, İspanya ve Türkiye’de bu ülkelerdeki yaşlı hakları ve yaşlı bakım servislerinin daha ayrıntılı incelenmesi için, bu üç farklı ülkede toplamda beş ay süre ile araştırma çalışmaları yapmıştır. https://yorukturkmenvakfi.com/		✓

Proje Bilgileri	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	
	Var	Yok
65+ Yaşlı Hakları Derneği - 65+ için Dijital Kapsayıcılık AB Projesi Mayıs 2021 itibarıyla 15 aylık bir süreçte dernek tarafından eğitilen gönüllüler yakın çevrelerinde yaşayan 65 yaş üstü kişilere akıllı telefon, tablet ve bilgisayar kullanımı eğitimi verecektir. Proje kapsamında aynı zamanda yaşlı dostu uygulamalar ve oyunlar geliştirilecektir. https://yaslihaklaridernegi.org/?s=proje		✓
Sabancı Vakfı - Tazelenme Üniversitesi 2016 yılında Akdeniz Üniversitesi kampüsünde kurulan Tazelenme Üniversitesi, Türkiye’ye özgü bir yaşlı üniversitesi modeli oluşturmayı hedefliyor. Öğrenciler sağlık, arkeoloji, sosyoloji, ekonomi, güzel sanatlar gibi farklı dallarda eğitim alabilmekte. Kadın öğrenciler için tamirat ve mekanik, erkek öğrenciler için de yemek pişirme ve örgü dersleri zorunlu. https://www.sabancivakfi.org/tr/sosyal-degisim/tazelenme-universitesi	✓	
17 Mayıs Derneği - Yaşlı LGBTİ+lar Projesi Temmuz 2020-Şubat 2021 döneminde ILGA Europe desteğiyle gerçekleştirilen proje, Türkiye’deki yaşlanan ve yaşlı LGBTİ+ların hakları ve sorunları hakkında kamuoyunda bilincin yükseltilmesi için bir kapasite geliştirme ve ağ kurma hedefi edinmiştir. LGBTİ+ yaşlılar bağlamında hukuk, sivil toplum ve HIV konularıyla ilgili çevrimiçi buluşmalar düzenlenmiştir. https://kaosgl.org/haber/17-mayis-in-yaslilik-etkinlikleri-kisa-bir-ozet	✓	
Engelli Kadın Derneği - Engelli Bireylerin Bağımsız Yaşamı için Kilit Bir Araç Olarak Kişisel Asistanlık (PAKT) Projesi AB desteği ve Avrupa Bağımsız Yaşam Ağı koordinatörlüğünde, Mayıs 2021’de başlayarak, engellilerin kişisel asistanlık konusunda bilgilendirilmesi ve bu alandaki savunuculuklarının güçlendirilmesi yoluyla kişisel asistanlığın Türkiye’de gelişiminin desteklenmesi amaçlanmıştır. http://engellikadin.org.tr/projelerimiz/pakt/	✓	

Proje Bilgileri	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	
	Var	Yok
TOHAD - Engelli Hakları İzleme Grubu Projesi Bu proje dâhilinde, engellilerin -çoklu dezavantajlara sahip olanlar başta olmak üzere- Türkiye’nin de taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ile sağlanan ve eğitim, çalışma hayatı, erişim ve sosyal güvenlik gibi haklarını ayrımcılığa uğramadan ne ölçüde yararlanabildiklerinin incelemesi ve ölçülmesinin yapılması amaçlanmıştır. http://www.engelihaklariizleme.org/tr/	✓	
Toplumsal Gelişim ve Eğitim Vakfı YÖRET - Yaşlılar için Kuşaklar Köprüsü Projesi Psikolojik danışmanlık ve rehberlik eğitimi gören üniversite öğrencileriyle huzurevi sakinlerinin bir araya gelmesiyle gerçekleştirilen bir sosyal sorumluluk projesidir. Proje başlangıcında gönüllülere, alanında profesyonel kişiler tarafından geriatri (yaşlılık) ile ilgili eğitimler verilmektedir. https://www.yoret.org.tr/yaslilar-icin-kusaklar-koprusu-kkp/2/52		✓
Akademik Geriatri Derneği - Türkiye Huzurevleri ve Bakımevleri Nutrisyonel Durum Değerlendirme Projesi İleri yaşlarda koyulan malnütrisyon tanısı tedavi edilmediğinde diğer mevcut klinik hastalıkların tedavisini güçleştirmekte, morbidite ve mortaliteyi arttırmaktadır. Bu yüzden Ankara, İstanbul ve İzmir’de 14 bakımevi nutrisyonel durum açısından değerlendirilmiştir. http://www.akademikgeriatri.org/index.php?func=new_content&id=16		✓
Türkiye Alzheimer Derneği - Alzheimer Hastalarının Bağımsızlıklarını Artırmak Amacıyla Eğitim Programı Geliştirme Proje, demans hastalarının özgür iradeleriyle karar verme ve kimseye bağımlı olmadan yaşama olanaklarını eğitim yoluyla gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Bu yönde teknoloji ve duygu yönetimi teknikleriyle kişileri güçlendirmek ve yeni bir eğitim metodolojisi geliştirmek amaçlanmaktadır. https://www.alzheimerdernegi.org.tr/projelerimiz/		✓

Proje Bilgileri	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	
	Var	Yok
İzmir Ekonomi Üniversitesi - Bilge Yaşam: Yaşlılık Karşıtlığı Hakkında Farkındalık Projesi İzmir Ekonomi Üniversitesi Sürekli Eğitim Merkezi bünyesinde fiziksel aktivite, dijital öğrenme, sağlıklı beslenme ve dil eğitimiyle yaşlı bireyleri sosyal yaşama dâhil etmek amaçlanmaktadır. https://www.izmirekonomi.edu.tr/tr/news/type/read/id/7487		✓
Sosyal İçerme ve Eğitim Derneği - Dijital Engelleri Aşmak: Yaşlılar için Bilgisayar Okuryazarlığı (Birlikte Yaşlanalım) Projesi 2018 yılında başlayan ve iki yıl süren proje, 60 yaş üstü bireylerin bilgisayar ve internet kullanmayı öğrenerek sosyal yaşamlarını iyileştirmelerini amaç edinmiştir. Yaşlılar için bilgisayar ve interneti kullanma konusunda yardımcı olacak pratik bir el kitabı geliştirilmiştir. http://www.buhayad.org/birlikte-yaslanalim-projesine-basladik		✓
Üsküdar Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu ve Darülaceze - Pozitif Yaşlanma Projesi 2019 yılında hayata geçirilen bu projeye 65 yaş üzeri 16 Darülaceze sakini ile haftada bir gün, iki oturum ve her oturum 45 dakika olmak üzere toplam beş hafta Pozitif Psikoloji öğretilerini kapsayan eğitim ve uygulamalar yüz yüze, interaktif olarak gerçekleştirildi. https://indigodergisi.com/2019/10/pozitif-yaslanma-pozitif-psikoloji-yasli/		✓
Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği - Yaşlı Hakları ve Yaşlı Bakım Personeli Eğitimi Projesi Yaşlılara güvenli ortamlar sağlamak ve 2008 AB Uyum Süreci Ulusal Programı'nın hedeflerini desteklemek amacıyla 2015 senesinde bir yıl faaliyet göstermiş projedir. Ankara, Konya ve Eskişehir’de yaşlılar ile çalışan sağlık hizmet personeline yaşlılık suistimalini önlemek için eğitim sağlamak ve farklı ülkelerdeki bakım merkezleriyle uzun vadeli ortaklık kurma yönünde çalışmalar yürütülmüştür. http://shuder.org/Sayfa/yasli-haklari-ve-yasli-bakim-personeli-egitimi-projesi1665		✓

65+

IV. GÖSTERGE ve VERİ KAYNAKLARI

4.1. Yaşlılık Göstergelerinin Kaynaklarının Haritalaması

Tablo 13. Yaşlılık göstergelerinin yer aldığı uluslararası endeksler

Endeks	Kaynak	Bileşenleri	Göstergeler
İnsani Gelişme Endeksi (İGE)	BM	Sağlık	Doğumda yaşam süresi, kadın
		İstihdam	Yaşlılık/Emeklilik maaşı alanların oranı
Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA) Göstergeleri	BM	1. Yoksulluğa Son	1.1.1. Cinsiyete, yaşa, işteki durumuna ve kent kır ayırımına göre uluslararası yoksulluk sınırının altındaki nüfusun oranı
			1.2.1. Cinsiyete ve yaşa göre ulusal yoksulluk sınırının altındaki nüfusun oranı
			1.2.2. Ulusal tanımlara göre tüm boyutlarıyla yoksulluk içinde yaşayan tüm yaşlardaki erkek, kadın ve çocukların oranı
			1.3.1. Çocukları, işsizleri, yaşlıları, engellileri, hamileleri, yeni doğanları, iş kazasında yaralananları, yoksul ve kırılgan durumdakileri ayırt ederek ve cinsiyete göre sosyal koruma sistemleri/zeminleri tarafından korunan nüfusun oranı
		3. Sağlıklı ve Kaliteli Yaşam	3.3.1. Cinsiyet, yaş ve önemli gruplara göre enfekte olmamış her 1000 kişiye düşen HIV enfeksiyonuna yeni yakalananların sayısı
			3.a.1. 15 yaş ve üstü bireyler arasında mevcut tütün kullanımının yaşa göre standartlaştırılmış yaygınlığı
		4. Nitelikli Eğitim	4.4.1. Yetenek tipine göre bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) yeteneğine sahip genç ve yetişkinlerin oranı
			4.3.1. Cinsiyete göre son 12 ay içinde gençlerin ve yetişkinlerin örgün ve yaygın eğitim ve öğretime katılma oranı
		5. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	4.6.1. Cinsiyet ayrımında, (a) okuryazarlık ve (b) aritmetik becerilerde işlevsel açıdan en az belirli bir düzeyde yeterliliğe sahip belirli bir yaş grubundaki nüfusun yüzdesi
			5.2.2. Yaşa ve olayın oluş yerine göre, son 12 ay içinde partneri dışındaki biri tarafından cinsel şiddete maruz kalan 15 yaş ve üstü kadın ve kızların oranı
		8. İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme	5.4.1. Cinsiyet, yaş ve yere göre ücretsiz ev işleri ve bakıcılık için harcanan zamanın oranı
			8.5.1. Meslek, yaş ve engelli kişilere göre, kadın ve erkek çalışanların saatlik ortalama kazançları
		10. Eşitsizliklerin Azalması	8.5.2. Cinsiyet, yaş ve engelli kişilere göre işsizlik oranı
			10.2.1. Yaş, cinsiyet, engelliliğe göre medyan gelirin yüzde 50 düzeyinin altında yaşayanların oranı
11. Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar	11.2.1. Cinsiyet, yaş ve engelli kişilere göre, toplu taşıma araçlarına kolay erişimi olan nüfusun oranı		
	11.7.1. Cinsiyet, yaş ve engelli kişilere göre kamu kullanımına tamamen açık, yapılaşmış alanların şehirlerdeki ortalama payı		
	11.7.2. Cinsiyet, yaş, engellilik durumu ve olay yerine göre, son 12 ay içinde fiziksel ya da cinsel taciz mağduru kişilerin oranı		

Endeks	Kaynak	Bileşenleri	Göstergeler
Cinsiyet Eşitliği Endeksi	Avrupa Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü	İş	Tam Zamanlı Eşdeğer İstihdam Oranı (yüzde) (50-64 ve 65+)
			Eğitim, insan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetlerinde istihdam edilen kişiler (yüzde) (50-64 ve 65+)
			Kişisel veya ailevi meselelerle ilgilenmek için çalışma saatleri içinde bir veya iki saat izin alabilme (yüzde) (50-64 ve 65+)
			Kariyer Beklentileri Endeksi (0-100) (50-64 ve 65+)
		Para	Ortalama aylık kazanç (Satın alma gücü standardı) (50-64 & 65+)
			Ortalama eşdeğer net gelir (Satın alma gücü standardı) (50-64 ve 65+)
			Yoksulluk riski altında (yüzde) (50-64 ve 65+)
			Gelir dağılımı \$20/80 (50-64 ve 65+)
		Bilgi	Yükseköğretim mezunları (yüzde) (50-64 ve 65+)
			Örgün veya yaygın eğitime katılan kişiler (yüzde) (50-64 ve 65+)
		Zaman	Her gün çocuklarına, torunlarına, yaşlılarına veya engellilerine bakan ve onları eğiten kişiler (yüzde) (50-64 ve 65+)
			Her gün yemek pişiren ve/veya ev işi yapan kişiler (yüzde) (50-64 ve 65+)
			En az her gün veya haftada birkaç kez evlerinin dışında spor, kültür veya boş zaman etkinliklerine katılan kişiler (yüzde) (50-64 ve 65+)
			Ayda en az bir kez gönüllü veya hayırsever faaliyetlerde bulunan kişiler (yüzde) (50-64 ve 65+)
		Sağlık	Algılanan sağlık, iyi veya çok iyi (yüzde) (50-64 ve 65+)
			Sigara içmeyen nüfus (yüzde) (65-74 ve 74+)
			Zararlı içiciliğe karışmayan nüfus (yüzde) (65-74 ve 74+)
			Fiziksel aktivite yapan nüfus (yüzde) (65-74 ve 74+)
			Meyve ve sebze tüketen nüfus (yüzde) (65-74 ve 74+)
			Tıbbi muayene için karşılanmamış ihtiyaçları olmayan nüfus (yüzde) (50-64 ve 65+)
			Diş muayenesi için karşılanmamış ihtiyaçları olmayan nüfus (yüzde) (50-64 ve 65+)
Küresel Toplumsal Cinsiyet Açığı Endeksi	Dünya Ekonomi Forumu	Sağlık ve Hayatta Kalma	Sağlıklı yaşam beklentisi, yıl

Endeks	Kaynak	Bileşenleri	Göstergeler		
Aktif Yaşlanma Endeksi (Active Ageing Index)*	BM-AEK	İstihdam	İstihdam oranı (55-59)		
			İstihdam oranı (60-64)		
			İstihdam oranı (65+)		
		Sosyal Katılım	Gönüllü aktivitelerin oranı (55+)		
			Çocuğa/Toruna bakım oranı (55+)		
			Yaşlı Bireylere bakım oranı (55+)		
			Sivil ve dini aktivitelere katılım oranı (55+)		
		Bağımsız Yaşam	Fiziksel egzersiz (55+)		
			Sağlık sigortası veya yardımına erişim (55+)		
			GYA zorluklarının olmaması (55+)		
			AGYA zorluklarının olmaması (55+)		
			Görelî Medyan Gelir (65+)		
			Yoksulluk riskinin olmaması (65+)		
			Ev sahipliği (55+)		
		Kapasite/ Olanak Sağlayan Ortam	55 yaşında kalan yaşam beklentisi		
			55 yaşındaki bireylerin beklenen yaşam süresinde sağlıklı yaşanan yılların payı		
			Zihinsel sağlık (55+)		
			Subjektif refah (55+)		
			Sosyal katılım (55+)		
			Fiziksel güvenlik (55+)		
			BİT kullanımı (55-74)		
		Eğitime dair kazanımlar (55-74)			
		Küresel Yaş İzleme Endeksi (Global Age Watch Index)**	Help Age International	Gelir Güvenliği	Emekli maaşı alanların oranı (65+)
					Ülkenin medyan gelirinin yarısından daha az geliri olanların oranı (60+)
					Ortalama gelir/tüketiminin ülkenin geri kalanının ortalama gelir/tüketimine oranı (60+)
				Sağlık Durumu	60 yaşındaki yaşam beklentisi (cinsiyete göre)
					Sağlıklı yaşam beklentisi (cinsiyete göre)
					Görelî psikolojik/zihinsel sağlık (50+ Hayatının bir anlamı olduğunu hissedenlerin oranı)
Kapasite	İstihdam oranı (55-64)				
	Orta ve üstü eğitime sahiplik oranı (60+)				
Olanak Sağlayan Ortam	Zorda olduklarında güvencilecekleri arkadaş ve akrabası olanların oranı (50+)				
	Yaşadıkları yerde geceleri tek başına yürürken güvende hissedenlerin oranı (50+)				
	Seçme özgürlüklerinden memnun olanların oranı (50+)				
	Yerde toplu taşıma araçlarından memnun olanların oranı (50+)				

* Toplumsal Cinsiyet Açığı tüm göstergelerin kadın-erkek karşılaştırması yapılarak hesaplanır ve buna göre ülkeler sıralamaya tabi tutulur.

** Cinsiyete göre ayrılmış veri toplanmaktadır.

Türkiye, Küresel Yaş İzleme Endeksi’nin 2015 verilerine göre, 96 ülke arasında 75. sırada yer almıştır. Alt alanlara göre sıralamasına bakıldığında, yaşlıların gelir güvenliğini sağlamada 35’inci, yaşlıların sağlık durumu alanında 52’nci, yaşlıların kapasitesi açısından 93’üncü ve olanak sağlayan ortamın varlığı açısından da 40’inci sırada bulunmaktadır.

4.2. Yaşlılık ile İlgili Nicel ve Nitel Veri Kaynaklarının Haritalanması

Tablo 14. Yaşlılık konusuna ilişkin veri kaynaklarının listesi

Veri Kaynağı	Veri Konusu	Erişim
Uluslararası Düzeyde Veri Sağlayan Kaynaklar		
OECD	Nüfus Yaşlanması Emekli Maaşları Uzun Süreli Yaşlı Bakımı	https://data.oecd.org/
DSÖ	Sağlıklı Yaşlanma	https://www.who.int/data/maternal-newborn-child-adolescent-ageing/ageing-data
Avrupa Sosyal Anketi	Yaş Anlayışı ve Ayrımcılığı	https://www.europeansocialsurvey.org/data/
HelpAge Küresel Yaş İzleme Endeksi	Gelir Güvenliği, Sağlık Durumu, Kapasite ve Olanak Sağlayan Ortam	https://www.helpage.org/global-agewatch/
Cinsiyet Eşitliği Endeksi	Yaşlılıkta Yoksulluk, Sosyal Dışlanma ve Emeklilik	
Ulusal Düzeyde Veri Sağlayan Kaynaklar		
TÜİK	- İstatistiklerle Yaşlılar - Türkiye Sağlık Araştırması - İşgücü İstatistikleri - Sağlık İstatistikleri - Eğitim İstatistikleri - Yaşam Memnuniyeti Araştırması - Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması - Zaman Kullanımı Araştırması - Ölüm ve Ölüm Nedeni İstatistikleri	https://data.tuik.gov.tr/
SGK	Sosyal Güvence İstatistikleri	https://veri.sgk.gov.tr/
İŞKUR	İstihdam İstatistikleri	https://www.iskur.gov.tr/kurumsal-bilgi/istatistikler/

Veri Kaynağı	Veri Konusu	Erişim
Tematik Alana Özgü Kaynaklar		
EYHGM	Yaşlı Bakım Hizmetleri Yaşlı Maaşı vb. Yardımlar	https://www.aile.gov.tr/eyhgm/sayfalar/istatistikler/engelli-ve-yasli-istatistik-bulteni/
TAYA	Yaşlıların Aile Yapısı ve Algısı	https://www.aile.gov.tr/media/35811/taya-2016.pdf
KONDA	Yaşlıların Hayat Tarzı	Rapor: https://konda.com.tr/tr/rapor/yaslilik-raporu/
Senex Derneği Antalya Yaşlılık Araştırması (AYA)	Antalya’da yaşayan 55 yaş üstü bireylerin yaşlanma süreçleri, kenti kullanımları, hak ve özgürlüklere bakışları	http://www.senex.org.tr/tr/Blog/antalya-yasllk-arastirmas-aya/5
Ankara Üniversitesi YASAM Türkiye Aktif ve Sağlıklı Yaşlanma Araştırması	Aktif ve Sağlıklı Yaşlanma	Rapor: http://yasam.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/259/2019/05/T%C3%9CRK%C4%B0YE-AKT%C4%B0F-VE-SA%C4%9ELIKLI-YA%C5%9ELANMA-ARA%C5%9ETIRMASI-kitap.pdf
AgeSA Türkiye’de Yaşlılık Tahayyülleri ve Pratikleri	Yaşlılık ve Yaş Algısı, Yaşlı Ayrımcılığı ve Yaşam Memnuniyeti	https://heryasta.org/wp-content/uploads/2021/04/AgeSA-kitap-mobil-27-03.20.pdf
İstanbul Kalkınma Ajansı İstanbul’da Yaşlıların Mevcut Durumu Araştırması	İstanbul’da yaşayan 65 yaş üstü bireylerin yaşlanma ile ilgili deneyimleri ve kenti kullanımları	https://www.istka.org.tr/media/20861/%C4%B0stanbul-da-ya%C5%9Fl%C4%B1lar%C4%B1n-mevcut-durumu-ara%C5%9Ft%C4%B1rmas%C4%B1.pdf

Yukarıda listelenmiş olan tematik alana özgü kaynakların hiçbirisinin araştırma verileri, raporlar- da sunulan analizler haricinde kamuya açık bir şekilde paylaşılmamaktadır.

65+

V. TÜRKİYE’DE YAŞLILIĞIN HARİTALANMASI

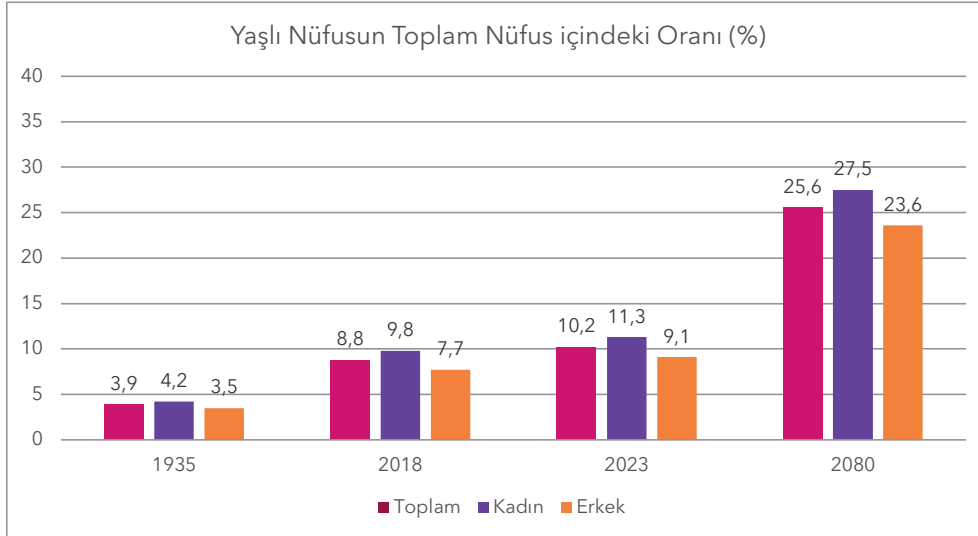
5.1. Mevcut Durum

Nüfusun yaşlanması günümüzde dünya genelinde gözlemlenen bir olgu haline gelmiştir. Özellikle gelişmiş ülkelerin nüfusları, doğumda yaşam sürelerindeki artış ve doğurganlık oranlarındaki düşüş ile birlikte yaşlanmaktadır. Batı toplumlarının nüfusları hâlihazırda yaşlı olarak nitelendirilmekte, kimi ülkelerde yüzde 25’in üstünde olan yaşlı nüfus kendi ihtiyaçları ve sorunları ile birlikte bu toplumların yeniden şekillendirilmesine etki etmektedir.

Türkiye’deki yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı 2020 yılı itibarıyla yüzde 9,5’tir. Türkiye 2020 yılı itibarıyla 167 ülke arasında en yaşlı 66. ülke oldu (TÜİK, 2020). Bu sıralamadan da anlaşılacağı üzere Türkiye’nin şu anki nüfusu tam anlamıyla “yaşlı nüfus” olarak nitelendirilemese de Türkiye de artık hızla yaşlanmakta olan ülkeler arasında sayılmaktadır.

TÜİK’in 2018’deki nüfus projeksiyonlarına göre, Türkiye’deki 65 yaş üstü nüfus 2023 yılında 8.867.951’e, 2080 yılında ise bu sayının üç katı artarak 27 milyon 413 bin 359’a yükselecektir. Dolayısıyla yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranının yüzde 25,6’ya yükselmesi beklenmektedir. Nitekim Türkiye’nin 2020 yılındaki yaşlı nüfusu 2015 yılındaki sayıya göre yüzde 22,5 artarak 7 milyon 953 bin 555 kişi olmuştur. Yaşlı nüfusun toplam nüfusa oranı yüzde 9,5’a ulaşmış ve bu nüfusun yüzde 44,2’sini erkekler oluştururken, yüzde 55,8’ini ise kadınlar oluşturmuştur.

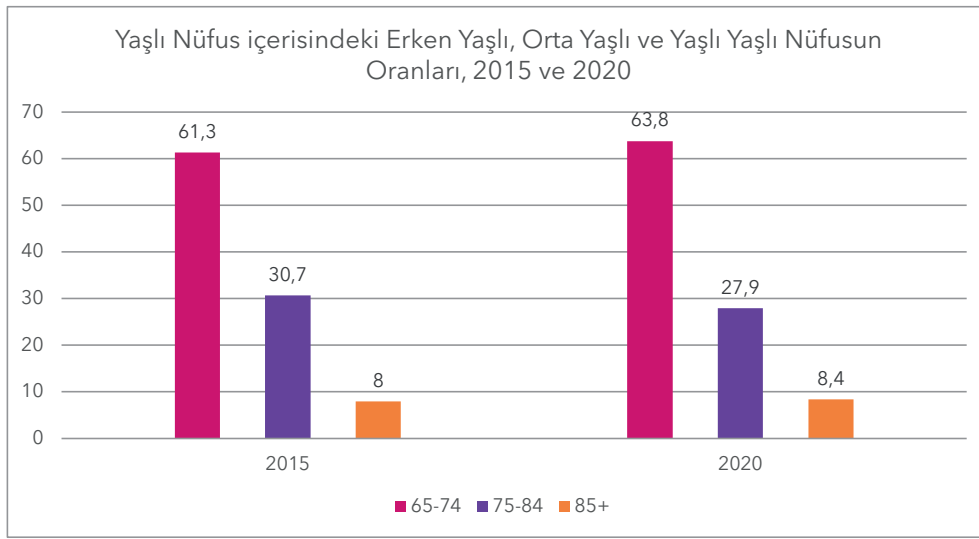
Grafik 1. Türkiye’deki yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı, 1935-2080

Kaynak: TÜİK, Genel Nüfus Sayımları, 1935
TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2018
TÜİK, 2018 Nüfus Projeksiyonları, 2023-2080

Türkiye’deki yaşlı nüfusun içerisindeki genç yaşlı (65-74) ve yaşlı yaşlı (85+) nüfusun oranları son beş yıl içerisinde artış göstermiştir. 85+ nüfusun artış göstermesi, beraberinde farklı ihtiyaçları ve hak taleplerini de beraberinde getirecektir. Türkiye’de ortan yaş kadınlar için 2015 senesindeki 32,7’den 2020 senesinde 33,4’e yükselmiştir. 85+ nüfusun daha yüksek bir oranının kadınlardan oluşuyor olduğu bilgisi mevcutsa da TÜİK’in veri tabanından yaş grupları ve cinsiyet kırılımlarına birlikte ulaşmak mümkün değildir. Ancak yaş ve toplumsal cinsiyet kesimselliğinin bir sonucu olarak kadın ve erkeklerin yaşamın değişik evrelerini farklı bir biçimde deneyimledikleri göz önünde bulundurulduğunda, yaşlılık olarak nitelendirilen dönemin farklı evrelerinde kadın-erkek oranlarının bilinmesi önem arz etmektedir.

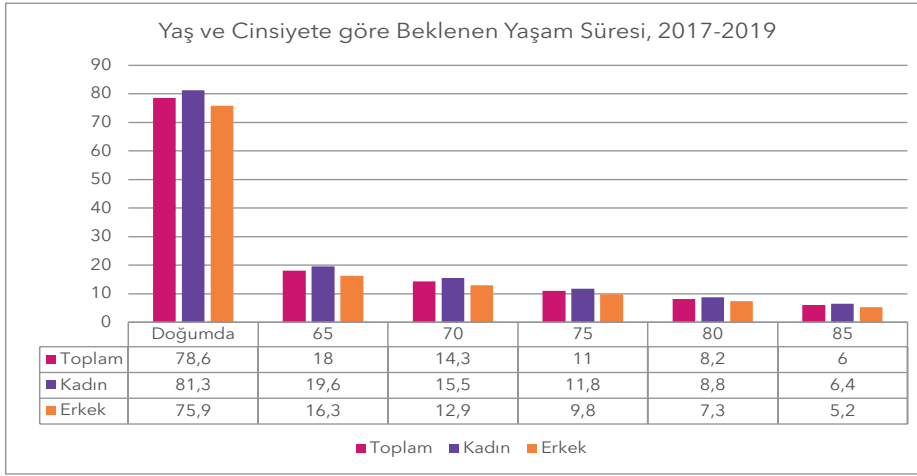
Grafik 2. Yaşlı nüfus içerisindeki erken yaşlı, orta yaşlı ve yaşlı yaşlı nüfusun oranları, 2015 ve 2020

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2015, 2020

Türkiye’de beklenen yaşam süresi doğumda 78,6’dır (TÜİK, Hayat tabloları, 2017-2019). Bu süre cinsiyete göre farklılık göstermekte ve kadınlarda 81,3’e çıkmaktadır. Biyolojik sebeplerden ötürü kadınlar erkeklere göre daha uzun yaşamakta, dolayısıyla hem doğumda hem de 65 yaşında beklenen yaşam süreleri kadın-erkek arasında ciddi farklılıklar göstermektedir. 65 yaşına ulaşan erkeklerin kalan yaşam süresi 16,3 yıl olarak belirlenirken, bu süre kadınlar için 19,6 yıl olarak gözlemlenmiştir. Bir başka deyişle, kadın ve erkekler arasındaki yaşam beklentisinin doğumda 2,7 iken, 65 yaşında 3,3 yıldır. Bu da kadınların yaşlılık evrelerini erkeklere nazaran daha uzun deneyimliyor olması anlamına gelmektedir. Diğer yandan, kadınlar erkeklere kıyasla daha uzun yaşamalarına rağmen, yaşamın özellikle ilerleyen evrelerini sağlıklı geçirmede erkeklere göre dezavantajlı durumdadır. TÜİK’in 2017-2019 verilerine göre, doğumda sağlıklı yaşam beklentisi erkekler için 59,1 yıl iken, kadınlar için 54,4 yıldır. Bu da demek oluyor ki, kadınların yaşamın ilerleyen evrelerini daha uzun ama sağlıksız geçirme ihtimali erkeklerinkine göre daha yüksektir. Bu durum da sağlık sorunlarıyla baş ederek geçirilecek, dolayısıyla da farklılaşan sağlık ve bakım ihtiyaçlarına sahip olacak bir yaşlı kadın nüfusu gerçeğiyle bizi başa bırakmaktadır.

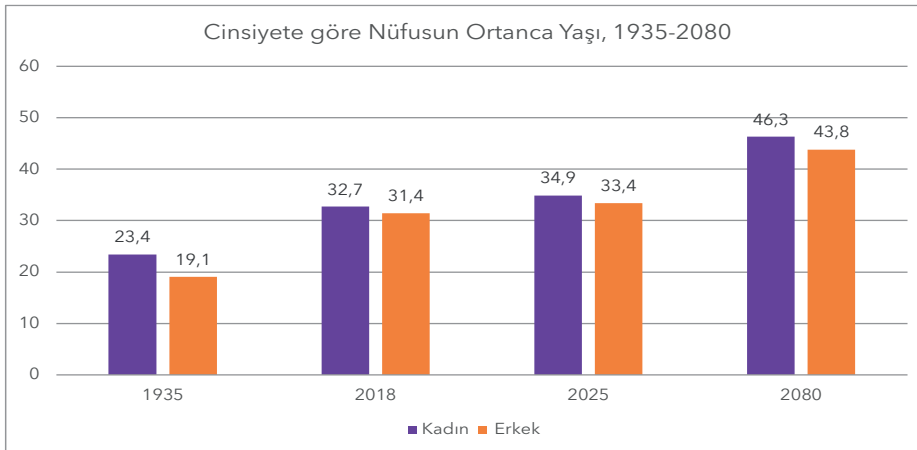
Grafik 3. Yaş ve cinsiyete göre beklenen yaşam süresi, 2017-2019

Kaynak: TÜİK, Hayat Tabloları, 2017-2019

Türkiye nüfusunun ortanca yaşının yıllar içinde giderek artması nüfusun yaşlanıyor olduğunu ortaya koymaktadır. 1935’te erkekler için 19,1, kadınlar içinse 23,4 olan ortanca yaş, 2018’de sırasıyla 31,4 ve 32,7’ye ulaşmıştır. TÜİK’in nüfus projeksiyonlarına göre, 2080’de ortanca yaş kadınlar için 46,3’e, erkekler için 43,8’e yükselecektir. Dolayısıyla, 2018 yılında kadın nüfusunun yarısı 32,7 yaş ve üzerindeyken, 2080 yılında 46,3 yaş ve üzeri kadınlar toplam kadın nüfusunun yarısını oluşturacaktır. Bu durumun da toplumun yapısı açısından olduğu kadar kadınların deneyimleri açısından da etkilerinin çok derin olacağını söylemek mümkündür.

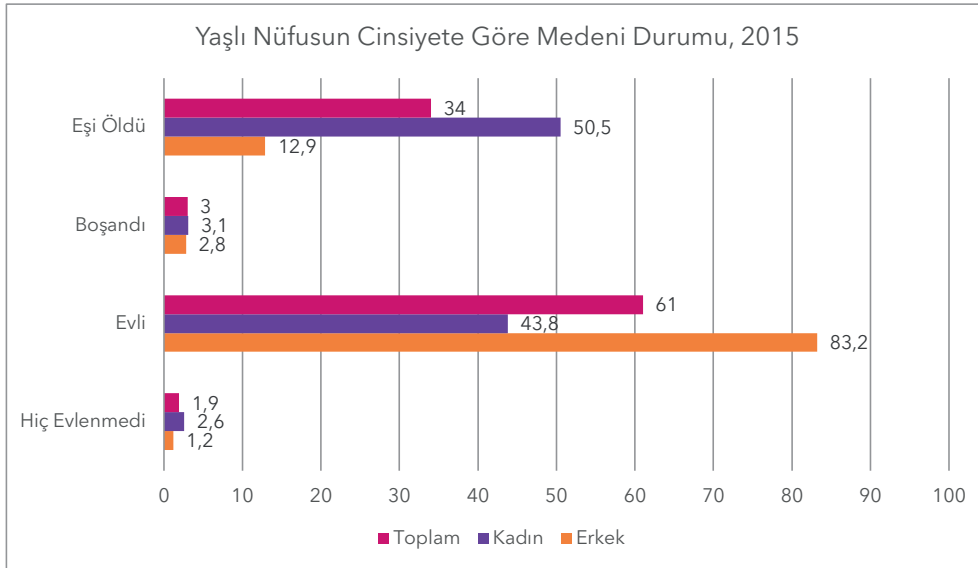
Grafik 4. Cinsiyete göre nüfusun ortanca yaşı, 1935-2080

Kaynak: TÜİK, Genel Nüfus Sayımları, 1935
TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2018
TÜİK, 2018 Nüfus Projeksiyonları, 2023-2080

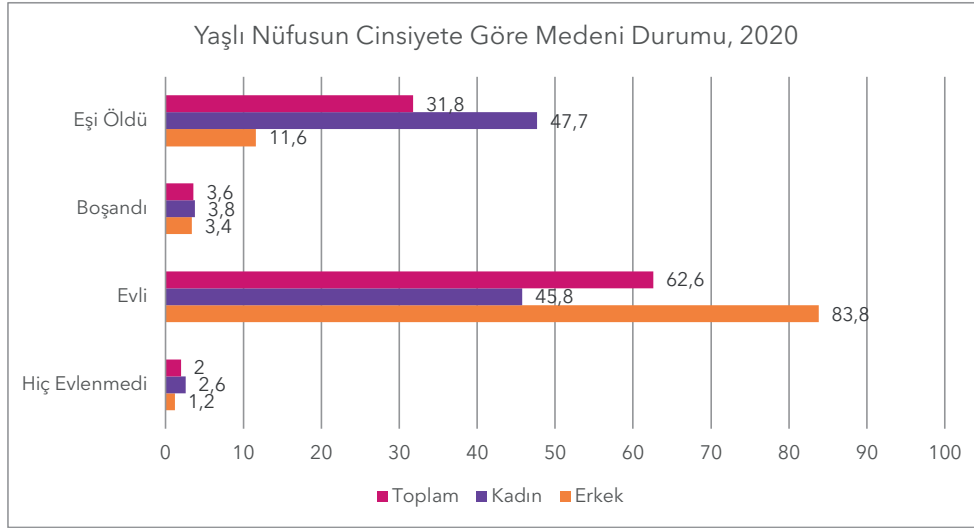
Erkeklere nazaran daha uzun yaşayan kadınların dul kalma oranları da erkeklere göre daha yüksek olabilmektedir. Nitekim 2020 yılı itibariyle dul olan yaşlı kadınların oranı yüzde 47,7 iken, bu oran yaşlı erkeklerde yüzde 11,6’da kalmıştır. Buna karşılık evli erkeklerin tüm yaşlı erkekler arasındaki oranı yüzde 83,8 iken, bu oran evli kadınlar için sadece yüzde 45,8’dir. Hem eşlerinden daha uzun yaşamaları hem de Türkiye’deki eş ölümünden sonra yeniden evlenmelere yönelik toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine dayalı normlar sebebiyle kadınların tekrar evlenmeleri erkeklerin arasında olduğu kadar yaygın değildir. Bundan dolayı, kadınların yaşamlarının ileri yaşlarını yalnız geçirmeleri erkeklere oranla daha yüksek bir olasılık olarak ortaya çıkmaktadır. Tek başına yaşayan 1 milyon 478 bin 346 yaşlı ferden yüzde 75,3’nü yaşlı kadınlar oluşturmaktadır (TÜİK, 2020). 2015 verileri ile 2020 verilerini karşılaştırdığımızda, 65 yaş üstü nüfusun içindeki boşanmış kadın oranının son beş yıl içinde arttığı gözlemlenmektedir.

Grafik 5. Yaşlı nüfusun cinsiyete göre medeni durumu, 2015

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2020

Grafik 6. Yaşlı nüfusun cinsiyete göre medeni durumu, 2020

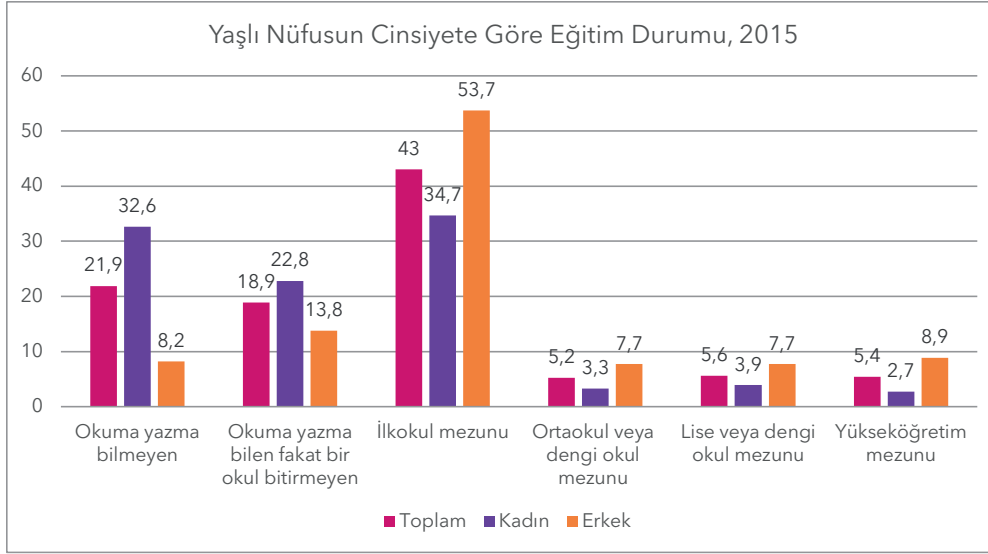

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2020

Hanehalkı tiplerine göre yaşlı nüfus oranına bakıldığında, 2020 yılında 5 milyon 903 bin 324 hanede en az bir yaşlı fert bulunmakta ve 1 milyon 478 bin 346’sında ise yaşlı fert tek başına yaşamaktadır (TÜİK, 2020). Ayrıca yalnız yaşama yaşlı kadınlar için, yaşlı erkeklere kıyasla, daha yaygın bir durumdur. Yalnız yaşlı fertten oluşan hanelerin yüzde 75,3’ünde yalnız yaşayan bir yaşlı kadın, yüzde 24,7’sinde ise yalnız yaşayan bir yaşlı erkek bulunmaktadır.

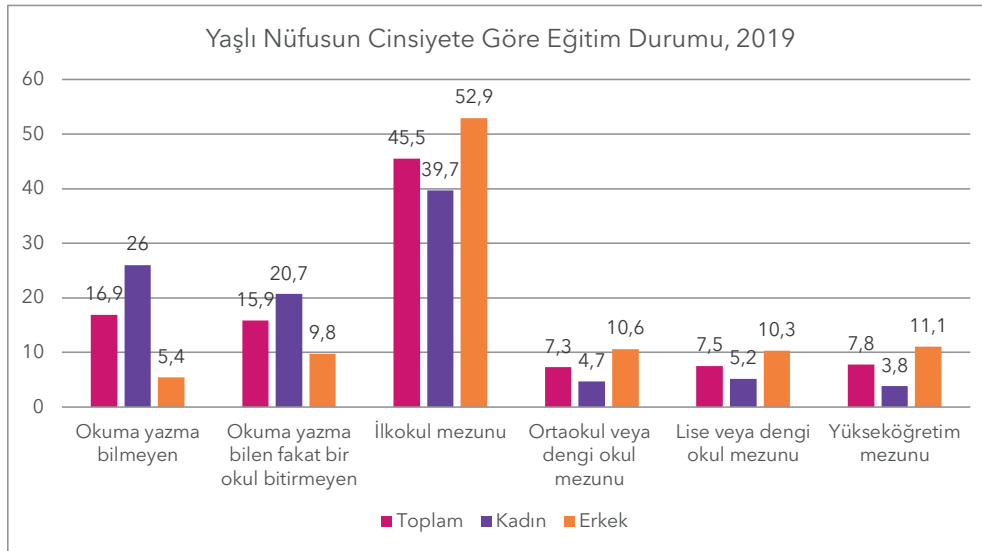
Türkiye’deki yaşlıların 2019 yılındaki okuma yazma oranlarına bakıldığında, okuma yazma bilmeyen yaşlı kadınların oranının okuma yazma bilmeyen erkeklere göre 4,8 kat fazla olduğu ortaya çıkmaktadır. Okuma yazma bilmeyen yaşlı kadınların oranı yüzde 26 iken okuma yazma bilmeyen yaşlı erkeklerin oranı sadece yüzde 5,4’tür. Ayrıca, ilkokul mezunu yaşlı erkek oranı 2019’da yüzde 52,9 iken ilkokul mezunu yaşlı kadın oranı yüzde 39,7’dir. 2015 ve 2019 yıllarına karşılaştırmalı bakıldığında, yaşlı kadınlar arasındaki okuma yazma bilmeyenler ve okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyenlerin oranlarının düştüğü, bunun yanında özellikle ilkokul ve üstü eğitim seviyesine sahip oranlarının da arttığı göze çarpmaktadır. Ancak yaşlı erkekler arasındaki ilkokul ve üstü eğitim seviyesine sahip olanların oranı yaşlı kadınlar arasındaki orandan oldukça yüksek kalmaya devam etmektedir.

Grafik 7. Yaşlı nüfusun cinsiyete göre eğitim durumu, 2015

Kaynak: TÜİK, Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı, 2015

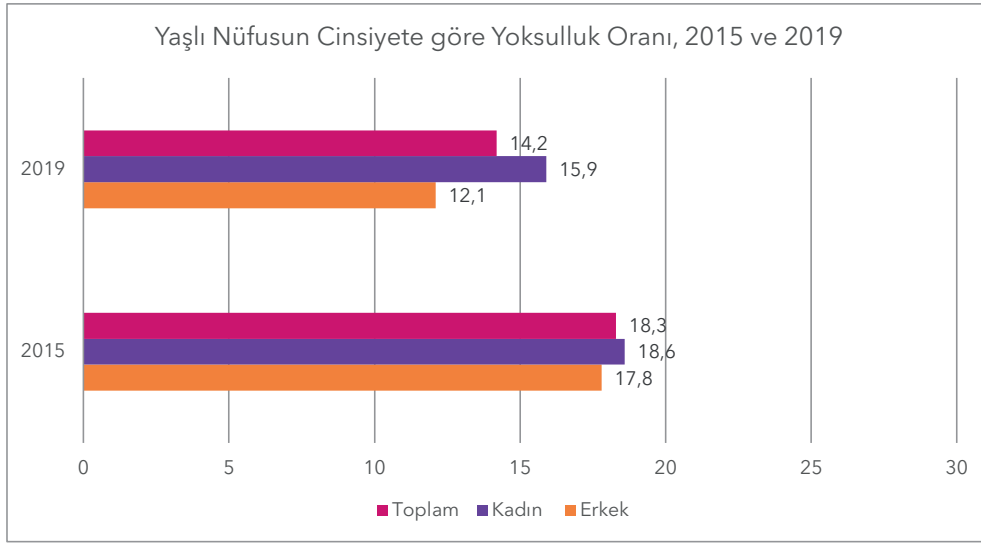
Grafik 8. Yaşlı nüfusun cinsiyete göre eğitim durumu, 2019

Kaynak: TÜİK, Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı, 2019

Türkiye’de yaşlı nüfusun işgücüne katılım oranında da ciddi kadın-erkek eşitsizlikleri göze çarpmaktadır. Yaşlı erkeklerin yüzde 20,1’i işgücüne katılırken, yaşlı kadınların sadece yüzde 5,6’sının işgücüne katıldığı gözlemlenmektedir. İstihdam oranlarında da yaşlı erkeklerin oranı yaşlı kadınların oranına kıyasla 3,5 kat daha fazladır. Türkiye’de yaşlı bağımlılık oranı da 2020 yılında ise yüzde 14,1 olarak belirlenmiştir. 2015’te yüzde 12,2 olan bu oran, dört yıl içerisinde artış göstermiştir ve nüfus projeksiyonlarına göre ileriki yıllarda daha da yükselmesi beklenmektedir.

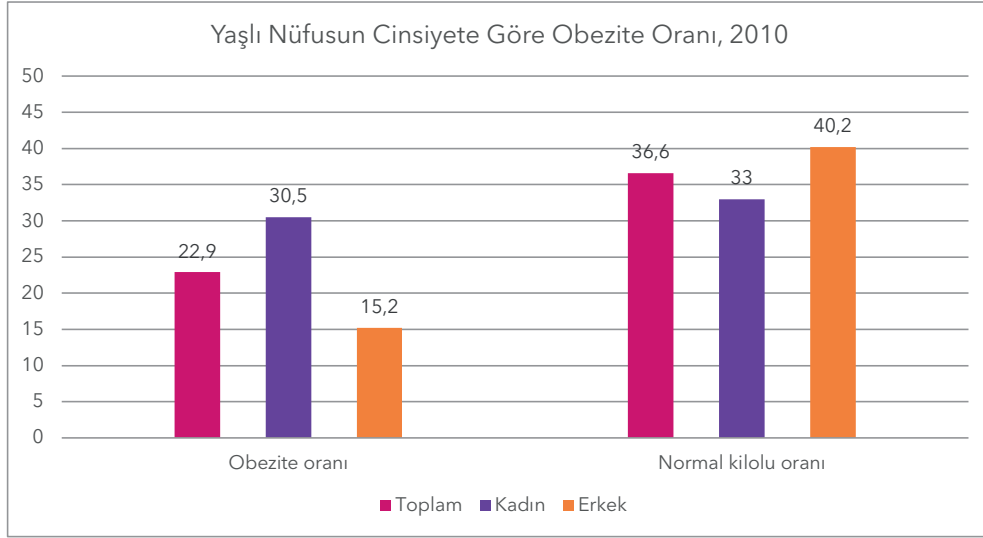
Grafik 9. Yaşlı nüfusun cinsiyete göre işgücü durumu, 2019

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2019

İşgücü durumundaki cinsiyet farklılıklarına bağlı olarak da, yaşlı yoksulluğu kadınlar arasında erkeklere kıyasla daha yüksek oranlarda görülmektedir. 2019 yılında yoksul yaşlı erkek nüfus oranı yüzde 12,1 iken, yoksul yaşlı kadın oranı yüzde 15,9 olarak belirtilmiştir. Ayrıca 2015 yılında daha yüksek oranda gözlemlenen yaşlı yoksulluğunun dört yıl içerisinde hem kadınlar hem de erkekler için azaldığı görülmektedir. Ancak yaşlı erkekler arasındaki yoksulluk oranı yüzde 17,8’den yüzde 12,1’e düşerken, yaşlı kadınlar için düşüş daha küçük olmuş ve yoksulluk oranı yüzde 18,6’dan yüzde 15,9’a inmiştir.

Grafik 10. Yaşlı nüfusun cinsiyete göre yoksulluk oranı, 2015-2019

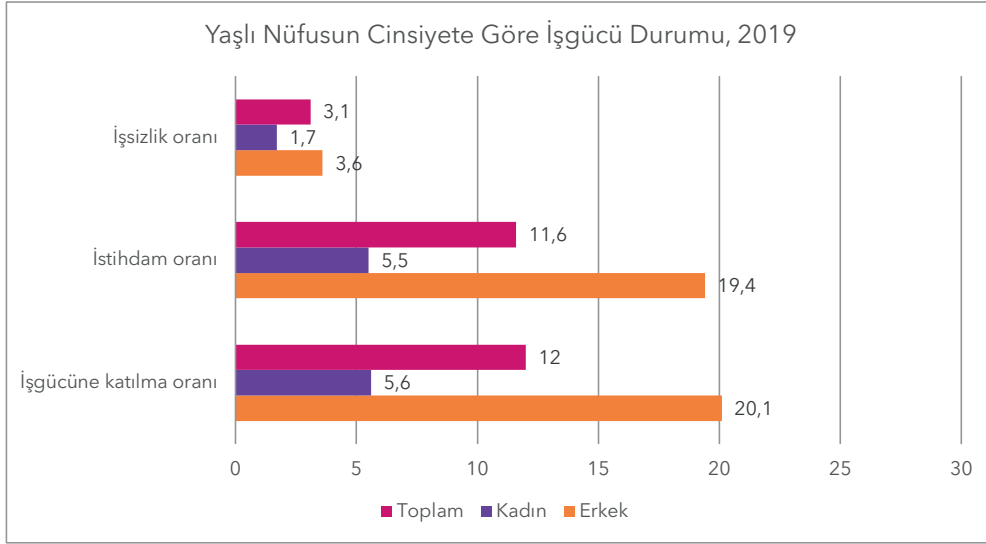

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2015-2019

EuroStat 2020 verilerine göre, 65 yaş üstü erkeklerin yüzde 28,7’si, kadınların ise yüzde 32,6’sı yoksulluk veya sosyal dışlanma riski altındadır. Yine aynı verilere göre, Türkiye’de tek başına yaşayan 65 yaş üstü bireylerin yüzde 33’ü yoksulluk veya sosyal dışlanma riski altındadır. Ancak bu oranın, tek başına yaşayan 65 yaş üstü kadınlar için ne kadar olduğu bilinmemektedir.

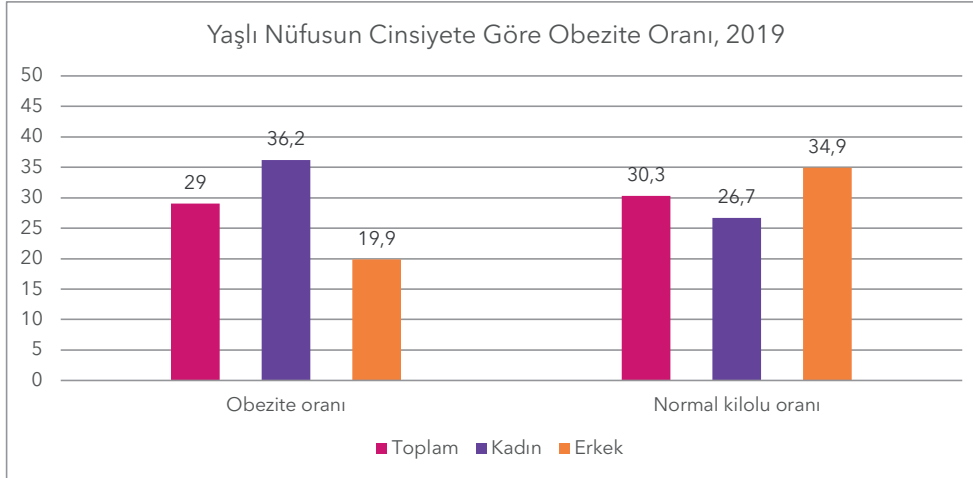
Türkiye’deki yaşlı nüfusun sağlık durumundaki cinsiyet eşitsizliklerine bakıldığında, en başta, obezite oranının yaşlı kadınlar arasında yaşlı erkeklere kıyasla daha yaygın olduğu göze çarpmaktadır. Her ne kadar 2010-2019 yılları arasında obezite hem yaşlı kadın hem de yaşlı erkekler arasında daha yaygın hale gelmiş olsa da, yaşlı kadınlar arasında gözlemlenen obezite artış puanı (5,7) yaşlı erkekler arasında gözlemlenen artış puanından (4,7) daha yüksektir.

Grafik 11. Yaşlı nüfusun cinsiyete göre obezite oranı, 2010

Kaynak: TÜİK, Türkiye Sağlık Araştırması, 2010

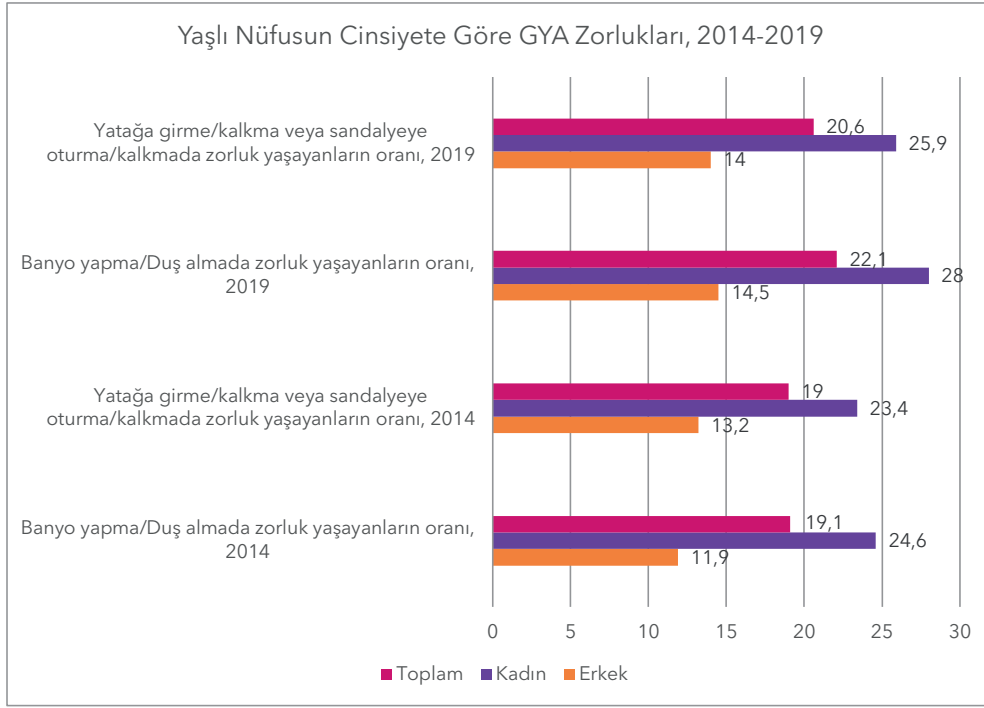
Grafik 12. Yaşlı nüfusun cinsiyete göre obezite oranı, 2019

Kaynak: TÜİK, Türkiye Sağlık Araştırması, 2019

2019 yılı verilerine göre, yaşlı kadınların yüzde 28'i yaşlı erkeklerin ise yüzde 14,5'i banyo yapmada, duş almada zorluk yaşadıklarını belirtmiştir. Yaşlı kadınların yüzde 25,9'u da yatağa girme kalkma veya sandalyeye oturma kalkmada zorluk yaşadıklarını belirtirken, aynı zorlukları yaşayan yaşlı erkek oranı yüzde 14'te kalmıştır.

Grafik 13. Yaşlı nüfusun cinsiyete göre GYA zorlukları, 2014 ve 2019

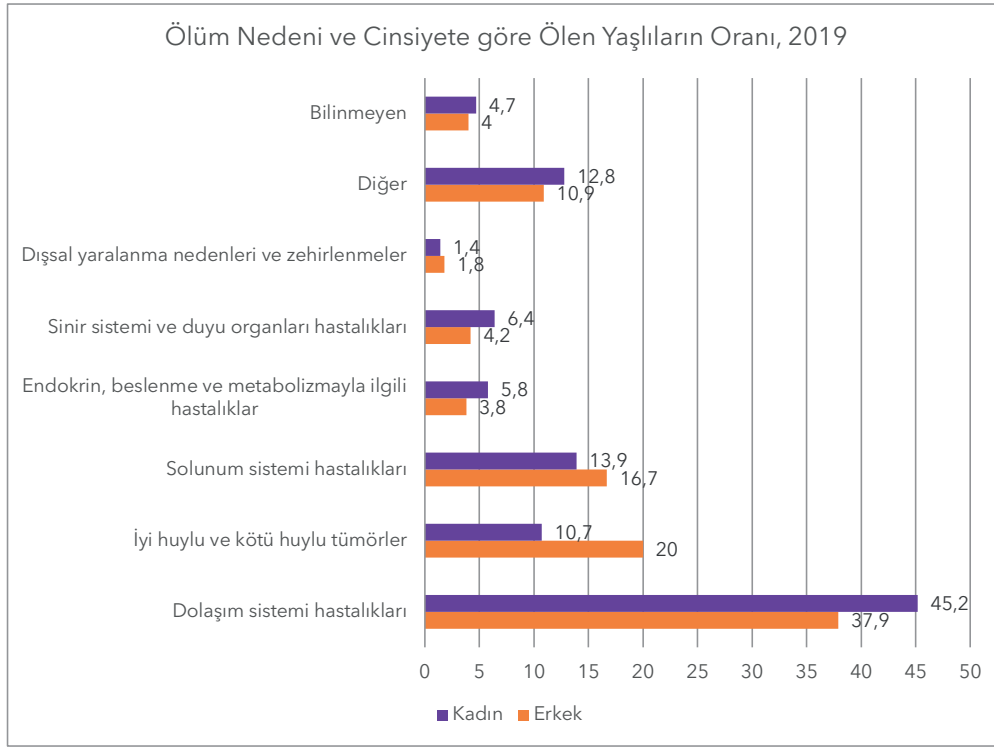

Kaynak: TÜİK, Türkiye Sağlık Araştırması, 2014-2019

EYHGM'nin yıllık olarak yayınladığı bültenlerden incelenen verilere göre, 2021 yılı Ağustos ayı itibarıyla veri tabanında kayıtlı ve hayatta olan engellilerin arasındaki yaşlı kadın engelli sayısı 324 bin 401'dir. Bu sayı yaşlı erkek engelliler için 247 bin 888'dir. Bu sayılara "engelli sağlık kurulu raporu almak için hastanelere başvurmamış ve hizmet almak için temasa geçmemiş bireyler" (EYHGM, 2021) dâhil edilmemiştir.

2019 verilerinde ölen yaşlıların ölüm nedenlerinin cinsiyete göre dağılımını incelediğimizde, yaşlı kadın ve yaşlı erkeklerin en başlıca ölüm nedeninin büyük oranla doluşum sistemi hastalıkları olduğu ortaya çıkmaktadır. Yaşlılıkta erkeklerin kadınlara kıyasla daha yüksek bir oranı için iyi huylu ve kötü huylu tümörlerin ölüm nedeni olduğu da göze çarpmaktadır.

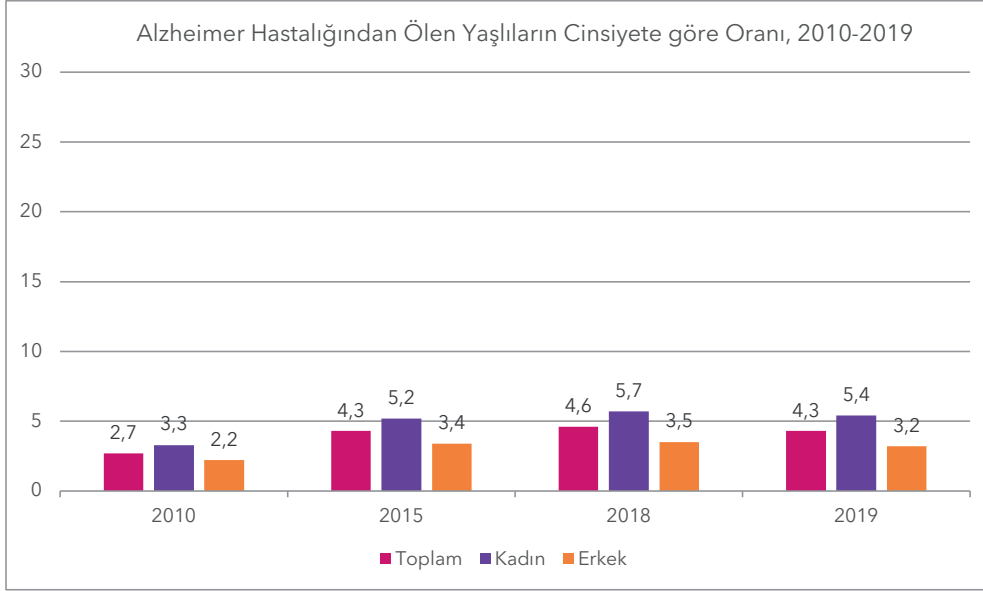
Grafik 14. Ölüm nedeni ve cinsiyete göre ölen yaşlıların oranı, 2019

Kaynak: TÜİK, Ölüm ve Ölüm Nedeni İstatistikleri, 2019

Alzheimer hastalığından ölen yaşlıların da daha yüksek oranının kadınlar olduğu 2010-2019 yılları arasında değişmeyen bir gerçek olarak kalmıştır. Yaşlılar arasında daha sık görülmeye başlayan bu hastalıktan ölüme gözlemlenen cinsiyet açığının yıllar içerisinde daha çok açıldığı da verilerden çıkarılabilecek bir başka olgudur.

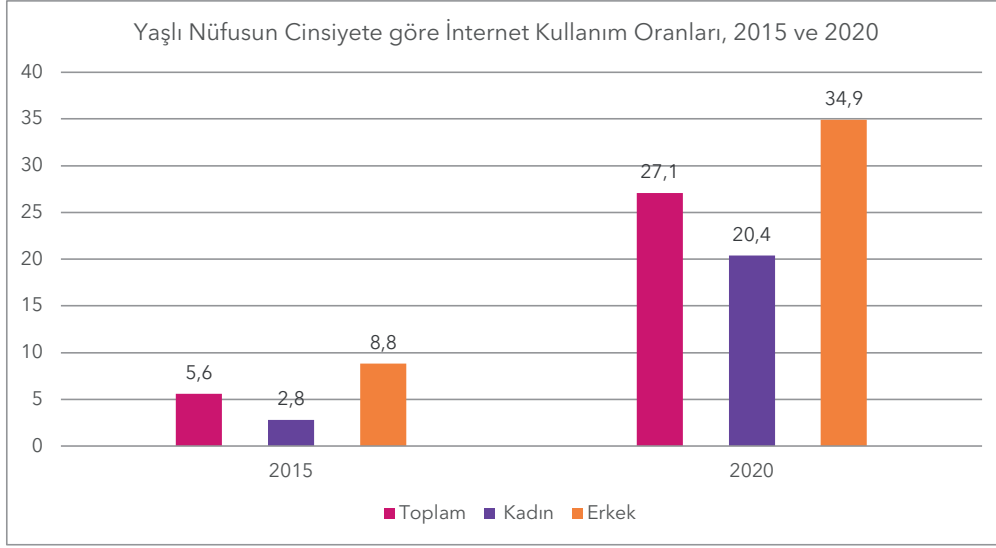
Grafik 15. Alzheimer hastalığından ölen yaşlıların cinsiyete göre oranı, 2010-2019

Kaynak: TÜİK, Ölüm Nedeni İstatistikleri, 2010-2017
TÜİK, Ölüm ve Ölüm Nedeni İstatistikleri, 2018, 2019

Son olarak, Türkiye’deki yaşlı bireylerin internet kullanım oranlarında da cinsiyet eşitsizlikleri belirgindir. Her ne kadar 2015-2020 yılları arasında yaşlı nüfusun internet kullanımı yüzde 5,6’dan yüzde 27,1’e çıkmış olsa da, 2020 yılında yüzde 20,4 olan internet kullanan yaşlı kadın oranına kıyasla internet kullanan yaşlı erkek oranı yüzde 54,9’u bulmuştur. Teknoloji ve internet kullanımına erişimdeki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin yaşlılık evresinde daha görünür olması kuşakla alakalı bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar yaşamın diğer evrelerinde de bu kullanım oranlarında erkekler kadınlara göre daha yüksek olarak gözlemlense de, şu anda 65+ olan bireylerin kuşağındaki çocukluktan bu yana maruz kaldıkları, özellikle eğitim ve çalışma hayatındaki toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri günümüze kıyasla daha keskin olmuştur. Dolayısıyla, bu tür cinsiyete dayanan eşitsizliklerin ilerideki kuşaklarda daha düşük oranlarda karşımıza çıkacağını beklemekle birlikte, gelecek kuşaklarda da benzer toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin yaşanacağını tahmin etmek zor değildir.

Grafik 16. Yaşlı nüfusun cinsiyete göre internet kullanım oranları, 2015-2020

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, 2015-2020

Türkiye’de yaşlı bakımına dair 2021 yılı Ağustos ayında paylaşılan veriler incelendiğinde, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na bağlı huzurevi sayısının 162 olduğu ve bu huzurevlerinde bakılan yaşlı sayısının da 13 bin 970 olduğu görülmektedir (EYHGM, 2021). Bakanlığa bağlı huzurevi sayısı 2002 ile 2020 yılları arasında 2,5 kat artmıştır (EYHGM, 2020). Bakanlığa bağlı huzurevleri haricinde, diğer kamu kuruluşlarına ait 21 huzurevinde 2 bin 399, 268 özel huzurevinde ise 10 bin 744 kişi bakım almaktadır. Bunların yanında, Bakanlığa bağlı huzurevlerinin kapasitesine dâhil olan yaşlı yaşam evleri sayısı 25, yaşlı gündüz yaşam merkezi sayısı da 31’dir (EYHGM, 2021). Ancak tüm bu kurumlarda bakılan yaşlıların cinsiyetleri de dâhil olmak üzere demografik bilgilerine dair hiçbir veri paylaşılmamaktadır.

65+

VI. GÖSTERGELER

6.1. Türkiye’de Verisi Toplanmakta Olan ve/veya Kullanılan Yaşlılık ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ile İlgili Göstergeler

Tablo 15. Yaşlılığa ilişkin mevcut göstergeler

Konu	İlgili İnsan Hakkı/Hakları	Gösterge (verisi mevcut)	Veri Kaynağı	Veri Toplama Yöntemi	Veri Toplama Sıklığı
Eğitim Hakkı	Eğitim Hakkı	Cinsiyete göre Yaşlı Nüfusun Okuma Yazma Bilmeyenlerin Oranları	TÜİK, Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı	İdari Kayıt	Yılda 1
	Kendini Gerçekleştirme	Cinsiyete göre Yaşlı Nüfusun Bitirilen Eğitim Düzeyi Oranları	TÜİK, Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı	İdari Kayıt	Yılda 1
	Ayrımcılık Yasağı	45+ Yaş Grubunda Okuma Yazma Kursunu Bitirenlerin Cinsiyete Göre Sayısı	MEB, Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, MEB Eğitim İstatistikleri	İdari Kayıt	Yılda 1
	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	Cinsiyete Göre Doğumda Beklenen Yaşam Süresi (Yıl)	TÜİK, Hayat Tabloları	İdari Kayıt	2 Yılda 1
		Cinsiyete Göre 65 Yaşında Beklenen Yaşam Süresi (Yıl)	TÜİK, Hayat Tabloları	İdari Kayıt	2 Yılda 1
		Cinsiyete Göre Doğumda Beklenen Sağlıklı Yaşam Süresi (Yıl)	TÜİK, Hayat Tabloları	İdari Kayıt	2 Yılda 1
		Cinsiyete Göre 65 Yaşında Beklenen Sağlıklı Yaşam Süresi (Yıl)	TÜİK, Hayat Tabloları	İdari Kayıt	2 Yılda 1
		Herhangi Bir Yardım Almadan ya da Yardımcı Bir Araç Kullanmadan Yürüyemeyen Bireylerin Cinsiyet ve Yaş Grubuna Göre Dağılımı	TÜİK, Türkiye Sağlık Araştırması	Hanehalkı Araştırma Verisi	2012 2014 2016 2019

Konu	İlgili İnsan Hakkı/Hakları	Gösterge (verisi mevcut)	Veri Kaynağı	Veri Toplama Yöntemi	Veri Toplama Sıklığı	
Sağlık Hakkı	Sağlık Hakkı	Herhangi Bir Yardım Almadan ya da Yardımcı Bir Araç Kullanmadan Merdiven İnip Çıkamayan Bireylerin Cinsiyet ve Yaş Grubuna Göre Oranı	TÜİK, Türkiye Sağlık Araştırması	Hanehalkı Araştırma Verisi	2012 2014 2016 2019	
		Görme Sorunu Olan Bireylerin Cinsiyet ve Yaş Grubuna Göre Dağılımı	TÜİK, Türkiye Sağlık Araştırması	Hanehalkı Araştırma Verisi	2012 2014 2016 2019	
		İşitme Sorunu Olan Bireylerin Cinsiyet ve Yaş Grubuna Göre Dağılımı	TÜİK, Türkiye Sağlık Araştırması	Hanehalkı Araştırma Verisi	2012 2014 2016 2019	
	Ayrımcılık Yasağı	Yaşlılarına Göre Öğrenmekte ve Hatırlamakta Zorluk Çeken Bireylerin Cinsiyet ve Yaş Grubuna Göre Dağılımı	TÜİK, Türkiye Sağlık Araştırması	Hanehalkı Araştırma Verisi	2012 2014 2016 2019	
	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Kişisel Bakım Faaliyetlerini Gerçekleştirirken Zorluk Çeken Yaşlıların Oranı	TÜİK, Türkiye Sağlık Araştırması	Hanehalkı Araştırma Verisi	2012 2014 2016 2019	
	Bağımsız (Özerk) Yaşam Hakkı	Veri Tabanında Kayıtlı ve Hayatta Olan Engellilerin Cinsiyet ve Yaş Grubuna Göre Sayısı	Sağlık Bakanlığı, Ulusal Engelli Veri Sistemi	İdari Kayıt	-	
	İnsan Onuruna Yaraşır Hayat Hakkı	Kendini Gerçekleştirme	Yaşlı Nüfusun Cinsiyete Göre Obezite Oranı	TÜİK, Türkiye Sağlık Araştırması	Hanehalkı Araştırma Verisi	2 Yılda 1
			Yaş Grubuna ve Cinsiyete Göre Yaşlı Ölüm Sayısı	TÜİK, Ölüm İstatistikleri	İdari Kayıt	Yılda 1
			Ölen Yaşlıların Ölüm Nedenlerine ve Cinsiyete Göre Oranı	TÜİK, Ölüm ve Ölüm Nedeni İstatistikleri	İdari Kayıt	Yılda 1
			Cinsiyete, Yaş Grubuna ve İntihar Nedenine Göre İntihar Eden Yaşlı Sayısı	TÜİK, İntihar İstatistikleri	İdari Kayıt	Yılda 1
			Alzheimer Hastalığından Ölen Yaşlıların Cinsiyete Göre Oranı	TÜİK, Ölüm ve Ölüm Nedeni İstatistikleri	İdari Kayıt	Yılda 1

6.2. Türkiye’de Kullanılması Önerilen Yaşlılık ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ile İlgili Göstergeler

Tablo 16. Yaşlılığa ilişkin önerilen erişilebilecek göstergeler

Konu	İlgili İnsan Hakkı/Hakları	Gösterge	Veri kaynağı	Veri Toplama Yöntemi	Veri Toplama Sıklığı
Eğitim Hakkı	İzleme	Okuma Yazma Kurslarına Katılanların Cinsiyet ve Yaşa göre Dağılımı (SKA 4.6.1)	MEB, Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü	Nicel	Yılda 1
	Bağımsız (Özerk) Yaşam	Dışarıdan Lise Bitirenlerin (Açık Öğretim) Yaş ve Cinsiyete göre Dağılımı (SKA 4.3.1)	MEB, Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü	Nicel	Yılda 1
	Yaşlının Kendi Potansiyelini Gerçekleştirmesi	Yaşlı Kadınların Örgün ve Yaygın Eğitim-Öğretime Katılma Oranı (SKA 4.3.1)	MEB, Eğitim İstatistikleri	Nicel	Yılda 1
	Ayrımcılık Yasağı				
Sağlık Hakkı	İzleme	Başlıca Kronik, Bilişsel ve Ruhsal Hastalıkların Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı	Sağlık Bakanlığı, Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü TÜİK	Nicel	Yılda 1
	Yaşlının Kendi Potansiyelini Gerçekleştirmesi	Birinci Basamak Sağlık Kuruluşlarının Yaş, Cinsiyet ve Engelliliğe Göre Kullanım Oranları	Sağlık Bakanlığı, Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü TÜİK	Nicel	Yılda 1
	Ayrımcılık Yasağı	Cinsiyet, Yaş ve Önemli Gruplara Göre Enfekte Olmamış Her 1000 Kişiye Düşen HIV Enfeksiyonuna Yeni Yakalananların Sayısı (SKA 3.3.1)	Sağlık Bakanlığı, Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü STK Raporları	Nicel	Yılda 1
	Bağımsız (Özerk) Yaşam				

Konu	İlgili İnsan Hakkı/ Hakları	Gösterge	Veri kaynağı	Veri Toplama Yöntemi	Veri Toplama Sıklığı	
Ekonomik Durum	Çalışma Hakkı	Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Çalışanların Günlük Çalışma Süreleri	TÜİK, İşgücü İstatistikleri	Nicel	Yılda 1	
		Yaş Gruplarına Göre Cinsiyete Dayalı Emeklilik Maaşı Açığı	TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması	Nicel	Yılda 1	
		Tek Başına Yaşayan 65+ Nüfusun Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma Riski Altında Olma Oranı	TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması	Nicel	Yılda 1	
	Yaşlının Kendi Potansiyelini Gerçekleştirme	Bağımsız (Özerk) Yaşam	İstihdama Kazandırma Programlarına Katılan Yaşlı Kadınların Sayısı	İŞKUR	Nicel	Ayda 1
			Hasta Bakım İzninden Faydalanan Yaşlı Kadın Sayısı	Çalışma Bakanlığı	Nitel	Yılda 1
	İzleme	İzleme	Çalışma İl Müdürlüklerine Yapılan Şikâyet Başvurularının Cinsiyet ve Yaşa Göre Tasnifi Bilgisinin Varlığı	Çalışma Bakanlığı TİHEK	Nitel	Yılda 1
			Cinsiyete, Yaşa, İşteki Durumuna ve Kent Kır Ayrımına Göre Uluslararası Yoksulluk Sınırının* Altındaki Nüfusun Oranı (SKA 1.1.1)	TÜİK	Nitel	Yılda 1
			Ulusal Tanımlara Göre Tüm Boyutlarıyla** Yoksulluk İçinde Yaşayan Tüm Yaşlardaki Erkek, Kadın ve Çocukların Oranı (SKA 1.2.2)	TÜİK	Nitel	Yılda 1
Yaşlının İnsan Onuruna Saygı İtibarı	İzleme	Cinsiyete, Yaşa, İşteki Durumuna ve Kent Kır Ayrımına Göre Uluslararası Yoksulluk Sınırının* Altındaki Nüfusun Oranı (SKA 1.1.1)	TÜİK	Nitel	Yılda 1	
		Ulusal Tanımlara Göre Tüm Boyutlarıyla** Yoksulluk İçinde Yaşayan Tüm Yaşlardaki Erkek, Kadın ve Çocukların Oranı (SKA 1.2.2)	TÜİK	Nitel	Yılda 1	
Ulaşım Hakkı	Bağımsız (Özerk) Yaşam	Toplu Taşıma Araçlarından Ücretsiz Faydalanan Yaşlı Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Büyükşehir Belediyeleri	Nicel	3 ayda 1	
	Yaşlının Kendi Potansiyelini Gerçekleştirme					

Konu	İlgili İnsan Hakkı/ Hakları	Gösterge	Veri kaynağı	Veri Toplama Yöntemi	Veri Toplama Sıklığı
Bakım Hakkı	Bakım	Huzurevlerinde Bakım Alan Kişilerin Yaş, Engellilik ve Cinsiyete Göre Dağılımı	ASHB, EYHGM	Nicel	Yılda 1
		Gündüz Bakım Merkezlerinde Bakım Alan Kişilerin Yaş, Engellilik ve Cinsiyete Göre Dağılımı	ASHB, EYHGM	Nicel	Yılda 1
		Evde Bakım Hizmeti Alan Kişilerin Yaş, Engellilik ve Cinsiyete Göre Dağılımı	ASHB, EYHGM	Nicel	Yılda 1
Şiddet-istismar	Yaşlının İnsan Onuruna Saygı İtibar İzleme	Sığınma Evlerinde Kalan Kadınların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	ASHB, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü	Nicel	Yılda 1

* Uluslararası Yoksulluk Sınırı, Dünya Bankası tarafından belirlenen mutlak yoksulluk sınırıdır. Bu sınır 2015-21 yılları arası için 1.90 \$ olarak hesaplanmıştır.

**Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları kapsamında yoksulluk, Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi kullanılarak hesaplanmaktadır. Yoksulluğu tüm boyutlarıyla ölçmeyi hedefleyen bu endekste, yoksulluğun ekonomik çıktılarının yanında eğitim, sağlık ve hayat standartları alt başlıklardaki göstergeler de ele alınmaktadır. Böylece yoksulluğun ekonomik, sosyal, politik ve yasal boyutlarının hepsinin göz önünde tutulması amaçlanmaktadır. Bu endeks, Türkiye için veri eksikliğinden dolayı hesaplanamamaktadır. Daha fazla bilgi için: https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/human_development/2020-Multidimensional-Poverty-Index-MPI.html

Tablo 17. Yaşlılığa ilişkin önerilen araştırma gerektiren göstergeler

Konu	İlgili İnsan Hakkı/ Hakları	Gösterge	Veri Kaynağı	Veri Toplama Yöntemi	Veri Toplama Sıklığı
Eğitim Hakkı	İzleme	3. Yaş Üniversitelerine Devam Edenlerin Yaş, Engellilik ve Cinsiyete Göre Dağılımı	MEB, Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü	Nicel	Yılda 1
	Bağımsız (Özerk) Yaşam	Hayat Boyu Öğrenme Programlarına Katılanların Yaş, Engellilik ve Cinsiyete Göre Dağılımı	MEB, Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü	Nicel	Yılda 1
	Yaşlının Kendi Potansiyelini Gerçekleştirme	Yaşlı Kadınların Örgün ve Yaygın Eğitim-Öğretime Katılması Önündeki Engeller	MEB	Nitel	Araştırmanın Gerektirdiği Sıklıkta
	Ayrımcılık Yasağı	Yaşlı Kadınların Hayat Boyu Öğrenme Programlarına Erişimi ve Yaşadıkları Zorluklar	MEB	Nitel	Araştırmanın Gerektirdiği Sıklıkta
Sağlık Hakkı	İzleme	Yaşlı Kadınların Sağlık Hizmetlerine Erişememesinin ve/veya Onlardan Yararlanamamasının Nedenleri	Sağlık Bakanlığı, Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü STK Raporları	Nitel	Yılda 1
		Sağlık Bakanlığının Kadın ve Üreme Sağlığı Bilgilendirici Eğitimlerinden Faydalananların Yaşa Göre Dağılımı	Sağlık Bakanlığı, Kadın ve Üreme Sağlığı Daire Başkanlığı	Nicel-Nitel	Araştırmanın Gerektirdiği Sıklıkta
	Yaşlının Kendi Potansiyelini Gerçekleştirme	Geriatri Birimlerindeki Personelin Yaşamın İlerleyen Evrelerinde Kadın ve Üreme Sağlığına dair Aldığı Eğitimlerin Sayısı ve Niteliği	Sağlık Bakanlığı, Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü	Nicel-Nitel	Araştırmanın Gerektirdiği Sıklıkta
	Ayrımcılık Yasağı	Sağlık Personelinin Yaşlılık ve Yaş Ayrımcılığına Dair Aldıkları Eğitimlerinin Varlığı ve Niteliği	Sağlık Bakanlığı, Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü	Nicel-Nitel	Araştırmanın Gerektirdiği Sıklıkta
	Bağımsız (Özerk) Yaşam	Yaşlıların Kadın ve Trans Cinsel ve Üreme Sağlığı Kurum ve Hizmetlerine Erişim Zorlukları	STK Raporları	Nitel	Araştırmanın Gerektirdiği Sıklıkta
		Ruh Sağlığına Dair Bilgilendirme Hizmetlerine Yaşlı Kadınların Erişimi ve Yaşadığı Zorluklar	Sağlık Bakanlığı, Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü	Nicel-Nitel	Araştırmanın Gerektirdiği Sıklıkta

Konu	İlgili İnsan Hakkı/ Hakları	Gösterge	Veri Kaynağı	Veri Toplama Yöntemi	Veri Toplama Sıklığı
Ekonomik Durum	Çalışma Hakkı	Yaşlı ve Engelli Kadınlara Yönelik Meslek Edindirme ve Eğitim Programlarının Sayısı (CEDAW M.3 & 11)	Çalışma Bakanlığı	Nitel	Yılda 1
		Emekliliğe Ayrılanların Cinsiyet ve Yaşa Göre Dağılımı	Çalışma Bakanlığı	Nicel	Yılda 1
	Yaşlılığın Kendi Potansiyelini Gerçekleştirme	Cinsiyete ve Yaşa Göre Emekliliğe Ayrılma Sebepleri	Çalışma Bakanlığı	Nitel	Araştırmanın Gerektirdiği Sıklıkta
		Bağımsız (Özerk) Yaşam	Yaşlı Kadınların İstihdamda Erişimde Karşılaştıkları Sorunlar	Adalet Bakanlığı TİHEK	Nitel
	İzleme	Cinsiyet, Yaş ve Engelliğe Göre, Toplu Taşıma Araçlarına Kolay Erişimi Olan Nüfusun Oranı (SKA 11.2.1)	Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Büyükşehir Belediyeleri	Nicel	3 ayda 1
Şiddet- istismar	Yaşlılığın İnsan Onuruna Saygı İtibarı	Yaş ve Olayın Oluş Yeri Göre, Son 12 Ay İçinde Partneri Dışındaki Biri Tarafından Cinsel Şiddete Maruz Kalan 65 Yaş Üstü Kadınların Oranı (SKA 5.2.2)	ASHB, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü	Nicel	Araştırmanın Gerektirdiği Sıklıkta
		Cinsiyet, Yaş, Engellilik Durumu ve Olay Yeri Göre, Son 12 Ay İçinde Fiziksel ya da Cinsel Taciz Mağduru Kişilerin Oranı (SKA 11.7.2)	ASHB, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü	Nicel	Araştırmanın Gerektirdiği Sıklıkta

65+

VII. Kavramlar ve Teknik Terimler Listesi

Araçsal Günlük Yaşam Aktiviteleri: Araçsal günlük yaşam aktiviteleri arasında yiyecek hazırlama; telefon kullanma; para yönetimi, taksit, fatura ödeme; yürüme mesafesinin dışına ulaşabilme, otobüse binme; evle ilgili tamiratlar; alışveriş yapabilme; ev işleri; doktora gitme, ilaç alma aktiviteleri yer almaktadır.

Biyolojik Yaş: Zamana bağlı olarak bireyin anatomi ve fizyolojisindeki değişiklikler ile nitelendirilen yaşına biyolojik yaş denir.

Biyolojik Yaşlanma: Kalıtıma, sağlık ve çalışma şartlarına göre bedende meydana gelen fizikî değişikliklerdir.

Doğumda Yaşam Beklentisi: Bu ölçüt, doğumda bir insanın ortalama ne kadar yaşayabileceğini belirtmek için kullanılır ve bu değer ölüm anındaki yaşa eşittir.

Evde Bakım: Gerek teşhis ve tedavi sonrası bakım sürecinde, gerek kronik bir hastalığın takibinde, gerekse herhangi bir sağlık problemi olmaksızın koruyucu sağlık ve tetkik hizmetlerinin verilmesi süreçlerinde, ihtiyaç sahiplerine kendi ortamlarında sağlık bakımı hizmetlerinin verilmesidir.

Gündüzlü Bakım: Yaşamını evde ailesi, akrabaları veya yalnız sürdüren sağlıklı yaşlılar ile demans, Alzheimer ve benzeri hastalığı olan yaşlıların yaşam ortamlarını iyileştirmek, boş zamanlarını değerlendirmek, sosyal, psikolojik ve sağlık ihtiyaçlarının karşılanmasında yardımcı olmak, rehberlik ve mesleki danışmanlık yapmak, kendi imkânları ile karşılamakta güçlük çektikleri konular ile günlük yaşam faaliyetlerinde destek hizmetleri vermek, ilgilerine göre faaliyet grupları kurarak sosyal faaliyetler düzenlemek suretiyle sosyal ilişkilerini zenginleştirmek, aktivitelerini artırmak ve gerekli olduğu zamanlarda aileleri ile dayanışma ve paylaşma sağlanarak yaşlıların yaşam kalitesini artırmak amacıyla sunulan hizmetleri ifade eder.

Günlük Yaşam Aktiviteleri: Günlük yaşam aktivitelerinin arasında hareket, boşaltım, yıkanma, giyinme, tuvalet ihtiyacı ve beslenme aktiviteleri yer almaktadır. Yaşlı bireylerin bu aktiviteleri gerçekleştirme becerileri bağımsız, kısmen bağımlı ve bağımlı olarak nitelendirilir.

Kronolojik Yaş: Doğumla birlikte başlayan ve takvimde geçen zaman ile ölçülen yaşa kronolojik yaş denir.

Nüfus Yaşlanması: Bir nüfusun yaş yapısının değişerek, o nüfustaki çocukların ve gençlerin payının azalması ve yaşlı insanların (60 veya 65 yaş üstü) payının göreceli olarak artmasıdır.

Palyatif Bakım: Mevcut hastalıkları nedeni ile tam olarak iyileşemeyen veya yaşam sonunda desteğe ihtiyacı olan hastalara yardım etmeyi amaçlayan bir bakım türüdür, aynı zamanda tıp alanıdır.

Ortanca Yaş: Yeni doğan bebekten en yaşlıya kadar nüfusu oluşturan kişilerin yaşları küçükten büyüğe doğru sıralandığında ortada kalan kişinin yaşıdır.

Uzun Süreli Bakım: Yardıma ve bakıma ihtiyacı olan ileri yaştaki bireylerin zamana yayılarak devam eden evde ya da profesyonel bir mekânda gerçekleşecek bakımınıdır.

Yaşçılık/Yaşa Dayalı Ayrımcılık (Ageism): Her ne kadar genç insanlara yönelik ayrımcılığı kapsasa da, yaşçılık daha çok ‘yaşlı’lara yaşlı oldukları için yöneltilen ayrımcılığı nitelemek için kullanılır (Çayır, 2012).

Yaşlı Bağımlılık Oranı: 15-64 yaş aralığındaki yetişkin nüfustaki her 100 kişi için 65+ nüfus grubundaki insan sayısına yaşlı bağımlılık oranı denir.

Yerinde Yaşlanma: Kurum bakımı yerine, yaşlı bireyin “kendi evinde ve toplumda güvenli, bağımsız ve rahat biçimde yaşamını sürdürebilme yeteneğini artırması”na yerinde yaşlanma denmektedir (Kalınkara vd., 2016).

VIII. KAYNAKÇA

Uluslararası Sözleşmeler

- BM. (1948). İnsan Hakları Evrensel Beyanname. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/612> Erişim tarihi: 24.11.2021
- AK. (1953). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi. <http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/666> Erişim tarihi: 24.11.2021
- AK. (1961). Avrupa Sosyal Şartı. <http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/613> Erişim tarihi: 24.11.2021
- BM. (1981). Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi (CEDAW). <http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/684> Erişim tarihi: 24.11.2021
- AK. (1992). Avrupa Kentsel Şartı. <http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/625> Erişim tarihi: 24.11.2021
- AK. (1996). Avrupa Sosyal Şartı. <http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/617> Erişim tarihi: 24.11.2021
- BM. (2006). Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/627> Erişim tarihi: 24.11.2021
- AK. (2011). Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1169> Erişim tarihi: 24.11.2021

Diğer Uluslararası Belgeler

- UÇÖ. (1967). Malullük, Yaşlılık ve Ölüm Yardımlarına İlişkin Sözleşme. https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_INSTRUMENT_ID:312273 Erişim tarihi: 24.11.2021
- BM. (1982) Viyana Birinci Dünya Yaşlanma Asamblesi ve Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1957>
- BM. (1991). Yaşlı Bireylere İlişkin BM İlkeleri. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1958>
- AK. (1992). Avrupa Kentsel Şartı. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/625>
- BM. (1994). Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı (UNKK/ICPD) ve Eylem Planı. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/742>
- BM. (1995). Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/733> Erişim tarihi: 24.11.2021

- BM. (1999). CEDAW Komitesi 24 Sayılı Tavsiye Kararı.
<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/722> Erişim tarihi: 24.11.2021
- BM. (2000). Binyıl Kalkınma Hedefleri.
<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/214> Erişim tarihi: 24.11.2021
- BM. (2002). Madrid İkinci Dünya Yaşlanma Asamblesi ve Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı.
<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1960>
- BM. (2006). Yogyakarta İlkeleri. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/735>
- BM. (2010). CEDAW Komitesi 27 Sayılı Tavsiye Kararı.
<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/722> Erişim tarihi: 24.11.2021
- AK. (2014). Yaşlı Bireylerin İnsan Haklarının Teşviki Tavsiye Kararı.
<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1962>
- BM. (2015). Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları.
<http://www.ceidizleme.org/ekutuphanedeta/40/149> Erişim tarihi: 24.11.2021
- DSÖ. (2016). Avrupa’da Kadın Sağlığının İyileştirilmesine Yönelik Strateji Eylem Planı.
<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/72> Erişim tarihi: 24.11.2021
- BM. (2017). Yogyakarta İlkeleri +10. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/745>
- DSÖ. (2017). Yaşlanma ve Sağlık Üzerine Küresel Strateji ve Eylem Planı.
https://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA69/A69_R3-en.pdf?ua=1 Erişim tarihi: 24.11.2021
- BM. (2017). CEDAW Komitesi 35 Sayılı Tavsiye Kararı.
<http://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/683> Erişim tarihi: 24.11.2021
- BM. (2017). CEDAW Komitesi 36 Sayılı Tavsiye Kararı.
<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1036>
- AK. (2018). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi (2018-2023). <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1075>
- BM-DSÖ. (2020). Sağlıklı Yaşlanmanın On Yılı Planı (2021-2030).
<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1963>
- BM-AEK. (2020). Yaşlı Toplumlarda Cinsiyet Eşitliği Politika Özeti.
https://unece.org/fileadmin/DAM/pau/age/Policy_briefs/ECE_WG-1_34.pdf Erişim tarihi: 24.11.2021
- BM. (2021). Dijital Çağda Yaşlanma Politika Özeti.
https://unece.org/sites/default/files/2021-07/PB26-ECE-WG.1-38_0.pdf Erişim tarihi: 24.11.2021

Kanunlar

- Resmi Gazete, (1949). 5434 Sayılı Emekli Sandığı Kanunu.
<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1965>
- Resmi Gazete, (1976). 2022 Sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun.
<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1966>
- Resmi Gazete, (1982). Türkiye Cumhuriyeti Anayasası.
<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/126>
- Resmi Gazete, (1983). 2828 Sayılı Sosyal Hizmet Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu.
<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1967>
- Resmi Gazete, (1983). 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu.
<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1967>
- Resmi Gazete, (2001). 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu.
<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1544>
- Resmi Gazete, (2004). 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu.
<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1543>
- Resmi Gazete, (2004). 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu.
<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1968>
- Resmi Gazete, (2004). 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun.
<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1969>
- Resmi Gazete, (2005). 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu.
<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/287>
- Resmi Gazete, (2006). 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu.
<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1970>
- Resmi Gazete, (2008). 5809 Sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu.
<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1971>
- Resmi Gazete. (2009). 5840 Sayılı Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Kanunu.
<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1542>
- Resmi Gazete, (2011). 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1972>
- Resmi Gazete, (2012). 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine dair Kanun. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1541>
- Resmi Gazete. (2012). 6328 Sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu.
<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/274>

- Resmi Gazete, (2013). 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1973>
- Resmi Gazete, (2016). 6701 Sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/127>

Yönetmelikler/Tüzükler

- Resmi Gazete, (2007). Bakıma Muhtaç Engellilerin Tespiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/10/20071023-10.htm> Erişim tarihi: 24.11.2021
- Resmi Gazete, (2008). Özel Huzurevleri ile Huzurevi Yaşlı Bakım Merkezleri Yönetmeliği. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=12317&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> Erişim tarihi: 24.11.2021
- Resmi Gazete, (2008). Yaşlı Hizmet Merkezlerinde Sunulacak Gündüzlü Bakım ile Evde Bakım Hizmetleri Hakkında Yönetmelik. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/08/20080807-5.htm> Erişim tarihi: 24.11.2021
- Resmi Gazete, (2012). Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği. <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=15780&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeliği&mevzuatTertip=5> Erişim tarihi: 24.11.2021
- Resmi Gazete, (2013). Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliği. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/02/20130209-3.htm> Erişim tarihi: 24.11.2021
- Resmi Gazete, (2014). Ücretsiz veya İndirimli Seyahat Kartları Yönetmeliği. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/03/20140304-3.htm> Erişim tarihi: 24.11.2021
- Resmi Gazete, (2015). Sosyal Hizmet Kuruluşlarında Bakımı Sağlanan Engelli ve Yaşlı Bireylere Harçlık Ödenmesine İlişkin Yönetmelik. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/01/20150131-9.htm> Erişim tarihi: 24.11.2021
- Resmi Gazete, (2015). Sağlık Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşları Tarafından Evde Sağlık Hizmetlerinin Sunulmasına Dair Yönetmelik. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/02/20150227-14.htm> Erişim tarihi: 24.11.2021
- Resmi Gazete, (2018). Hayat Boyu Öğrenme Kurumları Yönetmeliği. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1974>
- Resmi Gazete, (2019). Demiryolu ile Seyahat Eden Yolcuların Haklarına dair Yönetmelik. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/03/20190308-6.htm> Erişim tarihi: 24.11.2021

Diğer (Genelgeler)

- Resmi Gazete, (2011). Sosyal Hizmetler Alanında Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/4.5.633.pdf> Erişim tarihi: 24.11.2021

Eylem Planları, Stratejik Planlar ve Diğer Planlar

- İstanbul Büyükşehir Belediyesi. (2021). Yerel Eşitlik Eylem Planı (2021-2024). <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1377>
- T.C. Başbakanlık, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, (2008). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı (2008-2013). <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/110>
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü (EYHGM), (2011). Bakım Hizmetleri Stratejisi ve Eylem Planı (2011-2013). <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1975>
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB), (2012). Türkiye’de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1976>
- T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı. (2012). Kırsal Alanda Kadının Güçlendirilmesi Ulusal Eylem Planı (2012-2016). <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/248>
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, (2014). Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2014-2018). <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1977>
- T.C. Sağlık Bakanlığı, (2015). Sağlıklı Yaşlanma Eylem Planı (2015-2020). <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1978>
- T.C. Başbakanlık, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, (2017). Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018-2023). <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/887>
- T.C. Cumhurbaşkanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, (2019). Strateji ve Bütçe Başkanlığı Stratejik Planı (2019-2023). <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1059>
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB), (2019). AÇSHB Stratejik Planı (2019-2023). <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1043> Erişim tarihi: 24.11.2021
- T.C. Adalet Bakanlığı, (2019). Adalet Bakanlığı Stratejik Planı (2019-2023). <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1656> Erişim tarihi: 24.11.2021
- T.C. Sağlık Bakanlığı, (2019). Sağlık Bakanlığı Stratejik Plan (2019-2023). <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1078>
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, (2019). MEB Stratejik Planı (2019-2023). <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1041> Erişim tarihi: 24.11.2021

- T.C. Adalet Bakanlığı, (2021). İnsan Hakları Eylem Planı.
<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1333> Erişim tarihi: 24.11.2021
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, (2021). Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele IV. Ulusal Eylem Planı (2021-2025).
<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1793> Erişim tarihi: 24.11.2021

Kalkınma Planları

- T.C. Kalkınma Bakanlığı, (2013). 10. Kalkınma Planı (2014-2018).
<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/114> Erişim tarihi: 24.11.2021
- T.C. Kalkınma Bakanlığı, (2014). 10. Kalkınma Planı Yaşlanma Özel İhtisas Komisyonu Raporu. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1979>
- T.C. Cumhurbaşkanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, (2018). 11. Kalkınma Planı (2019-2023).
<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/831> Erişim tarihi: 24.11.2021
- T.C. Kalkınma Bakanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, (2018). 11. Kalkınma Planı Yaşlanma Özel İhtisas Komisyonu Raporu. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1980>
- Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, (2019). TİHEK Stratejik Planı (2019-2023).
<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1053> Erişim tarihi: 24.11.2021
- T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu, (2019). SGK Stratejik Planı (2019-2023).
<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1045>

Diğer Kaynaklar

- AgePlatform Europe. (2021). Gender-based violence: Do not forget the older women!
<https://www.age-platform.eu/policy-work/news/gender-based-violence-do-not-forget-older-women>
- 17 Mayıs Derneği. (2021) Yaşlı LGBTİ+'ların Hakları ve Sorunları ile Dünyadan Örnekler Çalışma ve Araştırma Raporu. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1858> Erişim Tarihi: 28.11.2021
- Arun, Ö. (2021). COVID-19 Gündeminde Yaşlılara Yönelik Hak İhlalleri Ve Ayrımcı Uygulamalar. Senex Yaşlanma Derneği Yayınları.
<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1981>
- Arun, Ö., ve Arun, B. K. (2011). Türkiye’de Yaşlı Kadının En Büyük Sorunu: Dulluk. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 10(4).
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/223368>
- BM (1982). Report of the World Assembly on Aging.
<https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1957>

- Çayır, K. (2012). Yaşlılık/yaşa dayalı ayrımcılık. *Ayrımcılık: Çok Boyutlu Yaklaşımlar*, 163-174.
- Dural, B., ve Con, G. (2011). Türkiye’de Sosyal Devlet Ve Yaşlı Hakları Üzerine Bir İnceleme.
- DSÖ (1998). Dünya Sağlık Raporu 21. Yüzyılda Yaşam - Herkes için Bir Vizyon, Cenevre, DSÖ.
- ENKAD (2021). Covid-19 Pandemi Sürecinde Engelli Kadınların İnsan Hakları İzleme Raporu. Engelli Kadın Derneği. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1456> Erişim Tarihi: 29.11.2021
- EYHGM. (2021). 2020 Yılı Yaşlı Nüfus İstatistik Bülteni. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1982>
- EYHGM. (2021). Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni Ağustos 2021. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1983>
- Günay, A., Karadağ, G., Saygılıgil, F. & Ayla, F. (2014). Türkiye’de Kadın Sağlığı Politikaları Forumu. Mavi Kalem (Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği). <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/466> Erişim Tarihi: 29.11.2021
- Hudson, R. (2004). Advocacy and Policy Success in Aging. *Generations*, 28(1), 17-24.
- Kalinkara, V., Arpacı, F., Denizli, Ç., & Ankara, B. (2016). Yerinde Yaşlanma. *VII.Ulusal Yaşlılık Kongresi*, 23-25 Mayıs 2013 Karabük (s.54-60).
- Kocabıyık, S. (2018). Yaşlılığın görünmeyen kesimi: LGBT yaşlılar. <https://kaosgl.org/gokkusagi-forumu-kose-yazisi/yaslilikin-gorunmeyen-kesimi-lgbt-yaslilar> Erişim Tarihi: 24.11.2021
- Koçakgöl, M. (2019). Cedaw’ın “Yaşlı Kadınların Kendilerinin ve İnsan Haklarının Korunmasına İlişkin 27 Sayılı Genel Tavsiyesi” nde Kırılganlık Kavramı. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2019 (143), 385-406. <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/Dergi/Dergi143/6/>
- Lear, J. (2021). Human Rights of Older Women. <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/OlderPersons/OlderWomen/submissions-others/Judy%20Lear-submission-older%20women.pdf> Erişim Tarihi: 29.11.2021
- Mégret, F. (2011). The Human Rights of Older Persons: A Growing Challenge. *Human Rights Law Review*, 11(1), 37-66.
- Morgan Jr, R. E., ve David, S. (2002). Human Rights: A New Language for Aging Advocacy. *The Gerontologist*, 42(4), 436-442.
- Öz, Y. (2020). Yaşlı LGBTİ+lar: Dünyada ve Türkiye’deki Durum. 17 Mayıs Derneği. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1070> Erişim tarihi: 24.11.2021
- Sarıipek, D. B. (2017a). “Hak Temelli” Sosyal Politikadan “Hayırseverlik Temelli” Sosyal Politikaya Geçişte Sivil Toplum Örgütlerinin Rolü. *İnsan ve İnsan*, 4(11), 81-99.

- Sariipek, D. B. (2017b). “İhtiyaç” Kavramı Ekseninde Sosyal Koruma: Temel İhtiyaçlar Yaklaşımı. İnsan ve İnsan, 4(12), 43-65.
- Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Derneği (TOHAD) (2015). Mevzuattan Uygulamaya Engelli Hakları İzleme Raporu (2014). Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Derneği. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/471> Erişim Tarihi: 29.11.2021
- TÜİK, İstatistiklerle Yaşlılar (2020). <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1871>
- UN DESA (2019). World Population Ageing: 2019 Highlights. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1985>
- UN DESA (2020). World Population Ageing: 2020 Highlights. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/1986>
- UN Women (2015). Ageing has a female face. <https://www.unwomen.org/en/digital-library/multimedia/2015/10/infographic-progress-ageing-has-a-female-face> Erişim tarihi: 24.11.2021
- WHO (2021). Global Report on Ageism. <https://www.who.int/teams/social-determinants-of-health/demographic-change-and-healthy-ageing/combating-ageism/global-report-on-ageism>

IX. EKLER

EK 1: Uluslararası Sözleşmeler

	Sözleşmenin Adı	Kısaltması	İmzalanma Tarihi	Yürürlük Tarihi	TR’nin Taraf Olma Durumu/ Tarihi
1.	İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi		1948	1948	1949
2.	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi		1950	1953	1954
3.	Avrupa Sosyal Şartı		1961	1965	1989
4.	Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi	CEDAW	1980	1981	1985
5.	Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme		2006	2008	2009
6.	Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi	İstanbul Sözleşmesi	2011	2011	2012

EK 2: Uluslararası Belgeler

	Belgenin Adı	Tarihi	Kaynak
1.	Malullük, Yaşlılık ve Ölüm Yardımlarına İlişkin Sözleşme	1967	UÇÖ
2.	Viyana Birinci Dünya Yaşlılık Toplantısı ve Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı	1982	BM
3.	Yaşlı Bireylere İlişkin BM İlkeleri	1991	BM
4.	Avrupa Kentsel Şartı	1992	AK
5.	Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı (UNKK/ICPD) ve Eylem Planı	1994	BM
6.	Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu	1995	BM
7.	CEDAW Komitesi 24 Sayılı Tavsiye Kararı	1999	BM
8.	Binyıl Kalkınma Hedefleri	2000	BM
9.	Madrid İkinci Dünya Yaşlılık Toplantısı ve Uluslararası Yaşlanma Eylem Planı	2002	BM
10.	Yogyakarta İlkeleri	2006	BM
11.	CEDAW Komitesi 27 Sayılı Tavsiye Kararı	2010	BM
12.	Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi	2011	AK
13.	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi (2014-2017)	2014	AK
14.	Yaşlı Bireylerin İnsan Haklarının Teşviki Tavsiye Kararı	2014	AK
15.	Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri	2015	BM
16.	Avrupa’da Kadın Sağlığının İyileştirilmesine Yönelik Strateji Eylem Planı	2016	DSÖ
17.	Yogyakarta İlkeleri +10	2017	BM
18.	Yaşlanma ve Sağlık Üzerine Küresel Strateji ve Eylem Planı	2017	DSÖ

	Belgenin Adı	Tarihi	Kaynak
19.	CEDAW 35 Sayılı Tavsiye Kararı	2017	BM
20.	CEDAW 36 Sayılı Tavsiye Kararı	2017	BM
21.	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi (2018-2023)	2018	AK
22.	Sağlıklı Yaşlanmanın On Yılı Planı (2020-2030)	2020	BM-DSÖ
23.	Yaşlı Toplumlarda Cinsiyet Eşitliği Politika Özeti	2020	BM-AEK
24.	Yaşlı Toplumlarda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejileri	2020	BM

EK 3: İlgili Mevzuatın Listesi

Mevzuat	Resmi G. Tarihi Resmi G. Sayı
Kanunlar	
T.C. 1982 Anayasası	9/11/1982 17863
4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu	8/12/2001 24607
5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu	12/10/2004 25611
5434 Sayılı Emekli Sandığı Kanunu	17/6/1949 7235
2022 Sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun	10/7/1976 15642
2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu	27/5/1983 18059
5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun	29/12/2004 25685
5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu	4/3/2005 25745
5216 Sayılı Belediye Kanunu	13/7/2005 25874
5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu	16/6/2006 26200
5809 Sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu	10/11/2008 27050
5840 Sayılı Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Kanunu	25/2/2009 27179
6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun	3/3/2011 27863
6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine dair Kanun	8/3/2012 28239
6328 Sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu	14/6/2012 28338
6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun	28/11/2013 28835
6701 Sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu	20/4/2016 29690

Yönetmelikler/tüzükler	
Bakıma Muhtaç Engellilerin Tespiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik	23/10/2007 26679
Yaşlı Hizmet Merkezlerinde Sunulacak Gündüzlü Bakım ile Evde Bakım Hizmetleri Hakkında Yönetmelik	07/08/2008 26960
Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği	11/01/2012 28170
Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliği	09/02/2013 28554
Ücretsiz veya İndirimli Seyahat Kartları Yönetmeliği	04/03/2014 28931
Sosyal Hizmet Kuruluşlarında Bakımı Sağlanan Engelli ve Yaşlı Bireylere Harçlık Ödenmesine İlişkin Yönetmelik	31/01/2015 29253
Sağlık Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşları Tarafından Evde Sağlık Hizmetlerinin Sunulmasına Dair Yönetmelik	27/02/2015 29280
MEB Hayat Boyu Öğrenme Kurumları Yönetmeliği	11/04/2018 30388
Demiryolu ile Seyahat Eden Yolcuların Haklarına dair Yönetmelik	08/03/2019 30708

EK 4: Yaşlılık alanında çalışan toplumsal cinsiyet temelli STK’lar

STK adı	Web Sitesi
17 Mayıs Derneği	https://www.17mayis.org/
Engelli Kadın Derneği (ENKAD)	http://engellikadin.org.tr/
Mavi Kalem Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği	https://www.mavikalem.org/

EK 5: Yaşlılık alanında çalışan hak temelli STK’lar

STK adı	Web Sitesi
65+ Yaşlı Hakları Derneği	https://yaslihaklaridernegi.org/
Ortak Yaşamı Geliştirme Vakfı	https://www.ortakyasamvakfi.org/
Senex Yaşlanma Çalışmaları Derneği	http://www.senex.org.tr/
Toplumsal Haklar ve Araştırma Derneği	https://www.tohad.org/tohad/

EK 6: Türkiye’de Verisi Toplanan Mevcut Gösterge Değerleri

Konu	Mevcut Gösterge	Kadın	Erkek	Fark	Yıl
Eğitim hakkı	Cinsiyete göre Yaşlı Nüfusun Okuma Yazma Bilmeyenlerin Oranları	32,6	8,2		2019
	Cinsiyete göre Yaşlı Nüfusun Bitirilen Eğitim Düzeyi Oranları				2019
	Okuma Yazma Bilenler	22,8	13,8		2019
	İlkokul Mezunu	34,7	53,7		2019
	Ortaokul veya Dengi Mezunu	3,3	7,7		2019
	Lise veya Dengi Mezunu	3,9	7,7		2019
	Yükseköğretim Mezunu	2,7	8,9		2019
45+ Yaş Grubunda Okuma-yazma Kursunu Bitirenlerin Cinsiyete Göre Sayısı	40.006	7.508	19		
Sağlık hakkı	Cinsiyete Göre Doğumda Beklenen Yaşam Süresi (Yıl)	81,3	75,9		2019
	Cinsiyete Göre 65 Yaşında Beklenen Yaşam Süresi (Yıl)	19,6	16,3		2019
	Cinsiyete Göre Doğumda Beklenen Sağlıklı Yaşam Süresi (Yıl)	55,4	59,1		
	Cinsiyete Göre 65 Yaşında Beklenen Sağlıklı Yaşam Süresi (Yıl)	5,3	6,9		
	Herhangi Bir Yardım Almadan ya da Yardımcı Bir Araç Kullanmadan Yürüyemeyen Bireylerin Cinsiyet ve Yaş Grubuna Göre (65-74, 75+) Dağılımı	65-74: 23,9 75+: 53,1	65-74: 9,3 75+: 32		2019
	Herhangi Bir Yardım Almadan ya da Yardımcı Bir Araç Kullanmadan Merdiven İnip Çıkamayan Bireylerin Cinsiyet ve Yaş Grubuna (65-74, 75+) Göre Dağılımı	65-74: 34,3 75+: 58,7	65-74: 13,6 75+: 39		2019
	Yaş Grubu (65-74, 75+) ve Cinsiyete Göre Kişisel Bakım Faaliyetlerini Gerçekleştirirken Zorluk Çeken Yaşlıların Oranı				2019
	Kendi Kendine Beslenme	65-74: 11,2 75+: 24	65-74: 5 75+: 18,8		2019
	Yatağa Girme/Kalkma ve Sandalyeye Oturma/ Kalkma	65-74: 18,1 75+: 37,6	65-74: 8,3 75+: 25,1		2019
	Giyinme ve Elbiselerini Çıkarma	65-74: 17,4 75+: 26,3	65-74: 11,3 75+: 20,8		2019
Tuvalet Kullanımı	65-74: 16,5 75+: 36	65-74: 8,3 75+: 22,5		2019	

Konu	Mevcut Gösterge	Kadın	Erkek	Fark	Yıl
Sağlık hakkı	Banyo Yapma/Duş Alma	65-74: 16,8 75+: 44,9	65-74: 9 75+: 25,4		2019
	Görme Sorunu Olan Bireylerin Cinsiyet ve Yaş Grubuna (65-74, 75+) göre Dağılımı	65-74: 17,4 75+: 26,3	65-74: 11,3 75+: 20,8		2019
	İşitme Sorunu Olan Bireylerin Cinsiyet ve Yaş Grubuna (65-74, 75+) göre Dağılımı	65-74: 11,5 75+: 32	65-74: 12,4 75+: 30,8		2019
	Yaşlılarına Göre Öğrenmede Ve Hatırlamada Zorluk Çeken Bireylerin Cinsiyet ve Yaş Grubuna Göre Dağılımı	65-74: 19,9 75+: 37,4	65-74: 9 75+: 31		2019
	Veri Tabanında Kayıtlı Ve Hayatta Olan Engellilerin Cinsiyet ve Yaş Grubuna (65-74, 75+) Göre Sayısı	65-74: 118.767 75+: 194.336	65-74: 127.422 75+: 106.983		2020
	Yaşlı Nüfusun Cinsiyete Göre Obezite Oranı	36,2	19,9		2019
	Yaş Grubuna (65-74, 75+) ve Cinsiyete Göre Yaşlı Ölüm Sayısı	65-74: 33.218 75+: 118.702	65-74: 53.846 75+: 97.172		2019
	Ölen Yaşlıların Ölüm Nedenlerine ve Cinsiyete Göre Oranı				2019
	Dolaşım Sistemi Hastalıkları	45,2	37,8		2019
	İyi Huylu ve Kötü Huylu Tümörler	10,7	20		2019
	Solunum Sistemi Hastalıkları	13,9	16,7		2019
	Endokrin, Beslenme ve Metabolizmayla İlgili Hastalıklar	5,8	3,8		2019
	Sinir Sistemi ve Duyu Organları Hastalıkları	6,4	4,2		2019
	Dışsal Yaralanma Nedenleri ve Zehirlenmeler	1,4	1,8		2019
	Cinsiyete, Yaş Grubuna ve İntihar Nedenine Göre İntihar Eden Yaşlı Sayısı				2019
	Hastalık	65-74: 23 75: 15	65-74: 44 75: 37		2019
	Aile Geçimsizliği	65-74: 1 75: 0	65-74: 0 75: 2		2019
	Geçim Zorluğu	65-74: 0 75: 0	65-74: 8 75: 3		2019
	Alzheimer Hastalığından Ölen Yaşlıların Cinsiyete Göre Oranı	5,4	3,2		

Konu	Mevcut Gösterge	Kadın	Erkek	Fark	Yıl
Ekonomik Durum	Yaşlı Nüfusun Cinsiyete Göre Yoksulluk Oranı	15,9	12,1		2019
	Yaşlı Nüfusun Cinsiyete Göre Yoksulluk veya Sosyal Dışlanma Riski Altında Olma Oranı	32,6	28,7		2020
	Yaş Grubuna (65-74, 75+), Cinsiyete ve En Sık Çalışma Aktivitesi Durumuna Göre Maddi ve Sosyal Yoksunluk Oranı				2020
	Emekliler	65-74: 12,9 75: 14,1	65-74: 18,9 75: 17,7		2020
	Çalışanlar	65-74: 20,8 75: 28,4	65-74: 15,9 75: 15,2		2020
	Cinsiyete Göre Yaşlı Nüfusun İşgücüne Katılma Oranı	5,6	20,1		2019
	Cinsiyete Göre Yaşlı Nüfusun İstihdam Oranı	5,5	19,4		2019
	Yaşa Göre Ücret Farkı (60+) (yüzde)			29,9	2020
	Cinsiyete Dayalı Emeklilik Maaşı Açığı (yüzde)			16,5	2020
	Yaş Grubuna Göre Emeklilikte Cinsiyet Kapsama Oranı (65-74)			32,9	2020
	İllere ve Cinsiyete Göre İşe Yerleştirilen Yaşlıların Sayıları	182	945		2021
	İstanbul	17	114		2021
	Ankara	0	33		2021
	İzmir	14	22		2021
	Adana	5	29		2021
	Mersin	3	20		2021
	Eskişehir	1	4		2021
	Trabzon	3	5		2021
	Samsun	22	7		2021
	Gaziantep	0	7		2021
	İllere ve Cinsiyete Göre Kayıtlı İşsiz Yaşlıların Sayıları	1.759	3.796		2021
	İstanbul	253	687		2021
	Ankara	67	214		2021
	İzmir	94	167		2021
	Adana	31	111		2021
	Mersin	20	73		2021
	Eskişehir	13	37		2021
	Trabzon	36	31		2021
	Samsun	41	37		2021
	Gaziantep	21	140		2021

Konu	Mevcut Gösterge	Kadın	Erkek	Fark	Yıl
Ekonomik Durum	İllere ve Cinsiyete Göre İşsizlik Ödeneğini Hak Eden Yaşlıların Sayısı	289	529		2021
	İstanbul	110	168		2021
	Ankara	34	24		2021
	İzmir	17	20		2021
	Adana	4	21		2021
	Mersin	6	7		2021
	Eskişehir	2	5		2021
	Trabzon	0	0		2021
	Samsun	4	3		2021
	Gaziantep	1	26		2021
	İllere ve Cinsiyete Göre Yaşlılara Yönelik Aktif İşgücü Programları Sayısı	126	38		2021
	İstanbul	8	11		2021
	Ankara	0	0		2021
	İzmir	3	2		2021
	Adana	1	0		2021
	Mersin	2	0		2021
	Eskişehir	0	0		2021
	Trabzon	2	0		2021
	Samsun	2	0		2021
	Gaziantep	1	4		2021
Cinsiyete ve Yaş Grubuna (65-74, 75+) Göre Aktif Sigortalı Kişi Sayısı*				2021	
4/a Kapsamındaki Zorunlu Sigortalılar	65-74: 4.748 75: 175	65-74: 10.748 75+: 491		2021	
4-1/b Kapsamındaki Aktif Sigortalılar	65-74: 15.890 75: 4.856	65-74: 17.650 75: 7.232		2021	
4-1/c Kapsamındaki Aktif Sigortalılar	65+: 456	654: 2.244		2021	
Cinsiyete Göre Sosyal Koruma Kapsamında Yardım ve Maaş Alan 65+ Kişi Sayısı				2020	
Toplam Emekli/Yaşlı Maaşı Alan Kişi Sayısı	2.536	7.313		2020	
Katılım	Cinsiyete Göre 65+ Nüfusun Siyasi Parti Üyelik Oranı	5	12		2018
	Cinsiyete Göre 65+ Nüfusun STK Üyelik Oranı	2	7		2018
	Son Üç Ay İçerisinde Yaşlıların Cinsiyete Göre İnternet Kullanım Oranı	20,4	34,9		2020

*Sosyal Güvenlik Kurumu Aylık Bülteni, Sigortalı İstatistikleri, Ocak 2021

Bu yayın Avrupa Birliği’nin maddi desteği ile hazırlanmıştır. İçerik tamamıyla Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği’nin (CEİD) sorumluluğu altındadır ve Avrupa Birliği’nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

CEİD ADRES
Yıldızevler Mahallesi
721. Sokak, No: 4/9
Çankaya/Ankara - Türkiye
Tel: 0 312 440 04 84
www.ceid.org.tr
www.ceidizler.ceid.org.tr

ISBN: 978-625-7666-19-0